

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**ÇEVRE GÜVENLİĞİ VE İŞLETMELERİN
FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET DEMİRAG

GAZİANTEP
ARALIK 2005

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

ÇEVRE GÜVENLİĞİ VE İŞLETMELERİN FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET DEMİRAĞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhsin HALİS

GAZİANTEP
ARALIK 2005

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Osman ERKMEN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Muhsin HALİS
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Muhsin HALİS
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Doç. Dr. Muhsin HALİS (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Berna Balcı İZCİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN

ÖZET

ÇEVRE GÜVENLİĞİ VE İŞLETMELERİN FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DEMİRAĞ, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhsin HALİS

Aralık 2005, 105 sayfa

Dış çevre, işletme faaliyetlerini birçok açıdan etkilemektedir. Dış çevre faktörleri arasında yer alan güvenlik unsuru, bütün sosyal yapıları etkilediği gibi işletme faaliyetlerini, müşteri hareketlerini ve yatırım kararlarını da etkilemektedir. Bu çerçevede son 20 yıldır değişik dönemlerde ve bölgelerde zaman zaman artarak ya da azalarak tüm ülkenin gündeminde kalan terör, yıkıcı ve bölücü hareketlerin işletmelerin hareketlerini etkiledikleri varsayımı ile yola çıkılmıştır. Bu kapsamda işletmelerin çevreleri ile olan etkileşimleri ve faaliyetlerini etkileyen hususları mevcut yazın çerçevesinde incelenmiştir. İşletmelerin ve toplumun güvenliği için en büyük tehdit olan terör kavramı; bütün yönleri ile ele alınarak ulusal ve uluslar arası boyutta irdelenmiştir. Bu bilgiler temelinden hareketle, başta Türkiye'nin terörden yoğun bir şekilde etkilenen illeri olmak üzere değişik coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren 51 farklı işletmeye, güvenliğin üretim faaliyetleri, pazarlama, maliyetler, işgücü ve hammadde, personel verimliliği ve motivasyonunu üzerine olan etkilerini içeren toplam 29 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket sonuçları sınıflandırılarak, yukarıda bahsedilen fonksiyonların, güvenlik ortamından etkilenme şekilleri, dereceleri ve davranışları ortaya çıkarılarak işletmelerin faaliyetleri değerlendirilmiştir. .

Anahtar Kelimeler: İşletme ve Çevresi, Terör ve Terörizm, Güvenlik ve Verimlilik.

ABSTRACT

ENVIROMENTAL SECURITY AND EFFECTS ON ENTERPRISE'S ACTIVITIES

DEMİRAĞ, Mehmet

M. A. Thesis, Department of Management

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Muhsin HALİS

December 2005, 105 pages

External environmental affects enterprise activities in many aspects. Besides all social structures security point, residing in outer environment factors, affects enterprise activities, customer activity and investment decision. In this context, we have proceeded with the hypotheses that during last 20 years, terror, destructive or separatist movements have affected enterprise activities; those besides escalating or decreasing in different times in various periods or districts, have always been on agenda of whole country. With regard to this subjects that effect enterprise's relations or interactions with outside world have been evaluated in terms of existing literature. Terror concept which has been the biggest challenge to security of community and enterprises is evaluated in all respects including national and international aspects. In the direction of this informational base, we have applied a public survey to 51 enterprises in different districts primarily the intensely affected cities from terrorism, including 29 questions concerning the effect of security to production activities, marketing, costs, labor and raw material, personnel productivity and motivation. Enterprises activities have been evaluated by sorting out the results of public survey and deciding on the form, degree and attitude of the aforesaid functions which have been affected from security environment.

Key Words: Enterprise and environment, Terror and Terrorism, Security and Productivity.

ÖN SÖZ

İşletmeler ortaya çıktıkları andan itibaren hem karlılık hem de büyüme ve faaliyet gösterdikleri çevre içerisinde var olma mücadelesi verirler. Faaliyetlerini yürütürken birçok değişken ve parametreyi yönetmek ve yönlendirmek zorunda kalırlar. Bu değişkenlerin en önemlilerinden birisi olan güvenlik kavramı, yatırım kararlarını ve stratejilerini çok derinden etkilemektedir.

Ülkemizde değişik dönemlerde farklı kimliklerle boy gösteren, son 20 yılda ise bölücü mahiyette ortaya çıkan terör, insanların hayallerini, geleceklerini, enerjilerini, huzurlarını ve mutluluklarını ipotek altına almıştır. Ülke bazında değerlendirildiğinde, özellikle yeraltı ve yer üstü kaynakları başta olmak üzere hayvancılık ve tarım bağlamında ülkenin önemli bir potansiyelini oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ekonomik hayat, terör sebebiyle canlılığını kaybetmiştir. Bu durum direkt veya dolaylı olarak göç, işsizlik, düşük verimlilik, müteşebbis eksikliği, yatırımsızlık ve eğitim eksikliği olarak ülkenin tamamını etkiler hale gelmiştir. Bu araştırmamızda mevcut durumdan işletmelerin nasıl ve hangi yönde etkilendiklerini, bu karşı aldıkları tedbirleri ve alınması gereken önlemleri ele aldık ve inceledik.

Yoğun mesai şartlarımda beni yalnız bırakmayan, bu çalışmamda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak benden sabrını ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Özlem'e, sevgisi ve coşkusu ile bana ilham veren kızım Deniz Betül'e, İşletme bölümünün saygıdeğer öğretim görevlileri ve idari kadrosuna, zaman ve mekan mefhumu gözetmeksizin gerek öğrenim döneminde gerekse tez çalışmalarımdaya benden ilgisini ve bilgisini esirgemeyen, tez danışmanım sayın Doç. Dr. Muhsin HALİS'e ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Aralık 2005

Mehmet DEMİRAĞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET -----	i
ABSTRACT -----	ii
ÖN SÖZ -----	iii
İÇİNDEKİLER -----	iv
1. GİRİŞ -----	1
1. 1. GİRİŞ-----	1
2. KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI -----	3
2. 1. İŞLETME VE ÇEVRESİ-----	3
2. 1. 1 İşletme Faaliyetleri Ve Çevresel Faktörlerle Etkileşimi-----	3
2. 1. 2 İşletme Faaliyetlerini Etkileyen Çevresel Faktörlerin Sınıflandırılması-----	3
2. 2. TERÖR-----	13
2. 2. 1. Terörün Tanımı ve Tarihi Gelişimi-----	13
2. 2. 2. Terörizmin Amaç ve İdeolojisi-----	20
2. 2.2.1. İdeoloji kavramı ve tanımı-----	23
2. 2.2.2. Günümüzde terör örgütlerinin dayandığı ideolojiler-----	24
2. 2. 3. Terörizm Psikolojisi ve Hedefler-----	27
2. 2. 3. 1. Propaganda-----	28
2. 2. 3. 2. Otoriteyi sarsmak-----	31
2. 2. 3. 3. Otoriteyi şiddete yöneltmek-----	32
2. 2. 3. 4. Örgüt mensuplarının moralini yükseltme-----	32
2. 2. 3. 5. Halkın moralini bozmak-----	32
2. 2. 4. Terörizmin Nedenleri-----	33
2. 2. 4. 1. Ekonomik nedenler-----	33
2. 2. 4. 2. Sosyo-kültürel nedenler-----	35
2. 2. 4. 3. Eğitim sistemi-----	39
2. 2. 4. 4. Psikolojik nedenler-----	39
2. 2. 5. Terörün Finans Kaynakları-----	41
2. 2. 5. 1. Terör örgütlerinin gelir kaynakları-----	41
2. 2. 5. 2. Giderleri-----	42
2.3.ULUSLAR ARASI TERÖRİZM VE UZANTILARI-----	43
2. 3. 1. Uluslar arası Terörizm-----	43
2. 3. 2. Terör Örgütleri Arasındaki İşbirliği-----	46

2. 3. 3. Terör Kuşakları ve Hedefleri-----	47
2. 3. 4. Uluslar arası Terörizmin Yapısında Ortaya Çıkan Değişiklikler -----	47
3. MATERYAL VE YÖNTEM-----	49
3. 1. Uygulanan Anket Metni ve İçeriği-----	49
3. 2. Anket Sonuçları ve Değerlendirilmesi-----	50
4. BULGULAR VE TARTIŞMA-----	63
4.1. TÜRKİYE' DEKİ TERÖRİZM -----	63
4.1.1. Dış Etkenler Olarak-----	64
4.1.2. İç Etkenler Olarak -----	65
4.1.3. Diğer Etkenler-----	66
4.1.4. Terörün Türkiye'ye Etkileri -----	67
4.2. DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİN EKONOMİK YAPISI-----	69
4.2.1. Genel -----	69
4.2.2. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi -----	71
4.2.3. Bölgede Tarım ve Hayvancılık-----	72
4.2.4. Kaçakçılığın Bölge Ekonomisindeki Yeri -----	72
4.2.5. Terörün Bölge Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkisi -----	73
4.2.6. Bazı Sosyo-Ekonomik Göstergelerin İncelenmesi -----	74
4.2.7. Bölgedeki Eğitim Durumu-----	75
4.3. DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİNDEKİ TERÖR ORTAMININ İŞLETME FAALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİ -----	76
4.3.1. Üretim Faaliyetleri Üzerine Olan Etkisi -----	76
4.3.2. Pazarlama Faaliyetleri Üzerine Olan Etkisi -----	77
4.3.3. İşgücü ve Hammadde Üzerine Etkisi -----	77
4.3.4. Personel Verimliliği ve Motivasyonu Üzerine Etkisi -----	78
4.3.5. Girdi Maliyetleri Üzerine Etkisi -----	78
4.3.6. Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi-----	79
SONUÇ-----	80
KAYNAKLAR-----	82
EKLER-----	85
ÖZGEÇMİŞ-----	91

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

İşletmelerin bir amaca yönelik olarak kurulurlar ve var oldukları sürece de bazen amaç ve hedef stratejilerini değiştirseler de hep bu istikamette faaliyet gösterirler. İşletme amaçları; genel olarak uzun dönemde kar elde etmek, sosyal sorumluluk işlevini yerine getirmek, varlığını sürdürmek ve büyümek olarak sıralanabilir.¹ İşletme bu amaçlarını yerine getirirken; toplum, devlet, müşteriler, çalışanlar, diğer işletme sahipleri, tedarikçiler, kurumlar ve rakiplerinden oluşan çevresi ile sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim işletmenin hemen hemen bütün faaliyetlerini etkilemektedir.

İşletme çevresi ile ilişki kurarken çevresinden gelen etkilere karşı hassastır. İşte bu noktada işletme faaliyet ortamının güvenliği kavramı ön plana çıkmaktadır. Güvenliğin sosyal güvelikten fiziki güvenliğe kadar uzanan birçok değişkeni bulunmaktadır. İşletme bu değişkenleri ne kadar kontrol altında tutabilirse varlığını o derece sağlıklı bir biçimde sürdürebilir. Ama çevresel şartların bazılarını kontrol edemediğinde daha az etkilenmek için kendi stratejilerinde revizyona girer.

Bu açıdan konu ele alındığında, ülkemizde şiddeti dönemsel olarak artan ya da azalan, özelde terör genelde güvenlik eksikliği konusun hayatın her birimini etkilediği gibi işletme faaliyetlerini de etkilediği bir gerçektir. Bazı istisnaları hariç hemen hemen bütün işletmeler ve iş kolları terörden dolayı ya da doğrudan etkilenmektedir. Bu etkilenme işletmenin; faaliyet alanı, coğrafi konumu, müşteri kitlesi, yapısı, yönetim stratejisi, işgücü, rakiplerinin pozisyonlarına göre artıp azalabilmektedir.

¹ M. Şerif Şimşek, *İşletme Bilimlerine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998, s. 43.

Genelde Türkiye, özelde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren firma ve işletmeler güvenliği stratejilerinin temel parametreleri haline getirmektedirler. Güvenlik sorununun olduğu ortamda esnek karar verme süreci ve durumsal yaklaşımlarla işletme varlığını sürdürebilmektedir.

Terörün olumsuz etkilerini en aza indirmek için, işletmeler ilave tedbirler almak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum, işletme için ekstra maliyet ve gayret israfı getirmektedir. İşletmelerin var oluş gayelerinin en önemlilerinden birisi olan kar etme amacı tehlikeye düşmektedir. Kar edilebilirliği sürekli tutmak ya da kar maksimizasyonu sağlayabilmek için çevresel şartlara müdahil olunamayacağından, girdileri ayarlamak önemli açılımlardan birisi haline gelir.

Bu çalışmada güvenlik ortamının eksikliğinin işletmeleri nasıl etkilediğini, mevcut durumun tespiti, nedenleri ve çözüm değerlendirmeleri üzerinde durulacaktır.

Birinci bölüm; giriş metninden oluşmaktadır. Burada işletme amaç, stratejileri, faaliyetleri ve çevresel şartlarla olan etkileşiminin kendi varlığı üzerindeki izdüşümleri irdelenecektir.

İkinci bölümde, literatür başlığı altında; işletme ve çevresi, terör ve terör ile ilgili kavramlar, terörün ideolojisi, sebepleri, psikolojisi ve hedefleri, terörün finans kaynakları, bölgesel ve uluslar arası terörizm ve uzantıları konuları mevcut literatür çerçevesinde ele alınacaktır.

Materyal ve yöntemden oluşan üçüncü bölümde Adana, Diyarbakır, Erzurum, Van ve Mardin illerinde faaliyet gösteren 51 işletmeye yapılan güvenlikle ilgili anket, verilen cevaplar yüzde olarak, madde madde tasnif edilerek değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

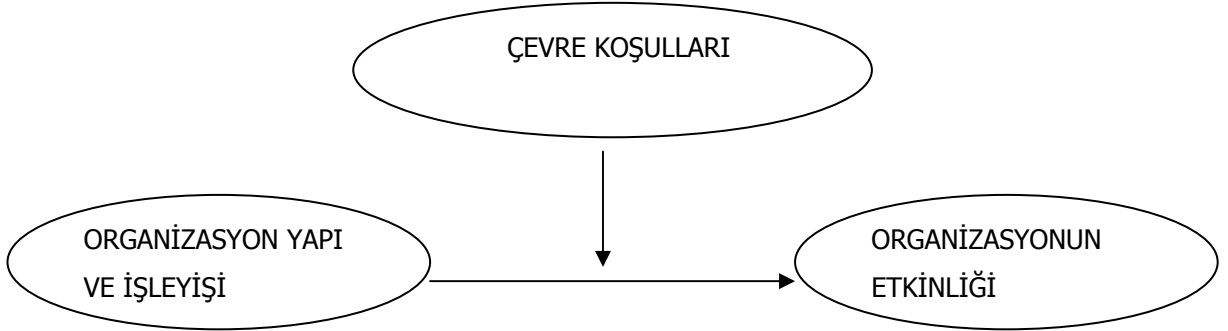
Dördüncü bölüm olan bulgular ve tartışma başlığı altında Türkiye' deki terörizmin yapısı, boyutları, nedenleri incelenerek ve terör yelpazesinin bütün noktalarında yer alan örgütler mercek altına yatırılacaktır. Yine bu bölümde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki ekonomik hayat irdelenecek ve terörün işletmeler, dolayısıyla ekonomik faaliyetler üzerine olan etkileri mevcut bulgular eşliğinde değerlendirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. İŞLETME VE ÇEVRESİ

2. 1. 1 İşletme faaliyetleri ve çevresel faktörlerle etkileşimi

Çevreyi, organizasyonun sınırları dışında kalan her şey olarak tanımlamak mümkündür.¹ Çevre genel olarak, bir kişi veya topluluğu etkileyen fiziksel veya sosyal şartların toplamı olarak düşünülür. İşletme çevresi ise, işletmeleri ve onların faaliyetlerini etkileyen işletme dışı tüm şartların toplamıdır.²

Şekil 2. 1-Organizasyon Yapısı ve Çevre Koşulları³

¹Tamer Koçel, *İşletme Yöneticiliği*, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1995, s.199.

² İsmet Mucuk, *Modern İşletmecilik*, 12. Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 2000, s.32.

³ Tamer Koçel, *a.g.e.*, s.199.

2. 1. 1. 1. İşletmenin Dış Çevresi

İşletme, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkenin karşılıklı etkileşim içinde olduğu bir dış çevrede faaliyet gösterir. Organizasyon sınırının, organizasyonun kontrolü altında olan değişkenlerle kontrolü dışında bulunan değişkenleri birbirinden ayıran hayali bir çizgi olduğunu kabul edersek bu sınırın dışında kalan her türlü fiziksel ve sosyal faktör dış çevreyi oluşturur.⁴ İşletmeler, insan ve insan dışı kaynakların tedarik edilmesi, varlığını sürdürmesi, yeni teknoloji, teknik ve öğrenme olgusunu sağlamak için sıkı bir şekilde kendilerini çevreleyen bu yapıya bağlanmışlardır. En önemlisi çevre işletmelere tüketici sağlar, tüketicisiz bir işletme iflas etmeye mahkûmdur.⁵

Sanayi devriminden günümüze kadar uzanan dönemde çevrenin işletme üzerindeki etkisi farklı biçimlerde düşünülmüştür. Çevre öncelikle işletmenin yapı ve işleyişi üzerinde etkisiz bir faktör olarak ele alınmıştır. Sanayi devriminden sonra uzunca bir dönem yönetim düşünce ve uygulamasına hakim olan bu anlayış çevresinin basit ve sabit olduğu fikrinden hareket eder ve işletmenin çevreyi etkilediğini ileri sürer. Bu anlayış yerini daha sonraları uyum modeline bırakmıştır. Etkileme modelinde işletmenin çevreyi etkileyeceği düşünülürken uyum modelinde işletmenin faaliyetlerini ve yapısını dış çevrenin beklentileriyle uyumlaştırması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Aslında işletme ile çevresi arasındaki ilişkiler tek yönlü olmaktan çok karşılıklı etkileşimi ifade eder. Bu anlamda işletme ile çevresi arasında karşılıklı bir etkileşim ve bağımlılık bulunmaktadır. İşletme ile çevresi arasındaki bu bağımlılık ve etkileşim dış çevrenin değişme hızına, belirsizlik ve karmaşıklık derecesine ve ilgili dış çevrenin kapasitesine göre farklılık gösterecektir. Bunların dışında işletme ile çevresi arasındaki bağımlılığın derecesi, işletmenin yeterliliği ve etkinliği gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır.⁶

İşletmeler ekonomik sistem içerisinde faaliyette bulunurken çıkarları, amaçları ve beklentileri biri birinden farklı çok sayıda grupta etkileşim halinde bulunurlar. İşletmenin etrafında etkileşime girdiği unsurlar şunlardır; çalışanlar, işletme sahipleri, tedarikçiler, kurumlar, rakipler, devlet, toplum ve müşterilerdir.

⁴ Tamer Koçel, *a.g.e.*, s.199.

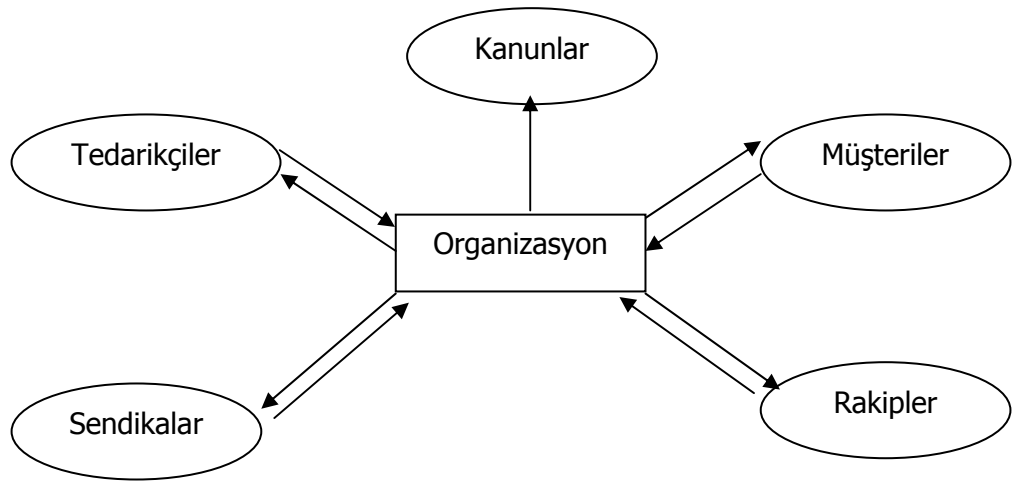
⁵ C. Kenneth Laudon., P. Jane Laudon, *Business Information Systems*, Dryden Press, Orlando, s. 38.

⁶ Göksel Ataman, *İşletme Yöneticiliği*, Türkmen Kitapevi, 2001, İstanbul, s. 4-5.

2. 1. 2 İşletme faaliyetlerini etkileyen çevresel faktörlerin sınıflandırılması

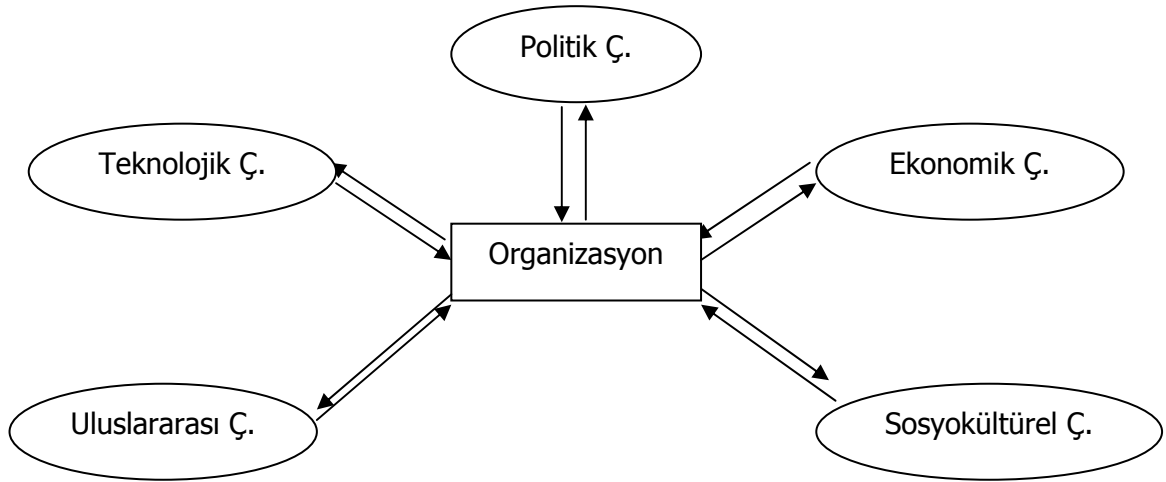
İşletmelerin üretim ve organizasyon sistemlerini etkileyen dış çevre faktörlerinin en önemlileri altı grupta toplanır;

- Ekonomik çevre
- Teknolojik çevre
- Politik çevre
- Sosyal ve kültürel çevre
- Hükümet (şehir, eyalet, federal yasalar)
- Doğal çevre

Şekil 2. 2-Organizasyonu Doğrudan Etkileyen Çevre Faktörleri.⁷

⁷ H. Michael Mescon, Albert Michael, Franklin Khedourı, *Management*, 3. Baskı, Harper&Row Publishers, Ny, s.98.

Şekil 2. 3-Organizasyonu Dolaylı Olarak Etkileyen Çevre Faktörleri.⁸

Günümüz yönetim operasyonlarında çevre değişimleri ve trendler göz önüne alınmalı, verilen kararlar üzerine direkt veya indirekt olan etkileri üzerinde hassas olunmalıdır.⁹ Stratejik planlama yapıldığında önce stratejik amaçlar (firmanın misyonunu oluşturan uzun dönemli amaçlar) saptanır, ikinci olarak işletme çevresindeki fırsat ve tehlikeler taranır, sonra da işletmenin zayıf ve güçlü yönleri saptanarak hedefler doğrultusunda organizasyon ve çevresi birleştirilir.¹⁰

Çevrenin değişim hızı örgüt yapısını da etkileyen en önemli faktörlerdendir. Merkezileşmemiş organizasyonlar merkezileşmiş olanlara oranla bu değişimlere daha çabuk adapte olabiliyorlar, böylece değişen çevre yapısında merkezileşmemiş organizasyonlar esnek oldukları için daha çok tercih edilmektedir. Bu anlamda şirketler hiyerarşiyi yok etmek, işçi çıkarımı ve değişik yapısal önlemler olarak çapraz fonksiyonel yapılar gibi pazarda öne çıkmayı hedeflemektedirler.¹¹

Modern organizasyonlar artık dinamik, karmaşık, sert ve düşmansı bir çevreyle karşı karşıyadır. Özellikle yağ, bilgisayar, maden firmaları gibi çok uluslu şirketler farklı ülkelerdeki çevre şartlarında yarışmak için yeni formal yapılara ve

⁸ H. Michael Mescon, Albert Michael, Franklin Khedouri, *a.g.e.*, s. 98.

⁹ N. Kostas Dervitsiotis, *Operations Management*, Uluslar Arası Baskı, Mcgraw-Hill Inc. , 1981, s. 91.

¹⁰ E. Ricky Griffin, J. Ronald Ebert, *Business*, Prentice-Hall Inc. , Newjersey, 1989, s.126-127.

¹¹ M. James Higgins, W. Julian Vincze, *Strategic Management Text And Cases*, 5. Baskı, The Dryden Press, Usa, s.313 .

yeni tekniklere başvurmalıdır. Her ülkenin farklı politik, eğitim, kültür yapısını ve büyüme seviyesini araştırıp benzerlikleri ve farklılıkları saptamalıdır.¹²

2. 1. 2. 1. Ekonomik Çevre

Organizasyonların işleyişi sırasında çevresindeki ekonomik durumları temsil eden çevreye ekonomik çevre denir. Bu çevre faktörleri arasında ekonomik gelişim, kaynak ve ürün alanları, altyapı, enflasyon ve yatırım oranları ile ekonomik büyüme bulunmaktadır.¹³

Ekonomik ve teknolojik çevre kaynak bakımından firmaları etkiler. Teknolojik ve ekonomik çevre birbirinden ayrı olarak işlese de teknolojik çevre çıktının oluşmasında ekonomik çevreye baz oluşturmaktadır. Diğer yandan ekonomik çevre , tüm makro ekonomik sistem değişimlerinden de etkilenir. Enflasyon, girdiler ve ekonomik büyüme buna örnek olarak gösterilebilir. Ekonomik çevre her ülkede farklı olmasına rağmen tüm ekonomiler birbirine bağlıdır. Bunun bir sebebi uluslararası ticaretin eskiye oranla çok daha fazla artması ve teknolojinin buna imkan sağlanması gösterilebilir.¹⁴

Temel fonksiyonu ekonomik nitelik taşıyan bir üretim birimi olan işletme için ekonomik çevrenin çok önemli olması doğaldır. Pazara dayalı ekonomilerde piyasa mekanizması ekonomik sistemin temelini oluşturur ve nelerin kimin için üretileceğini belirler. Diğer bir deyişle pazarda arz ve talep güçleri ve değişkenleri fiyata bağlı olarak değişirken, bu ikisini birbirine eşitleyen fiyat piyasa fiyatı olarak kendini gösterir.¹⁵

İşletme ve toplumu oluşturan birey ve diğer kurumların yakın ilişkileri ekonomik sistem içinde iki farklı Pazar yapısını ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi işletmelerin ürünlerini sundukları mal pazarı, diğeri işletme dışındaki birey ve kuruluşların sahip oldukları üretim unsurları pazarıdır.

Bir ekonomik sistem içinde işletmeler ürettikleri mal ve hizmetleri mal ve hizmet pazarına sunarlar. İnsanlar ve diğer kuruluşlar ihtiyaç ve isteklerini bu pazardan karşılarlar. Diğer taraftan, toplum ve onu oluşturan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan emek, sermaye ve doğal kaynaklar gibi varlıkları üretim unsurları

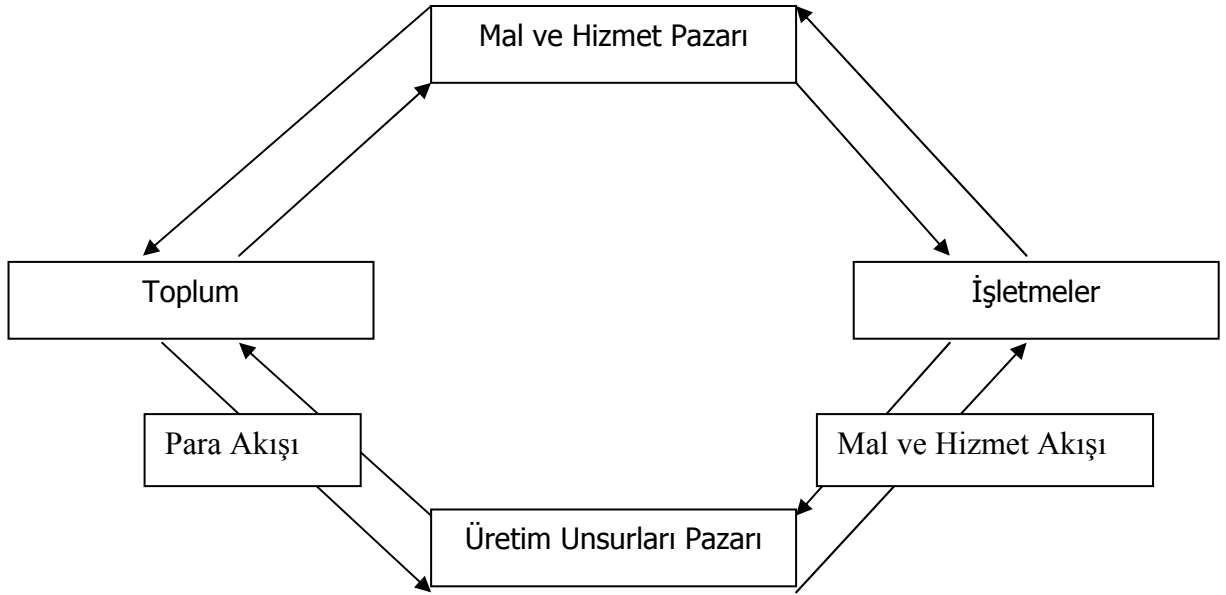
¹² L. Joseph Massie, John Douglas, *Managing*, 3. Baskı, Printice-Hall Inc., Newjersey, 1981, s.286-287.

¹³ L. Richard Daft, *Management*, 3.Baskı, Dryden Press, 1994, Orlando, s.83.

¹⁴ William Perreault, E. Jerome Mccarthy, *Basic Marketing*, 12. Baskı, Times Mirror Inc., Chicago, 1996, s.128-129.

¹⁵ İsmet Mucuk, a.g.e., s.34.

pazarına getirirler. İşletmeler üretim faaliyetlerini yapabilmeleri için bu tür girdilere ihtiyaç duyarlar ve söz konusu ihtiyaçları bu pazarlardan karşılarlar.¹⁶

Şekil 2,4-Ekonomik Sistem İçinde İşletme.¹⁷

a) Ekonomik Büyüme ve Gelişme

En açık anlamıyla büyüme basit bir ekonomik birim olan işletmede yapısal değişim şeklinde ortaya çıkar. Büyüme ekonominin başarı düzeyini gösteren en kapsamlı ölçüdür. Büyüme, artan yatırımlar, işgücünün gelişmesi, teknolojik ilerleme, yeni tüketim alışkanlıklarının kazanılması, girişimcilerin yeni beklentileri gibi konularla ortaya çıkar. Büyüme yapısal bir dönüşüm hareketidir. Yalnızca üretim ve gelir artışı değildir. Büyüme, çeşitli sektörlerdeki işletmelerin pazar paylarında değişikliklere yol açar, yeni sanayi dalları ortaya çıkar ve işgücünün katma değeri artar. Ekonomik büyüme ve gelişme gayri safi milli gelir (GSMG), gayri safi milli hâsıla (GSMH), fiyatlar ve enflasyon gibi önemli ekonomik değişkenlerden oluşur.¹⁸

¹⁶ Necdet Timur; *Genel İşletme*, 4. Baskı, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996, Eskişehir, s.27-28.

¹⁷ Necdet Timur, *a. g. e.*, s. 27.

¹⁸ Necdet, Timur, A.G.E., s. 28.

b) İşletmenin Çevresiyle Ekonomik İlişkileri

- İşveren ve işletmeye sermaye getiren kişiler kendi açılarından koydukları sermayenin getirisi olarak en yüksek kâr elde etmeyi amaçlarlar. Ortaklarına yeterli kârı sağlayamayan işletmelerden pay sahipleri paylarını geri çekebilirler.
- İşletmeler ekonomik yapılarını düzenlerken diğer rakip firmaların politikalarını incelemelidirler.
- İşletmeler, öz sermayesi yetersiz kalması halinde bankalardan borçlanmaya giderler. Yatırım yapmak, ek tesis kurmak ya da nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla işletmeler kredi kuruluşlarına başvurabilirler.
- Ulusal çevre etkenleri yanında günümüzde uluslararası ticari faaliyetlerin yaygınlaşması nedeniyle, uluslararası çevre etkenlerinin dikkate alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Onun için işletme yöneticisinin ihracat yapılması düşünülen ülkelerin tüketicilerini, siyasal ve ekonomik yapılarını, benzer mallar için kullandıkları dağıtım kanalları ve satış çabalarını, kota ve tarife gibi o ülkelere giriş engellerinin olup olmadığını yapacakları çalışmalarla öğrenmeleri gerekir.¹⁹

Stratejik planlama prosesi ekonomik çevre hakkındaki bilgileri kullanmaktadır. Şöyle ki; organizasyon ekonomideki güncel değişiklikleri gözlemlemeli, ileriki zamanlarda meydana gelebilecek ekonomik değişimleri tahmin edip çeşitli ekonomik durumlar için opsiyonel stratejiler veya olasılık planları yapmalıdır. Ekonomik değişimlere karşı harekete geçmeye hazır bulunmalıdır.²⁰

2. 1. 2. 2. Teknolojik Çevre

Teknoloji genel olarak, “bilginin insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uygulanması” olarak tanımlanabilir. İşletme yönetimi açısından daha uygun olduğu öne sürülen bir tanıma göre teknoloji, mal ve hizmet üretmek için kullanılan metot, proses, takım teçhizat ve makinelerden oluşan bir sistemdir. Üretim sürecinin çeşitli aşamalarında yer alan bir girdi olarak teknoloji, mal ve hizmetlerin üretiminde temel unsurlardan birisidir. Modern teknolojilerden yararlanma isteği, işletmelerde

¹⁹ Zeyyat Sabuncuoğlu, Tuncer Tekel, *İşletme*, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2001, s.37-40.

²⁰ J. David Luck, O. J.Ferrell, *Marketing Strategy And Plans*, Prentice-Hall Inc., Newjersey, 1979, s.141

otomasyona gitmeyi cazip hale getirmektedir. Çünkü, kitle üretimine olanak sağlaması, standartlaşmaya ve kalite istikrarına yol açması önemli üstünlükleridir.²¹

Hem nitelikleri hem de başta sosyal dengeler olmak üzere ekonomik, siyasal ve kültürel etkileri birbirinden oldukça farklı olan teknolojinin günümüze kadar gelişimi, üç ana devreye ayrılabilir. İlk devre tarımdan sanayi sektörüne geçişin yaşandığı ve kitle üretiminin gerçekleştiği sanayi devrimi sonrası dönemdir. İkinci aşama, büyük üretim hatları kullanarak daha önce insan eksenli olan üretim ve montaj işleminin büyük bir oranda otomatik makine serilerine yaptırıldığı mini ve makro bilgisayarların üretim hatlarına uygulandığı dönemdir. Son olarak özellikle 1980'li yıllarda çıkış yapan ve 2000'li yıllarda olabilecek yeniliklerin tahmininin artık güçleştiği bir hızla gelişen enformasyon ve bilgisayar teknolojisinin getirdiği yeni bir dönem olarak bilgi teknolojilerini tanımlayabiliriz. Bilgi teknolojilerinin en önemli özelliği, önceki teknolojilerden farklı olarak üretimle eş zamanlı olarak evlerimize kadar girmesidir. Bilgisayar teknolojilerinin bu açıdan yarattığı değişim gerçek anlamda bir devrimdir.²²

Organizasyonlar, rekabet üstünlüğü sağlamak için hız, bilgi, farklılık ve esnekliğin zorunlu olduğu global piyasalara dahil olduklarında teknolojik değişim kritik bir rekabet unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgi teknolojilerinin önemi ve organizasyona sağladığı üstünlükler de giderek daha fazla ortaya çıkmaktadır. Böylece, bilgi teknolojileri, telekomünikasyon, robotlar, otomatik makineler ve imalat servis teknolojileri yeni oluşan örgütsel yapıların temel taşı olmaktadır. Ayrıca teknolojik değişimin günümüzde verimlilikteki artışlar yanında, kalite ve piyasa esnekliğine önemli katkılar yapması, işletme içindeki güç ilişkisini de işletme yönetimi lehine değiştirmektedir.²³

Yaşantımızı en dramatik şekilde etkileyen güç, teknolojidir. Açık kalp ameliyatları, penisilin, doğum kontrol hapları gibi buluşlar hayatımız için ne kadar etkileyiciyse, hidrojen bombası, sinir gazı ve otomatik silahlardaki gelişmelerde o derece tehlikelidir. Her yeni teknoloji bir önceki teknolojinin yerini almaktadır.

²¹ İsmet Mucuk, *a.g.e.*, s.225-227.

²² Mehmet Daban, *Teknolojik Gelişmelerin Ve Rekabetçi Pazar Yapısının Ürün Ve Proses Tasarımına Etkileri*, H., İtü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001, s.2-3.

²⁴ Mehmet Daban, *a. g. e.*, s. 3-4.

Fotokopi makineleri karbon kağıdı sektörünü, otomobiller demiryollarını, televizyon da sinema sektörünü baltalamıştır.²⁴

2. 1. 2. 3. Politik (Siyasal) Çevre

İşletmenin yaşama ve gelişme gücünü en çok etkileyen çevre koşulları arasında siyasal özellikte olanlar büyük önem taşımaktadır. Bir kurumun, bir işletmenin ve bu arada bir devletin yaşama ve gelişmesini etkileyen nitelik ve önemdeki önlem ve faaliyetleri siyaset kavramı içinde saymak uygundur. Bir varlığın yaşama ve gelişmesi, onun varlığını olumlu ve olumsuz bir şekilde etkileyen etmenlerin denge halinde tutulmasıyla mümkün olur. Politik çevre işletmenin yaşama ve gelişme gücünü yakından etkilemektedir. Doğal olarak her işletme politik çevrenin kendi yaşama ve gelişmesine uygun olması beklentisindedir.

Mevcut iktidarın ve politikasının hiç değişmemesi durumunda işletmenin politik çevrede meydana gelen değişimlere uyum sağlaması problemi de doğmayacaktır.

Ancak politik çevre sürekli olarak değişmekte ve buna paralel olarak işletmeye bu değişimlere ayak uydurması bir takım yükümlülükler getirmektedir.²⁵ Her toplumda çeşitli çıkar grupları vardır, ve toplum üretimden olanaklı olduğu kadar fazla bir pay sağlamaya çalışırlar. Amaç, toplumsal üründen kendilerine düşen payı en yükseğe çıkarmaktır. Böylece, toplum, çeşitli çıkarların çarpıştığı bir siyaset alanı niteliği taşır. Bu amacın gerçekleştirilme derecesi, söz konusu grupların pazarlık güçlerine bağlıdır. Bu pazarlık gücü ise, grupları oluşturan bireylerin kişilik güçlerine, silah ve araç güçlerine ve son olarak bu güçleri en etkin ve rasyonel bir şekilde kullanma konusundaki ustalıklarına, yani yönetsel güçlerine bağlıdır.

Toplumunu oluşturan çıkar grupları arasındaki ilişkiler dinamik (hareketli) bir özellik gösterir. Çünkü her grubun pazarlık gücü, değişen ve gelişen iç ve dış koşullara bağlı olarak, azalır ya da çoğalır. Bu nedenle toplumun siyasal yapısının hareketli olduğunu ve uzun süreli bir denge durumunun gerçekleştirilmesinin zorunluluğunu kabul etmek gerekir. Devlet, her çıkar grubunun ulusal gelirden haklı bir pay almasını olanaklı kılacak en uygun bir denge sağlama işlevini yerine getirir.

Günümüzde şirketler hızla değişen ekonomik ve politik çevreyle karşı karşıyadır. Çoğu ülkeler ana ihracatını oluşturan endüstri alanında kısa zamanda

²⁴ Philip Kotler, Gordon H. G. Mcdougall, *Marketing Essentials*, Prentice-Hall, Canada, 1985, s. 88.

²⁵ Göksel Ataman, *a. g. e.*, s.12

uluslararası gücünü kaybetme durumuyla karşılaşmaktadırlar. Diğer yandan politik nedenlerden ötürü pazarlarına girilmesi hayal bile edilemeyen ülkeler bir süre sonra ticari ilişkilerin çok sık yaşandığı bir pazar konumuna gelebilmektedir. Örneğin Sovyetler Birliğinin yetmiş yıllık yapısı üç yıl gibi kısa bir sürede tamamen değişmiş bu değişimin etkileri hem Sovyetler Birliğinde hem de tüm dünyada hissedilmiştir.²⁶

İşletme ve kurumları etkileyen siyasal etkenler, kuruluş yerlerini saran, şehir, bölge, ulus ve uluslararası toplulukların yaşama ve gelişmeleri amacıyla giriştikleri faaliyetlerdir. Her şehir, her belde, bölge ya da ulus ile uluslararası kuruluşların kendi yüksek çıkarları için aldıkları karar ve önlemler orada yaşayan işletme ve kurumları, olumlu veya olumsuz biçimde etkileyecektir. Bu etkilerin en tipik olanları, devlet ölçüsünde olanlarıdır. Devlet düzeyindeki yüksek yönetim etkenlerinin en önemli olanları da siyasal rejim diye adlandırılan “devlet yönetiminin biçimi”dir.

Devlet ve mahalli idareler, işletmelere ve ekonomiye artan bir şekilde müdahale etmeye başlamışlardır. Asgari ücretler, fiyat kontrolleri, kuruluş yerlerinin belirlenmesi, organize sanayi bölgeleri, teşvik politikaları, iş güvenliği, istihdam şartları, çevre sağlığı gibi pek çok konuda hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Hükümetin bu düzenlemeleri, işletmenin stratejik seçimleri üzerinde etkili olmakta, işletmelere yönelik tehlike ve fırsatları ortaya çıkarmaktadır.²⁷

Politik çevrenin işletmeye sunduğu fırsatlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Hükümetin geniş çapta mal ve hizmet satın alması;²⁸ Verilere göre üretilen mal ve hizmetlerin %20’si hükümetler tarafından satın alınmaktadır. Özellikle savunma ve havacılık gibi endüstri kollarında hükümetler asıl müşteri olmaktadır. ABD Hükümetinin kalem, kağıt, masa ve sandalye gibi kırtasiye harcamalarının bedeli 5 Milyar \$ civarındadır.²⁹
- Hükümet bütçesinden işletmelere tahsisat verme suretiyle varlıklarını sürdürme ve büyümelerine yardımcı olmak,³⁰

²⁶ Ronkainen, Czinkoto, Globak *Marketing*, s.572

²⁷ Dinçer, a. g. e. , s. 181.

²⁸ Ataman, a. g. e. s. 6.

²⁹ Jauch, Glueck, a. g. e., s.96.

³⁰ Göksel Ataman, a. g. e., s.6.

- Yerli tüketiciyi haksız rekabetten korumak; Hükümetler kota uygulamalarıyla, vergi uygulamalarıyla ithal malların miktar ve maliyetlerini düzenleyebilir. Aynı şekilde yerli üretici için vergi kolaylıkları ve teşvik kredi gibi yardımlarla ihracata destek olabilir.³¹
- Hükümet politikasında işletmeler için yeni faaliyet alanlarının doğmasına neden olacak değişikliklerin yapılması.

Politik çevre işletmeleri teşvik etme ve desteklemenin yanı sıra, kimi zaman işletmelerin karlılığını ve yaşamını olumsuz yönde etkileyecek tehditler de sunar. İşletmenin faaliyetlerini sınırlandıran ve işletme üzerinde bir baskı unsuru olarak ortaya çıkan bazı kanun ve yönetmelikler politik çevrenin sunduğu tehditleri oluşturur.³²

Örgütlerle ilgili kanun ve yasamaların 3 ana hedefi vardır:

1-Örgütleri birbirine karşı korumak: Tekelleşme ve şirket birleşmeleri gibi konularda rekabet koşulları sağlıklı kılabilmek için.

2-Tüketicileri haklarını örgütler karşısında korumak: Tüketici kanunları gibi.

3-Toplum düzenini bozabilecek nitelikteki örgütsel gelişmeleri takip ve kontrol etmek.³³

Kanun ve yönetmeliklerin politik çevreye sunduğu tehditler:

- Birleşmeyi engelleyen anti-tröst kanunları,
- Tüm sanayilerin stratejik tercihlerini etkileyen politik düzenlemeler,
- Ekonomik şartlar ve vergi kanunlarını değiştiren hükümet politikalarının şahıs işletmelerini olumsuz yönde etkilemesi,
- Ülkenin politik ideolojisindeki bir değişim
- Politik çevrenin sunduğu tehditler.³⁴

Politik risk hükümetin olağanüstü hal durumlarında firmaların çalışanlarına ve mallarına el koyması şeklinde olabilir. Bu tür davranışlar olağandır. Şirketler bu duruma karşı özel planlar üretmeli ve bu umulmadık kayıplara karşı tedbirli olmalıdır.³⁵ Şirketin politik riski o dönemdeki hükümetin politik bazı

³¹ Jauch, Glueck, *a. g. e.*, s.97.

³² Göksel Ataman, *a. g. e.*, s.6.

³³ Kotler, Mcdougall, *a. g. e.*, s.90-91.

³⁴ Göksel Ataman, *a. g. e.*, s.6.

³⁵ Daft, *a. g. e.*, s. 85.

hareketlerinden dolayı mal varlıklarını ve gücünü kaybetmesi veya yönetim kontrolünü kaybetmesi anlamındadır.³⁶

Uluslararası şirketlerin problemlerinden birini de politik istikrarsızlık oluşturmaktadır. Örneğin, kargaşa ortamı, devrim, sivil ortam baskısı ve hükümetin devamlı değişmesi, istikrarsızlığı ve bu da kararsızlığı arttırır. Şiddetin tehlikesi en fazla global firmalarda hissedilmektedir. Çünkü bu firmalar her ulusun ayrı politik istikrarsızlıklarından etkilenmektedir.³⁷

Pazarlamayla ilgili kararlar politik çevredeki gelişmelerden etkilenmektedir. Bu çevre kanunlar, hükümetler ile birlikte bireyleri ve örgütleri etkileme gücüne sahip baskı gruplarından oluşur.³⁸

İşletme ve kurumların, siyasal düzenlerine göre, çeşitli ve değişik etkilere uğrayacağı açıktır. İş hayatı için, bu rejimlerden en olumlu etkilerde bulunacak olanın hangisi olduğunu belirlemek kolay değilse de, toplum için en uygun olan çok partili siyasal rejimin, iş hayatı için de, uzun süreli olarak düşünüldüğü durumda, en uygun düzen olduğunu ve bir ülkenin siyasal düzeni ile iş hayatı arasında çok sıkı ilişkilerin bulunduğunu ve siyasal düzendeki değişme ve gelişme eğilimleri ve bunların gelişmeleri karşısında iş adamları ve yöneticilerin kayıtsız kalamayacaklarını kabul etmek gerekir.

İş yaşamının, siyasal çevre koşullarını lehine çevirebilmek için, dar ve kısa süreli çıkar çemberlerini yarıp, toplumda oynanan ve iyi oynanması gereken siyasal oyunu anlayıp kavrayacak ve modern çağın gerektirdiği önlemleri alabilecek bir düzeye ulaşmaya çalışması gerekir

Unutulmamalıdır ki, her politik yaklaşımın ve güç birliğinin hedefi aslında ekonomik amaçlara dayanmaktadır. Uluslararası yakınlaşmalarda fırsatları daha iyi değerlendirebilen ulusların iş adamları ve işletmeleri kazançlı çıkmaktadır.

Siyasi iktidarlar veya hükümetler tarafından çıkarılan kanunlar, koruyucu tedbirler veya bu tedbirlerin kaldırılması, mikro birimler olan işletmelerin yeni hammadde enerji kaynakları bulmalarını, yeni pazar olanaklarına kavuşmalarını önemli ölçüde etkilemektedir. İşletmelerin planlama yönünden bu gelişmeleri zamanında ve doğru bir biçimde değerlemesi, onlara maliyetlerini düşürme ve satış hacimlerini yükseltme bakımından yeni olanaklar hazırlayacaktır. Böylece, hem yeni

³⁶ Ronkainen, Czinkoto, *Globak Marketing*, s.572

³⁷ Daft, *a. g. e.*, s.86.

fırsatlar ve kaynakları zamanında değerlendirerek iç ve dış rekabet bakımından rakiplerinden daha üstün duruma geçecekler ve hem de büyüme ve gelişme olanaklarına kavuşacaklardır.

2. 2. TERÖR

2. 2. 1. Terörün Tanımı, Kavramlar ve Tarihi Gelişimi

2. 2. 1. 1. Genel :

Tarihi süreç içerisinde terörizmin gelişimi incelendiğinde; terör eyleminin bilinen en eski örneklerinden biri; Filistin’de M. Ö 66-73 yılları arasında bağınaz aşırı dinci bir mezhebin *iktidar mücadelesinde* yapmış olduğu eylemler olarak bilinmektedir.

Terörizm, Fransız ihtilalinden sonra *siyasi bir kavram* haline gelmiştir. Bu tarihten ve Avrupa’da Milliyetçiliğin artmasından sonra siyasi cinayetler, hanedan kavgaları ve iktidar için çatışmalar terörün çeşitleri halini almaya başlamıştır.

Terörizm sistemli bir şekilde ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında değişik yapılar içerisinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Rus ihtilalcileri 1878-1881 yılları arasında ve yirminci yüzyılın ilk yıllarında hükümetleri ve sosyal müesseseleri yıkmak için kişisel ve kolektif şiddeti bir vasıta olarak kullanmaya başlamışlardır. Aynı şekilde radikal milliyetçi gruplar, İrlandalı, Makedonyalı, Sırp ve Ermeniler, otonomi ve milli bağımsızlık için terörist yöntemlerden yararlanmışlardır. 1890’lı yıllar boyunca Fransa, İtalya, İspanya ve ABD’de “Anarşistler” silahlı propaganda yapmışlar, cinayetler işlemişlerdir.

Teröristler dünyanın her yerinde istikrarsızlık, sosyal rahatsızlık ve ekonomik problemlere sebep olmuşlardır. Sonuçları itibari ile bakıldığında terörizm savaşın ilk kıvılcımını çakmış ve barışı önlemiştir. Birinci Dünya Savaşının 1914’te Saraybosna’daki bir suikast ile başlaması buna en güzel örneği teşkil etmektedir.

Birinci Dünya Savaşından sonra terörist eylemler başlıca sağ kanat ve milliyetçi-bölücü gruplar tarafından desteklenmiştir. Faşist İtalya ve Macaristan tarafından desteklenen Hırvatlar ve İrlandalılar buna örnek olarak gösterilebilir.

Bu dönemde Türkiye’ye yönelik terör faaliyeti ise; Ermeni terörü olarak 1918’den sonra bazı ileri gelen Türk önderlerinin öldürülmeleri ile ortaya çıkmıştır. 1970’den 1984 yılına kadar ağırlıklı olarak gündeme gelen ASALA terör örgütü faaliyetleri; çeşitli ülkelerdeki Türk diplomatının öldürülmesi şeklinde süregelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Filistin İç Savaşı, Kıbrıs’ta EOKA ve

Cezayir’de FLN (Milli Kurtuluş Cephesi) en önemli tedhiş grupları olarak ortaya çıkmış, özellikle FLN, 1957’de Cezayir’de Fransızlara karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesi ile “Şehir Gerillası” taktiklerini bugünkü anlamıyla uygulayan ilk örgüt olmuş ve kendisinden sonraki bütün örgütlere örnek olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan “Soğuk Savaş” kavramı ve iki kutuplu dünyanın oluşması ile birlikte, bazı devletler terörü soğuk savaş aracı olarak kullanmaya başlamışlardır.

1968 yılında Fransa’da başlayan ve diğer Avrupa ülkelerine de yansıyan öğrenci ve gençlik olayları, Avrupa’da terör dalgalanmalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu olay genç kitlelerin terör olaylarına yönelmesinde önemli bir etken olarak görülmüştür.

Geçmiş yıllardan günümüze kadar dünya; saldırgan milliyetçi akımlara, kökten dinciliğe, komünizme ve faşizm savunucularının terörizmine sahne olmuştur. Bu durum Hindistan’dan Avrupa ve Amerika’ya kadar tüm dünyayı sarmıştır. Dolayısıyla, terörizm ile ilgili problemlere maruz kalmayan ülke yok gibidir.

Latin Amerika’da ise; terörizm yıllarca ciddi bir sorun olarak ülkelerin gündeminde birinci sırada olmuştur. Bu ülkelerin genelde ortak sorunları olan enflasyon, geri kalmışlık, ekonomik dengesizlikler yolsuzluklar teröre sebep olmuştur. Uruguay, Arjantin, Kolombiya, Venezüella, Şili, Meksika, El Salvador ve Nikaragua terörizme sahne olan ülkelere dendir.

Bu ülkelerdeki terörist faaliyetler incelendiğinde; Terörist örgütler diğer bir çok terörist örgütlerle ilişki içerisine girerek şiddet olaylarını tırmandırarak toplumu çatışma noktasına getirmişler, bazı ülkelerde ise askeri ve yarı askeri rejimlerin kurulmasına sebep olmuşlardır. IRA, ETA ve Kızıl Tugayların işbirliği yaptıkları ve Filistin’den sağlanan silahları da aralarında paylaştıkları bilinmektedir. Teröre destek veren ülkeler, milli menfaatleri gereğince bir çok terör örgütüne destek olmuşlardır.

SSCB’nin parçalanması ve Komünizm idealinin çöküşü ile birlikte Marksist-Leninist içerikli terörde belirgin bir azalma yaşanırken etnik ve kültürel ayrılıklar, terörü oluşturan etkin unsurlar haline gelmeye başlamışlardır.

Bu tarihi perspektif içerisinde incelendiğinde; teröristlerin motivasyonu, stratejisi ve silahları amaca göre değişiklik göstermiş, tarih içerisinde bir çoğu yok olurken *ideolojik terörizm yerini etnik terörizme bırakmıştır.*

Geçmiş yıllarda kökten dinciliğin, komünizmin ve faşizmin yarattığı

terörizme sahne olan dünyamız şimdi *etnik ve kültürel terörizmin* faaliyetlerine maruz kalmaktadır. Son yıllarda terörizmdeki en büyük değişiklik olarak; sadece askeri yapılanma içerisinde “Militanlar olmadan olmaz” stratejisinin değişerek, Müslüman Kardeşler Örgütünün bir çok kolu, Filistin’in Hamas örgütü, IRA, Sri Lanka’daki Tamil Kaplanları, İspanya’daki ETA ve diğer bir çok grupta görüldüğü gibi terörist örgütlerin *politik yapılanmaya* da önem verdikleri açıkça görülmektedir.

Globalleşen dünyamızda, uluslar arası ilişkiler yeni bir boyut kazanırken dünyada ve Türkiye’de terörizm gündemin ilk sıralarında bütün güncelliğini korumaktadır.

Geçmiş dönemlerde bir çok ülke terörle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu ülkelerden özellikle İngiltere, İspanya, Fransa ve Türkiye gibi devletler halâ mücadelelerini sürdürmektedir. Günümüzde birey ve devletlere yönelik tehlike ve saldırıların başında terörizm gelmektedir.

Teröre bakış açılarının çok farklı olması nedeniyle; neyin, ne zaman terör olduğu, ne zaman kimler tarafından yapılırsa terör sayılıp sayılmayacağı problemini karşımıza getirmektedir. Zira, aynı kişinin aynı fiilden dolayı bir tarafta özgürlük savaşçısı bir kahraman, diğer tarafta ise en affedilmez suçları işlemiş bir hain olarak değerlendirilmesi, terörizm probleminin çözülmesi açısından ikilem oluşturmakta ve mücadeleyi güçleştirmektedir.³⁹

Terör, eylemlerini haklı gösterecek gerekçe ne olursa olsun başta insanların yaşama hakkı olmak üzere, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına yöneliktir, devlete karşı çıkmadır. Bir anlamda teröristler demokratik temel düzenin kendilerine sağladığı hak ve özgürlükler ortamını kullanarak saldırılarını bu çerçevede gerçekleştirmektedirler. Kendilerine karşı konulduğunda ise, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini iddia etmektedirler.

Bu güne kadar genel olarak anarşinin komünistler tarafından çıkarıldığı düşünülmele birlikte, yakın geçmişte yaşanan saldırılar terörizmin kaynağını; özgürlük hareketleri, ırkçı ideolojiler, din ve bu gibi olguların oluşturduğunu göstermektedir. Teröristlerin amacı bütün dünyada olduğu gibi mevcut düzeni yıkarak yerine kendi bakış açıları doğrultusunda yeni bir düzen kurmaktır. Hak ve özgürlükleri yok etmek amacıyla, terörü totaliter bir silah olarak kullanırlar.

³⁹ Milli Güvenlik Akademisi Çalışma Grubu, *Terör ve Terörizm*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2002, s.56.

Terör, bazı devletler tarafından soğuk savaş döneminde bir çeşit diplomasi türü olarak kullanılmış ve yaşanan olaylar kullanılmaya da devam edileceğini göstermektedir.

İki kutuplu dönemin sona ermesi, terör ve terörizm üzerinde de etkilerini göstermiştir. Bu etkiyi iki açıdan görmek gerekir. Birincisi, ABD gibi gelişmiş bazı ülkeler, terör ve terörizmle mücadelede kendilerini daha özgür hissetmişler ve serbestçe davranmaya başlamışlardır. İkincisi de, iki kutuplu dönem sonrasında, bu kutuplardan birine dahil olmanın kendilerine sağladığı avantajlardan yoksun kalan ve bu nedenle güvenliklerini daha çok tehdit altında gören az gelişmiş ülkeler, terör ve terörizmi düşük maliyetli bir savaşın aracı olarak görerek, günümüzde ülkelerin çoğunu, 1990 öncesine göre, daha çok meşgul eden bir konu olarak gözükmesinin gerisinde bunları görmek gerekir.

1990 sonrasında, klasik terör örgütü ve faaliyetlerinin yanında yenilerinin yer almaya başladığı söylenebilir. Nükleer, kimyasal ve biyolojik maddeler üzerinden; uyuşturucu üzerinden; iletişim (bilgisayar) üzerinden kurulup işletilen yeni terör örgüt ve faaliyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Tabiatıyla bu gelişme çizgisinin, terörün ve terörizmin, ülkelerin, bir bütün olarak ulusal güçlerini yok etme ve/veya zayıflatma amacını daha çok öne çıkardığını söylemeye gerek yoktur.

Terörün, günümüzde kazandığı yaygın ve yoğun görünüm ile içerik değişiminin, sadece teröre muhatap olan ülkeleri etkilemediği; her gün biraz daha küçülen dünyada, giderek daha çok ülkeyi yakından etkilediği/etkileyeceği, tartışma konusu olmaktan uzaktır.

Bu noktada, günümüz ülkelerinin, insanların refah ve mutluluğu için kullanabilecekleri kaynaklardan her gün daha çoğunu terörle mücadelede kullandıklarına da dikkat çekmek gerekir. Başka bir ifade ile, bu ülkeler için, terör ve terörizm, ülkelerin ekonomik, sosyal, teknolojik ve kültürel gelişmelerinin önündeki en büyük engel niteliğindedir.⁴⁰

2. 2. 1. 2. Tanımlar :

a) Terör-Terörizm :

⁴⁰ Milli Güvenlik Akademisi Çalışma Grubu, *a. g. e.* , 2002, s. 78

Terörizme farklı anlayışlarla yaklaşıldığından farklı tanımlamalar elde edilmiştir. Terörizm kelimesi, Fransız ihtilali sırasında ve Jakobenlerin terör sultanı döneminde doğmuştur. Terörizmin sözlükteki anlamı korkudan titremek ve korkudur. Terörizme; önce siyasal baskı ve sosyal kontrol aleti olarak kullanılan devlet eylemi ile eşanlamlı bir anlam yüklenmiştir. Terörizmin tanımları; zaman, mekan ve çalışılan sahaya göre değişiklikler göstermektedir.

Bugüne kadar yapılan terörizm tanımları, tarihe geçmiş bütün tedhişçilik çeşitlerini içeremez. Zaten bugün terörizmin etraflı bir tanımında farklı bakış açıları bulunmaktadır. Özellikle neyin terör olup olmadığı üzerinde kesin bir yaklaşım tarzına ulaşmak güçtür. Bu durum, diğer ülkelerin, terörün meydana geldiği ülkeye siyasi bakış açısı nedeniyle değişiklik gösterebilmektedir.

Terör ve Terörizmin bir çok kaynaklarda değişik tanımları yapılmıştır. Ancak yapılan bu tanımlar terörizmin bütün unsurlarını ortaya koymayarak sadece bir yönünü ifade eden farklı tanımlardır.

Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisinde yer alan terör; bir gücü, bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma, yıldırma, tedhiş olarak, terörizm; bireylerin ya da azınlıkların şiddete dayanan ve kişileri, mallara ya da kurumlara yönelik siyasal eylem, bu şiddet eylemlerinin tümü olarak belirtilmiştir.

Grand Larousse Encyclopedique terörü, ihtilalci gruplar tarafından icra edilmiş şiddet eylemlerinin tümü, terörizmi ise; bir hükümet tarafından ihdas edilen şiddet rejimi olarak tanımlamaktadır.

Ansiklopedik zabıta sözlüğü'nde terör; sürekli korku altında tutmak amacı ile şiddet hareketleri, kaçırımlar ve cinayet işleme eylemleri, sistemli şiddet hareketleri ve cinayatlara başvurma eylemi olarak tanımlanmıştır.

1973 tarihli İrlanda Olağanüstü Durum Hükümleri Kanunu (Ermengeny Provision Act) terörizmi, halka veya halkın herhangi bir sektörüne korku salmak için şiddet kullanmaktır şeklinde tanımlamıştır.

ABD Karışıklıklar ve Terörizm Hakkında Görev Kuvveti Kanunu; terörizm bir taktik veya tekniktir. Bunun vasıtasıyla bir şiddet eylemi veya şiddet tehdidi, zorlayıcı amaçlar için ezici korku yaratmak asıl maksadı için kullanılır denilmektedir.

The American Coilege Dictionary terörü; yoğun, kesin, üstün korku olarak tanımlar. Aynı sözlükte terör; bir politik grubun üstünlük sürdürmek veya üstünlüğe

kavuşmak için şiddet kullandığı dönem olarak da tanımlanmıştır. Terör ilerideki tehlikelere atıf yapan bir çeşit yoğun korkudur.

Webster Lugatında (1951) terör; yoğun korku, korkuya sebep olan bir kişi veya şey. Bilhassa Fransız ihtilalinde 1793 Mayıs'ından 1794 Temmuz'una kadar süren dönem gibi, bir ihtilal sırasında siyasi idamlarla nitelenen dönem diye tanımlanmıştır. Terörizm; bilhassa bir siyasi silah veya politika olarak korkutmak ve itaat ettirmek için terör ve dehşetin kullanılması şeklinde tanımlanmıştır.

Bir Türk bürokrati terörü şöyle tanımlamaktadır. “Terör kendilerince tespit edilen amaçlarına ulaşmak için önceden yapılan eğitim ve hazırlık sonucunda meri nizam ve kanunlara karşı çıkararak en hafifinden başlayarak öldürmeye kadar uzanan ve suç olan eylem zincirini kapsamakta ve tüm olaylar, illegal olarak kurulmuş bir örgüt tarafından gerçekleştirilmektedir.” Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, terör, normal ölçülere sığmayan, olağan suçlar için düzenlenmiş mevzuat çerçevesini aşan, tamamen özel bir suç niteliğindedir.

Terörizm; meşru yollarla iktidara ulaşamayan veya hükümet siyasetini etkileyemeyen muhalif siyasi grupların hükümetleri zorlayabilecekleri, yerleşmiş rejimleri devirebilecekleri ve tüm halkı korkutabilecekleri bir stratejidir. Devleti yıkmak için bir tekniktir.

Ceza Hukukçusu Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer terörizmi; şiddetin; sosyal, ulusal, irki, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla sınıflar arasında çatışma, savaşı tahrik etmek üzere, planlı ve hukuk dışı olarak kullanılmasıdır şeklinde ifade etmektedir.

İngiliz araştırmacı ve terör uzmanı Thackrah terörizmi; yeni bir siyasi sistemin kurulmasına destek sağlamak için, devrimci hareketlerde korku ve şiddetin sistematik bir şekilde kullanılması olarak ifade ederken, İsraili Natenyahu “Terroism How the West Can Win” adlı kitapta terörizmi; kasıtlı ve sistematik bir şekilde suçsuz insanları öldürme, sakat bırakma ve tehdit olarak tanımlamaktadır.

12 NİSAN 1991 tarihinde TBMM’de kabul edilen 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanuna Göre Terör ve Terör Suçlarının Tanımı Şöyledir:

b) Terör Tanımı

Madde 1- Terör, baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti için bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak ve yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla, bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.

c) Terör Suçlusu

Madde 2- Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi, örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.

Terör örgütlerine mensup olmasa dahi, örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılır. T. M. K. /1, 13,19.

Bu tanımda görüleceği üzere teröre çok geniş bir anlam yüklenerek örgütlenme, şiddet ve eylem unsuru ön plana çıkarılmaktadır.

d)Terörizm

- Teröristlerce belirlenen amaçlara ulaşmak için,
- Yapılan hazırlıklar sonucunda yürürlükteki yasalara karşı çıkararak en hafifinden başlayarak öldürmeye kadar uzanan ve suç olan eylemler zinciri,
- Gerçek ve olası hasımları hedef alan ortak veya kişisel suikastlar ve benzeri hareketlerle sistemli olarak şiddet kullanarak korku, dehşet ve güvensizlik yaratmaya çalışan mücadele sistemi,
- Bir devleti yıkmak için kullanılan teknik,
- Yasal yollarla iktidara ulaşamayan ve hükümet siyasetini etkileyemeyen çeşitli siyasi grupların, hükümetleri zorlayabilecekleri, yerleşmiş rejimleri devirebilecekleri ve tüm halkı korkutarak itaate zorlayabilecekleri,
- Siyasal ve stratejik bir araç, düşük maliyetli ve düşük riskli psikolojik savaştır.

Terörizm ile terör farklıdır. Terör çok kez gayri iradi olarak meydana gelebilir, ancak terörizm siyasal maksatlarla iradi olarak terör yaratmak ve terörü sistematik ve hesaplı kullanmaktır. Ne kadar ham olursa olsun bir felsefe, teori veya ideolojiye dayanır.

Terör şiddet olarak algılanmamalıdır⁴¹. İkisinin arasında kesin bir fark vardır. Şiddet evrensel bir olaydır, şiddet kendini doğuran hüsrana ve endişe hissini yarattığı insani durumdan ayrılamaz. Şiddeti haklı göstermek için çoğu kez incitmek, zarar vermek istediğiniz kişinin yaptığı kötülüklerden ötürü cezalandırılması gerektiği veya bize zarar verebilecekleri veya vermek istedikleri için buna layık oldukları ileri sürülür.

Terörü haklı göstermek için ise çok değişik bir mantık gereklidir. Kurbanlar açıkça bizi tehdit etmezler, geleneksel moral standartlarına göre masumdurlar. Bundan ötürü teröristler sıradan kavramlar ve tecrübeleri terk ederler ve normal olarak kurbanlarından kişiler diye bahsetmezler. Konuya göre kurbanlar simgeler, hayvanlar veya ahlaksız kişiler olmaktadır. Bir terörist olmak için o kişinin dünya ile ilgili özel bir tasavvuru, özel bir bilinci olmalıdır.

Terörizmi diğer şiddet olaylarından ayıran en belirgin yönü, eylemci bireylerin eyleme, kendilerine özgü meşruiyet anlayışlarının evrensel bir genel gerçeklik taşıdığı iddialarını katmasıdır.

Şiddetin sürekliliği, zamanla bir şiddet kültürünün toplumun her kademesine yayılmasına yol açmakta, doğrularla yanlışlar birbirine karışmakta, devletlerde dahil her kesim sorunları şiddetle çözme yoluna gitmektedir.

Şiddetin tehlikesi şudur; araçlar amaçlara galebe çalar, amaçlara hızlı ulaşamazsa sonuç yalnızca bozgun değil, daha kötüsü siyasal alana şiddetin girişi olacaktır.

2. 2. 2. Terörizmin Amaç ve İdeolojisi

Terör örgütlerinin amaçları örgütlerin faaliyette buldukları ülkelere ve kendilerini yönlendiren merkezlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

Bilinen yaklaşımlar çerçevesinde terörizmin amacını; hedef alınan rejimi, sistemi, şiddet yolu ile yıkarak, yerine kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir yönetim tesis etmek olarak belirtebiliriz. Bu yaklaşım terör olaylarının hukuki

⁴¹ Tuncer Günay, *Türkiye’de Terör ve Terörizm*, Ankara, Elektronik Basım Yayım, 2001, s.4.

davalarında açık bir şekilde belirtilmektedir. Terör örgütleri, savundukları ideolojiye bağlı olarak, haksızlık ve zulüm olarak gördükleri yönetim ve yöneticileri bertaraf etmeyi, böylece daha mutlu ve adaletli bir hayat tarzını amaç edindiklerini ileri sürmektedirler.

Bu uğurda kendilerini, haklarını savundukları toplumun, kıymeti henüz tam bilinmeyen meçhul savaşçıları ve fedakar gönüllüleri olarak görürler. Halkın bilinçli olmaması nedeniyle, kendisi için yapılan iyi şeyleri algılayamayacağı ve bu nedenle yürütülen harekete katılmasının mümkün olmadığı, ancak zaman içerisinde bilinç kazanarak harekete katılacağı ileri sürülür. Bu zamana kadar, azınlıkta olan bilinçli kitlelerin, halk adına mücadeleyi yürütmesi, mücadeleye önderlik etmesi gerektiği savunulur.

Neden bir takım insanlar amaçlarına ulaşmada ölümü göze alıp, her türlü zorluk ve yokluğa katlanarak, silahlı şiddet gibi oldukça zor bir maceraya atılmaktadırlar? Bunun en büyük nedeni, mücadele verdikleri düşmanları ile aralarındaki güç dengesizliğinde yatmaktadır. Hedef alınan sistemin normal yollardan değiştirilmesinin imkansızlığı silahlı mücadeleyi tek çare olarak göstermekte ve güç dengesizliğini ancak terör eylemlerine başvurarak gidermeye çalışmaktadırlar.

Ancak terörün kamuoyunda görünen amacı, uzun vadede hedef aldığı siyasi rejimi devirmek gibi görünmektedir. Böyle olunca, kısa vadede de bazı amaçlarının bulunması gerekir. Terörizmin, birbiriyle iç içe geçmiş bulunan kısa dönem amaçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür.⁴²

- Öncelikle hedef alınan rejimi ve siyasi iktidarı yıpratmak, mevcut otoriteyi sarsmak.
- İç ve dış kamuoyunda davalarının duyurulmasını sağlamak ve dikkatleri savundukları davanın üzerine çekmek.
- Oluşturdukları tedhişe, toplumun direnme gücünü kırarak kendi davalarına karşı olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak ve kitleleri itaate zorlamak.
- Kısmi güç ve otorite sağladıkları toplumda kendilerine taraftar katılımı ve kitle desteği sağlamak.

⁴² Günay, Tuncer, Türkiye’de Terör ve Terörizm. Ankara: Elektronik Basım Yayım, 2001, s.10.

Terör örgütlerinin eylemlerinin birinci aşamadaki temel amaçları, halkın gözünde siyasi iktidarı yıpratmak ve giderek, devletin manevi otoritesinin zayıflamasını sağlamaktır. Öyle ki, bu otorite bunalımı bu kez de, yöneticilerin yeteneksizliklerinin bir kanıtı olarak ileri sürülecek ve yığınlar, mevcut iktidara karşı başkaldırıya itilecektir. Kısacası, siyasi terörün kısa dönemdeki birinci amacı, merkezi iktidarı felce uğratmak ve kamuoyunu yıldırmaı gerçekleştirmektir.

Terörizmin, bazı güçler tarafından, birtakım siyasi ve ekonomik çıkarlar sağlamak için araç olarak kullanıldığı dikkate alındığında ise, amaç oldukça farklı olmaktadır. Bu gibi durumlarda terörizmin amacı, bir kazanım elde etmek amacıyla, hedef alınan ülke ve toplumda, belirli ortamların oluşmasına aracılık etmektir.

Türkiye gibi stratejik önemi bulunan ülkelerin, terör ortamında tutulmasında, bazı devletler ve birtakım güçlerin çıkarları açısından zaruret bulunduğundan, terörün amacı, sadece bu ortamın devamını sağlamaktır. Dolayısıyla terör, bir siyasi mücadele aracı olarak, bir ülkenin bir başka ülkeyi zayıflatması, destabilize etmesi için de kullanılmaktadır.

Özellikle ekonomik açıdan konuya yaklaşıldığında, terörle mücadelenin oldukça yüklü bir maliyetinin bulunması, zaten kıt kaynaklara sahip ülkelerin, ülkenin gelişimi ve ekonomisine yönelik harcaması gereken paraları terörle mücadele alanına kaydırma zorunluluğu, terörün bir amacının da, ekonomik açıdan ülkenin kaynaklarının verimli alanlarda kullanılmasını engellemek olduğu, gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Terör örgütlerinin eylem stratejileri arasında ekonomik hedeflerin bulunması, bu alandaki eylemler ile mevcut rejimin tıkanmasını sağlayarak halkın daha fazla tepki göstermesine zemin hazırlamak ve böylece devrimci bilince sahip olmalarını hızlandırmak şeklindeki yaklaşımları konuya açıklık getirmektedir.

Bazen terör, aynı topraklar üzerinde yaşayan ve aynı kaderi paylaşan, farklı etnik yapıya sahip olduğu iddia edilen unsurların, karşı karşıya getirilmesini sağlayarak, ülke bütünlüğünü ve huzurunu bozmak, şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Etnik yapının istismarı zaman içinde teröre kaynak teşkil etmektedir. Yapay veya doğal, oluşan etnik yapı teröre kaynak teşkil ettiğinde bu unsura karşı, toplumda zamanla oluşmaya başlayan tepkiler, yavaş yavaş dışa vurulmaktadır. Terör eylemleri sonucu açığa çıkan toplumsal duyarlılık, toplumun, terörün kaynağını teşkil eden unsura karşı, ayırım gözetmeksizin, bilinçsiz bir şekilde tepki duyması sonucunu doğurmaktadır.

Toplumlarda farklı kültürel altyapı ve dünya görüşüne sahip grupların, terör aracını kullanarak, karşı karşıya getirilmek suretiyle çatıştırılmaya çalışılmaları, dolayısıyla toplumun birlik ve bütünlüğünü, düzenini bozma, terörün dikkati çeken bir başka amacı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terörizmin, kitlelere yönelik hedef gözetmeyen şiddet eylemlerinde ise toplumun güven duygusu ortadan kaldırılarak, halkın can derdine düşmesi amaçlanmaktadır. Böylece kitlelerin terörizme karşı duyarlılıklarının yitirilmesi ve güvenlik açısından devlet ile toplum arasında büyük bir uçurumun meydana getirilmesi hedeflenmektedir.

Artan eksilen oranlarda, her gün terörle karşı karşıya kalınan bir ülkede halk, teröre ve terör örgütlerine karşı tepkisini farklı şekillerde ortaya koymaya başlar. Bu tepki bazen tamamen bir tepkisizliği doğurabildiği gibi, bazen de halkı, terörü oluşturan örgüt neticesindeki olaylara karşı şiddet hareketlerine itebilmektedir.

Terör örgütleri kamuoyuna seslerini duyurabilmek için propaganda (reklam) peşindedirler⁴³. Örgütsel faaliyetlerini gündeme getirebilecek, kendilerinin ve düşüncelerinin canlı kalmasını sağlayacak her türlü harekete katılmaktadırlar. Ülkemizde terör örgütlerinin bazı kişilerin cenazelerine sahip çıkması, çeşitli sebeplerle mağdur olan insanlara sahip çıkıyor görülmeleri, o kişiler ve olaylar üzerinden, kendi seslerinin duyurulmasını sağlamaya yönelik girişimlerdir. Bu açıdan bakıldığında terör örgütleri, amaçlarına hizmet edecek her türlü olayı istismar etmek peşindedirler.

Burada şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Terörist girişimde önemli olan husus, giriştiği operasyonun büyüklüğü değil, yarattığı veya yaratacağı yankının büyüklüğüdür.

2. 2. 2.1. İdeoloji Kavramı ve Tanımı

“İdeoloji”, ilk ortaya çıktığı dönemlerde çağdaş kullanımlarından daha farklı bir anlama sahipti. Bir çoğulluk arz etmeyen bu anlam, sözcüğü meydana getiren “ide” ve “loji” köklerinin farklı manalara gelmeyecek şekilde eklemlenmesinden doğmuştu. Fikir manasındaki “ide” ve her hangi bir nesneye ilişkin araştırma ya da bilim anlamına gelen “loji”nin biraraya gelmesiyle oluşan kavram, “insan fikirlerine ilişkin bilimsel araştırma”ya yakın bir anlamına geliyordu.

⁴³ Sabri Dilmaç, *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, İBD Yayınları, Ankara, 1997, s.110.

2. 2.2. 2. Günümüzde Terör Örgütlerinin Dayandığı İdeolojiler⁴⁴

Terörizmin doğuşundaki esas dayanak sosyal çelişkilerdir. Terörizm, hedef aldığı kitlenin hoşnut olmadığı veya elde etmek istediği çıkarı umut olarak vaat etmektedir.

Bu umut ve vaat kişileri bir arada toplayan ideolojiyi oluşturmaktadır. İdeoloji etrafında toplanan insanlar kendilerine göre bir sistem oluşturmaktadır. Sistem içerisinde örgütlenmeler yapılarak terörizmin alt yapısı oluşturulmaktadır.

Teröristin kendi anlayışı içerisinde kutsal bir amacı vardır. Amacını gerçekleştirmek için, kendisine engel teşkil eden veya daha doğrusu öyle gösterilen veya engel olarak algılaması sağlanan unsurları ortadan kaldırmak azmindedir.

Bu nedendir ki ideoloji, örgütlenmenin en önemli unsurunu teşkil etmekte, ideoloji nedeniyle terörist kolayca ölümü göze alabilmekte, her türlü yoksunluğa karşı hareketine sadık kalmakta, yerine göre çok olumsuz şartlara karşı koyabilme gücüne sahip olabilmektedir.

Teröristlerin ideolojilerine bakılmadan, terörizm hakkında hiçbir teori tam olarak anlaşılmaz. Terörizm ideolojilerinin Milliyetçilik, Anarşizm, Nihilizm, Sağ Politika, Sol Politika, Dini Kaynaklı Terörizm ve Kapitalizm-Liberalizm ve Demokrasiye Dayanan İdeolojiler olarak kategorileştirebiliriz.

a) Milliyetçilik

Kendi kendini idare etmek isteyen ayrı ve belirgin bir insan grubuna ait olma hissi politik ve ekonomik sistemlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Toplumun, derebeylik, prenslik gibi, çoğunda aynı dil ve inançların paylaşıldığı küçük üniteler etrafında toplandığı bir ulus öncesi dönem vardır. Milliyetçiliğin gereği olan faktörler, genellikle uzun süre gizli kalıp, ancak ortak bir tehdit olduğu zaman ortaya çıkarlar. Benzeri olarak, bir millet oluşturmak için girişilen çabalarda ulus öncesi ve anti milliyetçi reflexler ile karşılaşılır. Bu, üçüncü dünya ülkeleri ve özellikle, sömürge öncesi toplumun bir milliyetçilik ve kesin coğrafi sınırlar çerçevesinde değil, kabile bağları ve belirsiz kabile sınırları çerçevesinde toplandığı, Afrika ülkelerinde görülen bir durumdur. Milli benliğin ortaya çıkmaya başladığı ülkelerde teröristler kendilerini “Ulusal Bağımsızlık Savaşçıları” gibi göstermeye çalışırlar ki

⁴⁴ Sabri Dilmaç, *a. g. e.* s.73.

bu daha çok Qubec ve Bask da görülmüştür. Bu durumda terörist kendini milliyetçi olarak göstermeye çalışır.

b) Anarşizm

Anarşizm, tüm devlet otoritesini yok etme isteğine dayanır. Buna göre insan özünde iyidir ve kendi başına bırakılırsa her türlü sorununu çözebilme yeteneğine sahiptir. Kötülük, birinin ötekini yönetmesinden kaynaklanmaktadır. Anarşizm ile terörizm arasında uzun bir tarihsel bağ vardır. Çünkü terörizmin bir çok doktrin ve tekniği ilk olarak bir grup Rus anarşisti- Kropotkin, Bakunin, Nechaev tarafından ileri sürülmüştür. Kropotkin'e, göre ihtilalci terörizm "eylem ile propaganda" dan başka bir şey değildir. 1890 ve 1900' lerin başlarında bir çok Amerikan terörist prototipleri anarşistlerden oluşmaktaydı. Anarşizm bugün de Amerika'daki özgürlükçü harekette ve Almanya'daki gençlerin ağırlık taşıdığı Yeşiller Partisi'nde gelişme ortamı bulmaktadır.

c) Nihilizm

Nihilizm, kelime olarak hiçbir şeye inanmamak hiççilik anlamlarına gelmektedir. Anarşizmin aksine Nihilizm insanlar için hiçbir mutlu gelecek görmez ve belli bir değer sistemi ile çalıştığından dolayı, riyakar, iki yüzlü ve sahte kabul ettiği mevcut düzeni yıkamaya çalışır.

d) Marksizm-Leninizm-Maoizm

Dünyada terör örgütlerinin ideolojik temelini genellikle Marksizm-Leninizm-Maoizm kaynaklıdır. Kominizm adı genellikle terörizm ile anılmış ideolojik- felsefi yönünden çok bu yönü ile tanınmıştır. Kominizm 1917 Bolşevik ihtilali ile birlikte dünya tarihinde kanlı bir şekilde yerini almış, etki alanı içerisinde kalan her yere bu özelliğini taşımıştır. Ruhunda devrimcilik ruhunu taşıması, insanları yaşadıkları sisteme karşı teşvik ve silahlı mücadeleye yöneltmesi terör ile özdeşleştirilme sonucunu beraberinde getirmiştir. Uzun süre varlığını hissettirmiş olan bu kavramın temelinde; sınırsız, sınıfsız, özel mülkiyetsiz, her bakımdan eşit bir toplum bulunmaktadır. Dar anlamda kominizm; üretim araçlarının kamu malı haline getirildiği bir sistemi ifade eder. Marks ve Engels toplumların zamanla birbirini izleyen aşamalardan geçeceği teorisini ortaya atmışlardır. Her tarihi aşama ekonomik sistemle belirmiştir. Her aşamada toplumu oluşturan çeşitli kuvvetler, kurulu düzene

karşı ayaklanarak toplumun bir sonraki aşamaya geçmesini sağlarlar. Terör tarihin akışı içinde sosyalist döneme geçişin kaçınılmaz olduğunu belirtmesine rağmen Marks ve Engels sonrada Lenin tarihin doğal hareketinin silahlı mücadele ile hızlandırılabilceğine inanmışlardır. Bunun sonucunda da şartların uygun olduğu zamanlarda ve yerde devrimin suni olarak oluşturulması yani silahlı mücadelenin başlaması fikrini ileri sürmüşlerdir. Şiddet, ideolojinin bir unsuru olarak kabul edildiğinde Marksist-Leninist kökenli tüm örgütlerde devrime uygun şartların oluşturulabilmesi için şiddet yani terör kaçınılmaz olmuştur.⁴⁵

e) Dini Kaynaklı Terörizm

Terör olgusunun ortaya çıkmasına neden olan ideolojik temellerden biri de din duygusudur. Din olgusu tarihin her dönemindeki etkinliği ile kendini göstermiştir. Burada sadece yaygın dinleri anlamak yanlış bir kanıdır. Bu yaygın dinlerin yanında yaygın olan inanışları da dikkate almak gereklidir. Son yıllarda dünya gündemine din terörü olgusunu getiren unsur, İran ve Ortadoğu'daki gelişmelerdir. Özellikle Filistin davasının savunuluculuğu etrafında bazı yapılanmalar şiddet unsurunu taşımaktadır. İran'da 1979 yılında meydana gelen İran İslam Devriminden sonra din motivasyonlu terör hareketlerinin arttığı gözlenmektedir. Dünyada İslam kimliği taşıyan ve teröre başvuran kişiler ve örgütlerinin daha çok kendilerine karşı yapılan ve işgal ya da haksızlık olarak nitelendirilen davranışlara bir tepki olarak ortaya çıktıkları, doğrudan mücadele edecek güçlerin olmadığı yerlerde dolaylı mücadele unsuru olarak şiddet eylemlerini tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle Ortadoğu'da bulunan ülkelerin yönetimlerinin halkın inanç, kültür ve değer yargılarına ters düşen uygulamaları, diktatörce bir yönetim içerisinde halkın ezilmişliği gibi birçok neden bu ülkelerde yaşayan kişileri kendi yönetimlerine ve bu yönetimleri destekleyen dış güçlere karşı mücadele içerisine itmektir. Bu mücadele zaman zaman şiddet eylemleriyle birlikte kendini göstermekte teröre varan uygulamaları beraberinde getirmektedir. Din kaynaklı terörü sadece İslam dinine mal etmek doğru değildir. Bu durum batılı ülkeler ve batı basını tarafından özellikle göz ardı edilmektedir. Ancak bugün Balkanlar, Karabağ ve birçok yerde meydana gelen olaylara baktığımızda Hıristiyan

⁴⁵ J. V. Stalin, *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*, Yıldız Yayınları, İstanbul, 1979, s. 5

din motivasyonu arkasına sığınılmak suretiyle işlenen cinayetler terör açısından göz ardı edilemez. Din kaynaklı teröre son yıllarda Japonya’da rastlanmaktadır.

f) Kapitalizm-Liberalizm Kaynaklı Terörizm

Kapitalizm; Batı dünyasında 15-16. yüzyıldan itibaren feodalizmin çözülmesi ile onun yerine geçmeye başlayan 18-19. yüzyılda hakim iktisadi örgütlenme haline gelen, sermayenin egemenliğine dayalı toplumsal aşamaya verilen addır. Liberalizm ise hür ve serbestlik fikirlerini benimseyen bu yüzdende başkalarının hürriyetlerine saygılı olan kişinin tutumudur. Doktrin olarak iktisadi, siyasi bir anlayış olup genel çıkarların özgürlüklerin en sonuna kadar genişletilmesini devletin etkisinin daraltılmasını savunur. Çağdaş Liberalizm özel mülkiyete dokunulmaması şartıyla devletin üretime yön vermek amacıyla planlı müdahalesini kabul eder. Liberalizmin aşırılığı Kominizm, Sosyalizm gibi özel mülkiyetin kaldırılmasını ön gören akımların çıkmasına neden olur.⁴⁶ 20. yüzyılda Kapitalizm, Liberalizm ve Demokrasi Batının kendi dışındaki dünyaya ihraç etmeye çalıştığı değerler olmuştur. Bu değerlerin özellikle NATO bünyesi ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde yaymaya çalışmışlardır. Ayrıca bu ülkelerin Sosyalist Doğu Bloğuna kaymaması için gayri resmi bir yapıda örgütler kurarak sol teröre karşı sağ terör ve İslamcı terör teşvik edilmiştir.⁴⁷ Kapitalist ülkelerin yönetimleri sermaye birikimini elinde bulunduran çok uluslu şirketlerin etkisinden kurtulamamaktadır. Özellikle, ABD, İngiltere, Almanya petrol şirketlerinin çıkar kavgaları diğer ülkelerde ihtilallere ve iç çatışmalara dönüşebilmektedir

2. 2. 3. Terörizm Psikolojisi ve Hedefler

Ekonomik ve sosyal yönünden bahsederken, bireyi ilgilendiren ve direkt bireyin ne durumda olduğunu anlamak terörün psikolojik yönü önemli. İnsanların bu psikolojiye bürünmeleri de belli şartlar altında mümkün oluyor. “Eric Hoffer, dilimize ‘Kesin İnançlılar’ adıyla çevrilen kitabında, hayal kırıklığına uğramış ve tatmin bulamamış kişilerin, anlamsız buldukları hayatlarına bir önem ve anlam duygusu katabilmek için, kendilerini kolayca kurban edebileceklerini yazar.”⁴⁸ Fanatik tutumları benimseyerek kendi kimliğini grup kimliğinde eriten bu nevi

⁴⁶ Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 5. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990. s.46

⁴⁷ Veli Yılmaz, *Terör Hukuku Avrupa Demokrasisi*, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayınevi, 1993, s.136

⁴⁸ Ümit Özdağ, Metin Öztürk, *Terörizm İncelemeleri*, ASAM Yayınları, Ankara, 2000, s.16

bireyler, aslında kendi benliklerinden kaçmaktadırlar. Aynı zamanda toplumsal gerçeklerden de uzaklaşmaktadırlar. Birçokları kendi zayıflıklarını farklı bir şekilde telafi etme yoluna gitmektedirler.

Nefreti bir politik aygıt olarak kullanmak suretiyle kendilerinde beğenmedikleri şeyleri düşmana yansıtarak onu bir öfke nesnesi haline getirmektedir. Aslında düşmanın hangi vasıflara sahip olacağına da kendileri karar verirler. Tanımlamalar, yaftalamalar ve kendini dışa vurmak için; ya da kendisinin “iyi” olması için “öteki”nin kötü olması gerektiğini düşünür. Nefret uyandıracak argümanlar, bilinçaltını süsleyen birçok malzemedir oluşuyor. “Nefret, güçsüz bırakıldığını düşünen, kendisini mazlum ve mağdur addeden bireyleri bir arada tutan, onlara güçlü oldukları yanılsaması veren bir duygu olarak adeta tutkal işlevi görür.” Bu duyguyla birlikte mazlumiyet hissi, şiddete ve gayri meşru ifade biçimlerine dönüşür. Mazlumiyet kimliğini benimsemişse o artık seçilmiş bir varlıktır ve kendi grubunun dışında kalan her kim ise, o da “lanetli”dir. Gerçekten hak ihlalleri olmadan hayali kurgulara dayanarak oluşturulan prototiplerden yola çıkarak oluşan benlik nefreti şiddete dönüştürebilir. Dolayısıyla kötü, barbar, kafir, lanetlileri kişiler kendileri oluştururlar. En azından karşılıklı bir yanlış-bilinçlenme ile kurulan hastalıklar neticesinde elde edilen psikoloji kişileri şiddet eylemlerine götürebilir.

2. 2. 3. 1. Propaganda

Terör örgütleri için reklam, yani kendini iç ve dış kamuoyuna duyurma büyük önem taşıdığından propagandaya ağırlık vermektedirler. Daha çok geniş tabanlı terör örgütlerinde görülen bir özellik olarak, terör örgütleri örgütlenme yapısı içerisinde propaganda birimini ayrı bir ünite olarak oluştururlar. Marksist-Leninist tabanlı örgütlerde cephe faaliyeti içerisinde yer alan propaganda faaliyetleri için ayrı bir kadro belirlenmekte ve cephe faaliyetini yürütenler silahlı birimden ayrı değerlendirilmektedir. Cephe faaliyeti kapsamında siyasi açıdan gerekli görülen, şiddet içermeyen her türlü legal veya illegal faaliyet yürütülmektedir. PKK örneğinde olduğu gibi, propaganda birimi başlı başına bir örgüt hüviyetini taşımakta ve etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. PKK bu amaçla ERNK adı altında kurduğu yapı içerisinde cephe faaliyetini sürdürmektedir. Ancak dar kadrolu örgütlerde, cephe faaliyetleri diğer faaliyetler ile birlikte yürütülmeye çalışılmaktadır. Örgütler için propaganda o denli önem taşımaktadır ki, silahlı eylemler bile düşmanı yok etmek

için değil, propaganda amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle de silahlı eylemler örgütler tarafından silahlı propaganda olarak adlandırılmaktadır.

Silahlı propaganda, devletin temel düzenini değiştirmek isteyen terör örgütlerinin, amaçlarını gerçekleştirebilmek, güçlü oldukları imajını kamuoyunda oluşturabilmek için silahlı güç kullanmak suretiyle giriştikleri eylemlerdir. Diğer bir tanımla, silahlı propaganda, kitleleri harekete geçirmek için banka soygunu, suikast, adam kaçırmaya, bombalama gibi şiddete yönelik yapılan eylemleri, temel mücadele biçimi olarak kabul eden bir yöntemdir.

İtalyan anarşistler Malatesta ve Cafiero 1876'da verdikleri bir beyanatta, federasyonlarının sosyalist ilkeleri eylemle kabul ettirecek olan isyan olgusunun en etkin propaganda yöntemi olduğunu ve bunun kitleleri aldatmadan ve yozlaştırmadan en alt toplumsal katmanlara kadar inip, insan güçlerini enternasyonelin beslediği mücadeleye çekebilecek tek yöntem olduğuna inandıklarını açıklamışlardır. Daha sonra Paul Brouse ile de "eylemle propaganda" terimi literatüre girmiştir. Gerekçe olarak da, teorik propagandanın yürütülmesindeki zorluklar gösterilmiştir. Bu zorluklar ile ilgili olarak şu hususlar belirtilmiştir:

- Teorik propagandada kullanılacak burjuva basını rahatlıkla iftira atabilir ve anlatılmak istenen şeyin üstünü kapatabilirdi.
- Burjuva konuşmacıları toplantılarında tatlı dille göz boyayabilirdi.
- Ayrıca 11-12 saatlik yorucu bir iş gününden sonra eve dönen işçiler sosyalist yayınları okumaya pek hevesli olmayabilirdi.
- Dolayısıyla bir tek eylem bir günde milyonlarca bildiriden daha çok propaganda sağlardı.
- Bu nedenle, terör örgütlerinin düzenledikleri eylemlerin temelinde örgütün propagandasını yapma ağırlık kazanmaktadır. Örgütler, kuruluşlarını tamamladıkları, teşkilat yapılanması açısından yeterli bir düzeye geldiklerinde sansasyonel nitelikli bir şiddet eylemi ile kamuoyuna varlıklarını duyurmayı hedeflerler. Dünyada ki bütün örgütlerin kamuoyuna ilk çıkışlarının ve kendilerini duyurmalarının çoğunlukla bir şiddet eylemine dayandığı gözlenmektedir. Terör örgütleri seslerini geniş halk kitlelerine duyurabilmek amacıyla silahlı propaganda ya da başka bir deyişle şiddetle propaganda yöntemine büyük önem vermektedirler.

Bu konuda en bariz örneklerden biri 1984 yılında PKK terör örgütünün Eruh ve Şemdinli yerleşim birimlerine yapmış olduğu baskınlardır. Diğer yanda uzun yıllar Devrimci Sol adı altında faaliyet gösterdikten sonra, örgüte canlılık kazandırma ve taraftarlara da moral verme amacıyla partileşme aşamasına geçmeye karar verilmesinin akabinde, 29. 09. 1994 tarihinde eski Adalet Bakanı Mehmet TOPAÇ'ın öldürülmesi eylemi ile artık parti olduklarını ve (DHKP) Devrimci Halk Kurtuluş Partisi'ni kurduklarını duyurmuşlardır.⁴⁹

Kuruluş aşamasının ilk zamanlarında kamuoyu ve devlet nazarında güçlerini ortaya koymak amacıyla propaganda ağırlıklı yoğunluk kazanan eylemler, daha sonra örgütün etkisinin kaybolmaması, adının sürekli gündemde kalabilmesi amacıyla yönelik olarak sansasyonel etkisi daha fazla eylemlere dönüşmektedir.

Propaganda amaçlı olarak, önemli kişilere suikast eylemleri düzenlendiği gibi, masum vatandaşlara yönelik kitlesel katliamlara da başvurulmakta veya rastgele seçilmiş merkezlere bomba yerleştirmek suretiyle eylem düzenlenmektedir. Diğer yandan bir dönem çok yaygın olan uçak kaçırma eylemleri de örgütlerin propagandasını yapmak için etkili olmuştur. Özellikle uçak ve önemli şahıslara yönelik adam kaçırma eylemleri kamuoyunun ve ilgili yerlerin dikkatini uzun süre çekme açısından önem taşıyan türde eylemlerdir. Bu tür eylemlerde, eylem sona erene kadar herkes konu üzerinde medya kanalı ile sürekli bilgilenmekte, dikkatler eylemi gerçekleştiren örgütün üzerine çekilerek kamuoyunun gündemi işgal edilmektedir.

Terör örgütleri, propaganda amaçlı eylemlerin duyurulmasında kitle iletişim araçlarını başarılı bir şekilde kullanmaktadırlar. Medyanın yeterli sorumluluk bilincinden uzak, sırf habercilik anlayışı ile hareket ettiği durumlarda terör örgütlerinin aradıkları zemin fazlasıyla sağlanmaktadır. Terör örgütleri en büyük desteği kitle iletişim araçlarından elde etmektedirler. Medyada etkin bir şekilde yer almak örgütler için büyük önem taşımaktadır. Varlıklarının devamını sağlamak ve davalarını kitlelere duyurabilmek için medyanın desteğine ihtiyaçları kaçınılmazdır.

Silahlı propagandayı bir mücadele biçimi olarak benimseyen örgütler, bunun için çok çeşitli ve çaplı eylemlere başvurumaktadırlar. Örgütlerin silahlı propaganda ile ulaşmak istedikleri hedefler şunlardır.⁵⁰

⁴⁹ EGM, *THKP/C Kökenli Terör Örgütleri*, Öz Matbaacılık Ltd., İstanbul, 2004, s. 74.

⁵⁰ Sabri Dilmaç, *a. g. e.* s. 110.

Yürütülen politik propagandanın etkinliğini artırmak ve kitlelere duyurulmasını sağlamak,

Örgütün başa çıkılması imkansız bir güç olduğu ve amacına ulaşabileceği kanaatini toplum üzerinde oluşturmak,

Mücadeleye karşı olan kişi ve kuruluşları ortadan kaldırmak, pasifize etmek,

Halkın örgüte sempatisini arttırmak ve giderek aktif desteğini sağlamak,

Bir yerde eylem yapmak suretiyle başka yerlerde eylem yapmış gibi netice uyanmasını sağlamak.

2. 2. 3. 2. Otoriteyi Sarsmak

Örgütler, ideolojileri ve stratejileri gereği mücadele ettikleri sistemin koruyucusu ve yöneticisi olan makamları yıpratmayı her zaman göz önünde bulundururlar. Karşı oldukları sistemin yıkılması için her türlü hareketi meşru sayarlar. Devletin otoritesini temsil eden kişi ve kurumlara yönelik eylemlerle öncelikle halkın nazarında otoriteye karşı güvensizlik duygusunu yerleştirme amaçlanır. Devletin kendisini korumakta aciz kaldığı, örgütlerinin devlete karşı gelecek kadar güçlü olduğu imajı verilmek suretiyle kamuoyunda otoriteye olan güvende meydana gelen sarsılma aynı zamanda otorite boşluğunun oluşmasına da yol açar.

Terör örgütleri, otoriteyi sarstıklarında, zaafa uğrattıklarında halkın hükümete karşı ayaklanacaklarına inanırlar. Bu nedenle temsili hedeflere saldırı,yani devletin simgelerine yönelik eylemlere başvururlar.

Halkın gözünde devletin otoritesini güvenlik güçleri temsil ettiğinden özellikle kırsal alanlarda askeri birimlerin, şehirlerde de polis karakolları ile devriyelerinin saldırıya uğraması bu yönüyle örgütlerin öncelik verdikleri eylem türleridir.

Otorite boşluğunun oluşması örgütlerin kendi tabanlarını genişletmede önemli bir propaganda unsuru olarak kullanılmaktadır. Örgüte yeni katılacak ya da sempatisiz durumda olanların örgütle ilişkilerini güçlendirmede fayda sağladığı gibi, örgütün karşısında yer almayı düşünenler içinde sığınacak bir otoritenin eksikliği veya bu yöndeki zaafı, halkı duyarsızlığa itmektir. Devlet kendini bile koruyamıyor, beni nasıl koruyacak anlayışı hakim olmakta, dolayısıyla devlete yardımcı olmaktan kaçınılmaktadır.

2. 2. 3. 3. Otoriteyi Şiddete Yönelmek⁵¹

Terör örgütlerinin artan eylemleri karşısında karşı tedbirlerin artırılması, güvenlik önlemlerinin açık bir şekilde yoğunluk kazanması ister istemez halkı tedirgin etmekte, günlük hayatı belirli ölçüde de olsa olumsuz etkilemektedir.

Otoriteyi şiddete yönelmekten maksat; teröristlerin faaliyetlerinin önlenmesi ve imha edilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar ve alınan önlemler esnasında halkın da mecburen tedirgin edilmesi ve huzursuz olmalarına yol açılmasıdır. Böylece halk içerisinde gayri memnun kitlenin çoğalması, örgütlere propaganda malzemesi teşkil etmektedir. Örgütler, artan terör eylemleri ile bağlantılı önlemlerin daha da artırılarak halkın günlük yaşantısına yansımaları karşısında kendilerine taban bulmada uygun ortamı elde ederler.

Ayrıca, toplumsal içerikli legal eylemlerde, kalabalığın içerisine karışan örgüt militanları, kalabalığın koruyucu şemsiyesinden yararlanarak güvenlik kuvvetlerine karşı provokatif eylemlere yönelirler. Sonuçta zor kullanmanın ölçüsü taşırılarak, halk ile güvenlik kuvvetleri karşı karşıya getirilmektedir.

2. 2. 3. 4. Örgüt Mensuplarının Moralini Yükseltme

Terör örgütleri kadrolarına güç kazandırma ve moral verme açısından şiddet eylemlerini bir yol olarak benimserler. Özellikle, güvenlik güçlerinin etkin çalışmaları sonucu faaliyetlerine önemli darbeler vurulan örgütler, bunun sonucunda mensuplarında başlayan ümitsizlik ve çöküntüyü önleme açısından eylemi bir çare olarak kabul ederler.

PKK terör örgütünün Doğu ve Güneydoğuda güvenlik kuvvetlerinden darbe yemesi ve alınan tedbirlerinde etkisiyle eylem gerçekleştirememesi, devletin gücünün açık bir şekilde hissedilmesi, örgüt yanlılarında ve halk üzerinde devlet lehine psikolojik etkide bulunmaktadır.⁵² Vatandaş, örgütün etkinliğinin azaldığını düşünmeye başladığında devlete daha fazla yardımcı olmaktadır.

2. 2. 3. 5. Halkın Moralini Bozmak

Yapılan eylemlerle halkın günlük yaşantısına olumsuz etkide bulunarak moralleri bozulmaya çalışılır. Toplu bulunulan alışveriş ve gezi yerleri, büyük iş merkezleri, sinema ve tiyatro, otobüs, tren ve vapur gibi toplu taşıma araçlarına

⁵¹ Sabri.Dilmaç, *a. g. e.* s.113.

⁵² Sabri Dilmaç, *a.g.e.*, s.115

bomba yerleştirmek, silahla taciz etmek, yangın çıkarmak gibi eylemlerle bu amaç gerçekleştirilmiş olur. Böylece halk sokağa çıkarken kendisinin veya ailesinin başına her an bir Şey gelebileceği endişesini taşımaya başlayacağından dolayı sürekli endişe ve moral çöküntüsü yaşayacaktır. Bu durum aynı zamanda devlete karşı dolaylı tepkiyi de beraberinde getirecektir.

2. 2. 4. Terörizm Nedenleri

Terörü psikolojik çerçevede ele alırken, terör eylemlerini ve terörist grupları oluşturan kişilerin genel mantık yapılarını, yaşadıkları çevreyi, ailelerini, ortak yönlerini, psikolojik yapılarında belirli bir bozukluk olup olmadığını ve onları bu eylemlere iten faktörlerin neler olduğunu ele almak gerekir. Çünkü terörist eylem, bir toplumun değerlerine, normlarına, menfaatine, beklentilerine, varlığına, btnlğine ve bu btnlğin devamına ters düşen, masum insanların öldürülmesine varıncaya kadar topluma zarar veren çeşitli faaliyetleri içine alan; ilgili toplumda devlet g ve otoritesini zaafa uğratarak o toplumu iten çökertme hedefine yönelik bir sosyal sapma davranışıdır.

Terörist, toplumun içinden çıkmakta ve yine o toplum adına, topluma ve onun oluşturduğu devlete karşı faaliyette bulunmaktadır. O halde teröristi harekete geçiren veya kişileri terörist olmaya iten sebepler nelerdir? Bu bağlamda terör olgusunu yalnızca i ve dış düşmanların varlığına bağlamak yeterli olmayabilir. Başka bir deyişle, terörü toplumun ekonomik ve sosyo-kültürel yapısından da ayırmamak gerekmektedir.

2.2.4.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik Şartların zorluğu, insanları maddi yönden etkilediği gibi psikolojik ve moral yönden de etkiler. Bu nedenle, toplumdaki dengesiz gelir dağılımı, terör odakları için yararlanılması gereken en önemli unsurlardan biridir. Konu propaganda malzemesi yapılarak, mümkün olduğunca istismar edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, eğitim verilmemiş, cahil insanlar ekonomik eksikliklerden dolayı istismara çok müsaittirler. Araştırmalara göre eylemlere katılan militanların büyük çoğunluğunu bu insanlar oluşurmaktadır.

Komünizm propagandasının alfabesi, yoksulluğun sömürülmesiyle başlar. Komünist ideologların en çok istismar ettikleri konu ekonomik durumdur. Bu bağlamda sol örgütlerin yaptığı propagandanın kendisini etkilemesinin özel

nedenlerini bölücü terör örgütü PKK itirafçısı Abdülkadir Aygan 6. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi Başkanlığına verdiği savunmasında şöyle sıralamaktadır⁵³.

- Geçimini ırgatlık ve amelelik yaparak zar zor sağlayan bir ailenin çocuğu olmam,
- Yurdumuzun diğer yörelerine nazaran geri kalmış olan ve kendine has bazı özellikleri bulunan Güneydoğulu olmam,
- Çocukluğumdan beri zaman zaman ailemden kopuk yaşamak zorunda kaldığımdan, kendimi boşlukta hissetmem, dini ve milli düşünce doğrultusunda eğitim alamamış olmam,
- Gençlik döneminin başlangıcında karşılaştığım sorunları ailemin yoksul olması nedeniyle çözememiş olmam,
- Aşırı duygusal ve arkadaşlığa büyük önem veren bir şahsiyete sahip olmam,
- 16-17 yaş dönemimde her genç insanda olduğu gibi; bir arayış içerisinde olmam. "
- "Ailemin ekonomik durumunun çok zayıf olması dolayısıyla çocukluğumda ve çocukluktan gençliğe geçiş döneminde sahip olmayı arzuladığım birçok şeye sahip olamamıştım. Yaşıtlarım okul tatilinde keyfince eğlenirken, ben her yıl okul kapandıktan sonra ailemle birlikte Çukurova'ya göç ederek yazın kavurucu sıcaklığında pamuk tarlalarında ırgatlık yapıyordum. Hem çalışıp, hem okumak zorundaydım. İçerisinde bulunduğum durum fakirlik edebiyatını durmadan işleyenlerin propagandasından etkilenmeme ve onlara yaklaşmama neden oluyordu" demektedir.

Ekonomik ve sosyal hayattaki hızlı gelişmeler birçok olumlu sonuçlar doğurmakla birlikte hassas dönemde bulunan bir gençlik kesiminde uyumsuzluk ve dengesizliklere de yol açabilmektedir. Ülkemizdeki temel koruyucu müesseselerin eksikliği veya yetersizliği bu uyumsuzlukları artırıcı rol oynamaktadır. Ekonomik gelişme ve büyüme sosyal bütünleşme ile desteklenmiyorsa sistem aksayabilmektedir.

⁵³ Ümit Özdağ, Metin Öztürk, *a. g. e.*, s.308.

2.2.4.2. Sosyo-Kültürel Nedenler

Kültürel değişim sosyal yaşamda da birtakım değişimler meydana getirmekte, daha doğrusu sosyal yapıda kültürel değişim ile paralel olarak değişmektedir. Toplumda geçerli olan değer yargıları ve bunların benimsenişi zaman içerisinde değişikliğe uğramakta, söz konusu değerler çağın ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Ancak sosyal yapıdaki ve değerlerdeki değişim çok hızlı olursa ve toplumun geneline kapsayacak özellik taşımazsa, problemler baş göstermekte, sosyal dengenin bozulmasını gündeme getirmektedir.

Toplumda bir kesimin ak dediğine diğer bir kesim kara diyorsa, orada büyük bir uçurum oluşmakta, bu ise; çatışmalara yol açmaktadır. Mutlaka ki her insanın aynı düşünmesi mümkün değildir. Ancak asgari müştereklerde birleşmede, toplumun bekası için gereklidir.

Sosyal değerlerdeki değişim ne ölçüde olursa olsun, toplumun geneline ilgilendiren ve sosyal bütünleşmenin temelini oluşturan değer yargılarında uzlaşmanın sağlanmış olması gerekmektedir.

Tarih, dil, örf ve adetler, sanat ve edebiyat eserleri gibi kültür unsurları ulusal karakteri sürekliliğini gösterir. Bunlar arasındaki gelişmeci ve tekamülcü bağın koparılması toplulukta anormal belirtilerin görülmesine yol açar. Bu anormal belirtiler genellikle anarşi, şiddet ve sosyal çözülme olarak kendini gösterir. Esas itibariyle de şiddet ve anarşi taraftarları da özellikle kültür, dil, din, ahlak, aile ile ilgili kavramlarda kargaşalık yaratarak toplumu ve onu oluşturan fertleri neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmeyecek bir duruma getirmek ve böylece kendi sundukları reçeteyi itirazsız kabul etmelerini sağlamak amacını güderler.

Şiddet yanlıları veya teröristler, hızla değişen sosyal değerlerden istifade ederek, sürekli değişen düşman hedefler, ard arda verilen sloganlar ile kitlelerde şaşkınlık yaratmakta, toplumda çeşitli gruplar arasındaki ayrılıklar körüklenmekte, neticede sosyal psikolojide korku hipnozu olarak adlandırılan toplumu pasif, aldırma, reaksiyon vermez hale getiren ortamı meydana getirmektedirler.⁵⁴ Toplum, içine girdiği kaos halinde telkin edilmek istenen yeni fikirleri, önceden tamamen reddettiği şeylerden ibaret olsa bile pasif bir itaatkarlıkla kabul edebilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal değerlerdeki veya normlardaki hızlı değişimler toplumda artan sapmalara, uyuşmazlıklara sebep olmakta, sosyal problemleri ortaya

⁵⁴ Tuncer Günay, *a. g. e.*, s.3.

çıkardığı gibi hem teröristleri ve şiddet yanlılarını beslemekte, hem de onların toplumu etkilemelerine sebep olmaktadır.

Bireysel bazda ele alındığı zaman kişi ait olduğu sosyal çevreden veya gruptan ayrılarak, sosyal akıcılık dediğimiz bu olayla içine girdiği yeni grubun kültürüne veya alt kültürüne uymak zorunluluğu duyacak ve çoğu zaman zıtlıkların birleşmesi ile kültür ihtilafı süreçlerinin etkisine girecektir. Bu süreçlerle toplumda yalnız kalan birey, bir yere ait olma veya değişik sebeplerle (sosyal statü, güçsüzlük hissini yenme, kendini ispatlama vb.) terörist eylemlere katılmaya hazır hale gelecektir.

Sosyal değerlerdeki hızlı değişim sosyal çevrede olumsuz şartlar meydana getirecek ve sosyal problemlere, çatışmalara sebep olacak, hem de birey üzerindeki etkileri sebebiyle bireyin içine kapanık, şiddet yanlısı, görüşlerini, açıklamak yerine zorla kabul ettirmeye yönelen kişiler haline gelmesine sebep olabilecektir. Sosyal değerlerdeki bu erozyon milleti kamplara bölerek, birbirine düşman kitlelerin oluşmasına sebep olabilecektir.

Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü tartışılmaz. Ancak ailelerin bu vazifelerini yeterince yerine getirememeleri, terörist veya şiddet yanlısı kişilerin yetişmesinde basamak olmaktadır. Ailelerin yasalara ve yerleşik değerlere bağlı gençler yetiştirememelerinin bir başka nedeni, siyasal kutuplaşmanın artık ailelerin etkisini aşacak ölçüde yabancılaşmış gençler meydana getirmesidir.

Ailenin bıraktığı boşluk okullarda, yurtlarda, siyasal dernek ve kuruluşlarda çok yoğun olarak sürdürülen, ideolojik pompalama ile doldurularak, deyim yerinde ise: programlanmış insanlar meydana getirmektedir. Yoksa hiç tanımadıkları toplulukları, ilgisiz çocukları ve kadınları öldürmek için saldırmak sosyalleşmiş, sağlıklı düşünen ve duyarlı bireyler için kolay olmasa gerektir.

Terörist gruplar, genellikle kitleleri küçümserler ve onları eğitmek ve yönlendirmek için kendilerinin ortaya çıktığı iddiasındadırlar. Ancak, bu eğitim ve yönlendirmenin kısa sürede olmasının imkansızlığı, bu grupları şiddet eylemleri yapmaya itmektedir. Terörist grupların aldığı tavır, halk kitleleriyle aralarında doğan ayrımı çoğu kez bir uçurum boyutuna vardırılmaktadır. Bu uçurumun sürmesi, onları halka karşı daha güvensiz yapmakta, yalnızlıkları onları daha fazla şiddete itmektedir. Kitleleri örgütleyip halkı bildikleri mücadelelere çekemeyen terörist gruplar, egemen güçleri ayakta tutan müesseselere ne kadar hınçla saldırırlarsa, o

kadar daha fazla onay görecekları inancıyla, şahsi veya grup terörizmine yönelmektedirler.

Sosyal değişme, toplumun bünyesinin, teşkilatının ve kurumlarının bir bölümünde veya tamamında meydana gelen olumlu veya olumsuz, iradi veya gayri iradi her türlü değişmeyi ifade etmektedir. Sosyal çözülme ise, bireylerin ve sosyal grupların dünya görüşleri arasındaki farkların, toplumun milli kültüründen maksimum seviyede sapma göstermesidir.

Toplumlar sürekli olarak bir değişim içindedir. Bu sosyal değişme, toplumdaki durumları fonksiyonlarını yerine getiremeyecek duruma getiriyorsa ve sosyal sistemde kopukluk doğuruyorsa, bu takdirde, değişmenin çözülmeye sebep olabileceği söylenebilir. Ancak toplum yapısı uzun dönemde denge halinden, istikrardan uzaklaşmıyorsa, çözülmenden bahsedemeyiz. Geleneksel bir yapıdan, yarı modern veya modern bir yapıya geçerken sosyal ilişkilerin rasyonelleşmesi, sosyal kurumların çağdaş ihtiyaca uygun kabuk değiştirilmesi doğal sayılmalıdır. Sosyal rollerin farklılaşması, davranış şekillerinin değişmesi, toplumun varlığını sürdürebilmesi için dinamizmdir. Ancak toplumun var oluşu ile özdeş olan kurumlar ortadan kalkıyor ve yerleri sosyal sistemde boş kalıyor, fonksiyonel ve sosyo-kültürel değerleri yitiriyorsa bu durum değişme değil, çözülmendir. Çünkü toplumun sürekliliğinde, sosyal ve milli niteliği de kayboluyor demektir.

Sosyal değişme çerçevesinde, çözülmünün önlenmesi için sosyal plancılara dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da değişmelerin çoğu zaman dıştan kaynaklanan ideolojik maksatlarla müdahale veya telkin yoluyla milli cemiyetler üzerinde beyin yıkama faaliyetlerinin olmasıdır. Beyin yıkama,⁵⁵ önce bireyin benliğini parçalamayı, bölmeyi hedef alır. Sonrada bu benlikte geriye ne kalmışsa onun üzerine yeni bir şeyler bina etmeye çalışır. Bu yolla çeşitli sosyal gruplar inandırıldıkları yönde şekillendirilmeye çalışılır. Eğer toplum kültürel açıdan yeterli derecede oturmamış ise onun ahengini bozmak, hatta atomize olmasını sağlamak daha kolaydır.

Ayrıca günümüzde yaşanan hızlı kentleşme de, toplumda çok hızlı değişime sebep olmaktadır. Bu bağlamda, toplumda yeni bir yapının, değişik bir hayat tarzının ve kültürünün oluşması açısından da büyük önem arz etmektedir.

⁵⁵ Ümit Özdağ, Metin Öztürk, *a. g. e.*, s.34.

Kent kendi başına şiddetin kaynağı değildir. Bununla birlikte, Türkiye’de bölgeler arasındaki, kırsal alanlar ve kentler arasındaki dengesizlikler ve kentler içinde de gelir ve yaşam düzeyi dengesizlikleri, kısacası çarpık kentleşmenin özellikleri şiddet olaylarını beslemekten de geri kalmamaktadır.

Genel itibari ile teröristler faaliyetlerini daha çok en iyi bildikleri yerde yapmaktadırlar. Saldırmak, kaçmak, saklanmak, malzeme temin etmek için bu şarttır. Bu açıdan bakınca ömürlerinin büyük bir bölümünü ya da tümünü kentlerde geçirmiş olan bireylerin eylem alanı olarak kentleri seçmeleri doğaldır. Bazı terörist gruplar ise belirli kentleri faaliyet alanı olarak kullanmaktadır. Bu seçim yalnızca teröristlerin yaşadıkları yer olması açısından değil, kentlerin sosyal değişimin en hızlı olduğu ve siyasal yabancılaşma olgusunun en yoğun biçimde belirlediği yaşam odakları olmasındandır. Yabancılaştığı dünyaya ve düzene baş kaldırmaya hazır birey, kendisi gibi olanları en kolay kent ortamında bulabilmektedir.

Kırsal bölgelerden, küçük kentlerden, geleneksel toplumdaki büyük kentlere, dış ülkelere göç eden insanlar, kültür çatışması, toplumsal çözülme, alt kültürlerin oluşması gibi toplumsal süreçler içinde yaşamak zorunda kalırlar. Kültür çatışması, insanın yaşadığı toplumsal ortamda kazandığı davranış kalıplarıyla, örnekleriyle, göç ettiği çevrede geçerli olan davranış kalıpları, örnekleri, ilkeleri, kuralları, yaptırımları etkisini yitirir. Göç edilen çevredeki davranış kalıpları, örnekleri de etkili olamaz. İnsanları birleştiren, bütünleştiren ortak amaçlar, beklentiler yok olur.

Genel olarak göç sürecinin uyum evresinde, kültür çatışması ve toplumsal çözülme insanların boşlukta kalmasına yol açar. Göç ettikleri toplumsal ortamın davranış kalıplarıyla, örnekleriyle çatışma ve toplumdan gelen tepkiler bu insanları arayışa sürükler. Kendilerini boşluktan kurtaracak, dayanacak, inanacak davranış kalıpları, örnekleri bulmak için değişik gruplarla bağlantı kurarlar.

Ayrıca özellikle büyük kentler etrafındaki gecekondu türü yeni yerleşim bölgelerinde köy, mahalle ve belediye gibi kuruluşlar hemen oluşturulmadığından bir otorite boşluğu meydana gelmektedir. Bu otorite boşluğu, şehrin diğer problemleri ile birleştiği zaman rejim düşmanlarının sürdürmeye çalıştıkları anarşi ve terör için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Terör uzmanı Crenshaw metropol şehirlerin terör örgütlerinin merkezi olmasına neden olan imkanları; hedeflerin çokluğu, hareket kabiliyeti ve mobilizasyon imkanı, iletişim imkanları, toplu halde bulunma ve kamuoyunun gücü şeklinde belirlemekte ve şehirlerin terör örgütlerine taban oluşturmadaki rolünü

vurgulamaktadır. Büyük şehirler gizlenme imkanları, hedef kitlenin büyüklüğü ve medya merkezi olması gibi özelliklerinden dolayı faaliyetlerin yoğunlaştığı yerler olmaktadır.

2.2.4.3. Eğitim Sistemi

Gustave Le Bon'a göre; "Bugün ekilen ve yarın toplanacak olan fikir ve inançları anlayabilmek için, zemini yani tarlayı iyi incelemek gerekir". Bir gençliğe verilen eğitim imkanı, niteliği ve düzeyi, bu ülkenin yarın ne olacağı hakkında geniş fikirler ortaya koyabilecek niteliktedir.

Toplumların huzuru, eğitimin her bakımdan olumlu olmasına bağlıdır. Dolayısıyla eğitim ne kadar yeterli ve ne kadar olumlu olursa, bireyler o kadar mükemmel ve faydalı, ne kadar yetersiz ve olumsuz ise, o derece ilkel ve zararlı olur. Ailenin, okulun, kurumların ve medyanın görevi, insana olumlu karakter kazandırarak, onu, topluma hizmet için etkileyip yönlendirmek, devletin görevi ise, bu eğitimi mümkün kılmak ve denetlemektir.⁵⁶

2.2.4.4. Psikolojik Nedenler

Kişisel becerisi, yetisi, yeteneği yetersiz olan insanlar, içinde buldukları toplumsal durumu, konumu, rolü, yeri beğenmezler. Toplum tarafından engellendiklerini ilgi, sevgi, saygı görmediklerini düşünürler. İlgi görmek, saygınlık kazanmak, kendilerini gerçekleştirmek için, saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine değer ve yer veren davranış kalıplarını ve örneklerini kullanırlar.

Saygınlık kazanacak, kendini gerçekleştirecek doğru, güzel, iyi, olumlu, yaratıcı, üretici yol ve yöntem bulamayan insanlar, ruhsal çatışmalarını, kaygılarını, korkularını, öfkelerini, can sıkıntılarını saldırgan davranışlarla, şiddet eylemleriyle gidermeye çalışırlar. Gerekli gereksiz saldırı ve şiddet olayları yaratırlar ya da ilgili ilgisiz bu tip olayların içinde yer alırlar.

Toplumda azınlık durumunda olduğunu, kendilerine farklı davranıldığını algılayan ya da böyle olduğunu sanan insanlar başkalarına güven duymazlar. Bu insanlar güvensizlik duygusunun etkisi altında kimi kez doğru, kimi kez hatalı değerlendirmeler sonucu, toplumun, yöneticilerin, güvenlik güçlerinin, kendilerine karşı art niyetli, ön yargılı, haksız ve yanlı davrandıklarını düşünürler. Bu nedenle

⁵⁶ N. Ali Özcan, *PTÖ Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999. s.24

onlara güvenmezler. Güvensizlikten kaynaklanan katı, sert, saldırgan içerikli davranış kalıplarını benimserler. Bu tip davranış kalıplarını alt kültürlerinden kaynaklanan ortak değerler yüklerler. Bu davranış kalıpların saygınlık simgesi olarak kabul ederler. Değerlerini, saygınlıklarını korumak için şiddetli eylem biçimi olarak benimserler. Din, mezhep, tarikat, etnik kökenden kaynaklanan terör örgütlerinde bulunan genç militanlar saldırgan davranışlar ve şiddet eylemlerinde bulunarak bağlı oldukları alt kültüre şan, şeref ve üstünlük sağladıklarını sanıp insan ve çevreyi yıkıp yıkıp yok ederler.

Terör örgütlerinin eleman kaynağının 15-25 yaş arası gençler olduğunu görmekteyiz. Bu dönem psikoloji ve psikiyatri kaynaklarında geçiş dönemi (adolesans) olarak ifade edilmektedir. Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak ifade edilen bu dönem 13-14 yaşları ile 22-25 yaşları arasını kapsar.

Adolesans olarak da ifade edilen bu geçiş dönemi sırasında olması gereken hususlardan biri de benimseme (identite) duygusunun pekişmesidir. Bu kavram kişinin geçmişinin devamı ve bir gruba ait olma duygusunun bir karışımıdır. Kişinin kendi özünü ve cemiyet içindeki yerini bulması manasına gelir. Bu yılların esas sorularını, “ben kimim?, madde, varlık, evren nedir?, benim yerim neresidir?” gibi sorular teşkil eder.

Değişebilirlik ve birbirine zıt duygular bu çağın özellikleridir. Bazı kere de aşırı derece isyankârdırlar. Politik ve sosyal olaylar uğruna kendilerini adayabilirler.

Bu yaştaki çocuklar dengesizdirler, kolayca kontrollerini kaybedebilirler. Konuşma yerine bağırabilirler. İtaat etmektense dövüşmeyi tercih ederler.

Geçiş dönemi gençlerinin yanı sıra, beyin gelişmesi yeterli olmayanlar da terörde kullanılmaktadır. Bazı kişilerde, beyin gelişmesindeki eksiklik sonucu olan zekâ geriliği öfkenin kontrolünü sağlayan aile ve kültürel değerlerin benimsenme yetersizliğine yol açabilir. Böylece bu çocuklar (yetişkin ve genç erişkin de olabilir.) diğer kişilerden intikam alma vasıtası olarak çeşitli acımasız ve yıkıcı davranış bozuklukları geliştirebilirler.

Bir başka grubu oluşturan en etkili terör elamanları ise sosyopat ya da psikopat diye ifade edilenlerdir. Anti-sosyal psikopatlar bütün düzenlere ve disiplinlere karşı isyankâr olarak hiçbir engel ve özür tanımak istemezler. Kendilerine doğru yolu gösterenlere bile kin beslerler.

Psikopat zevk için suç işler. Sert, hoşgörüsüz, katı yürekli ve kavgacıdırlar. En ufak bir utanma ve çekinme hisleri yoktur, istediğini istediği anda elde edebilmek

için yapamayacağı kötülük yoktur. Psikopat, daima sosyal hayat ve toplum kanunlarına ve adetlerine uymayan, zekaca herhangi bir kusur göstermemesine rağmen, karakter ve ahlak bakımından büyük bozuklukları olan kimsedir. Psikopatlarda sık rastlanan bir husus da, bu tür kişilerin çeşitli keyif verici maddelere karşı bağımlılıklarıdır.

Kısaca şunu diyebiliriz ki, bazı bireyler vücut ve ruh bakımından hastadırlar, hayat kavgasında şiddete başvurabilirler.

2. 2. 5. Terörün Finans Kaynakları

2. 2. 5. 1. Terör Örgütlerinin Gelir Kaynakları

a) Yandaş Devlet Yardımı

Soğuk savaş döneminde devletler, rakiplerine isteklerini kabul ettirebilmek ya da zarara uğratmak için muhalif gruplara ve özellikle terör gruplarına büyük miktarda yardımlar yapmakta idiler. Bu durum 1980'li yıllara kadar devam etti. Daha sonra devletlerin terör örgütlerine nakdi yardımda bulunma modası ve imkanı kaybolmuştur. Bunun yerini aynı yardım almıştır. Ancak dünyadaki yeniden yapılanmalar ve ekonomik zorluklar bu aynı yardım miktarını da yıldan yıla azaltmaktadır.

Bu sebeple günümüzde, terör örgütlerine yapılan yandaş devlet yardımı, daha çok topraklarında barınmasına ve faaliyet göstermesine göz yumma, eğitime katkıda bulunma şekline dönüşmektedir.

b) Soygun ve Gasp

Küçük örgütlerin veya başlangıç için gerekli paranın bulunması amacıyla kullanılan bir finans kaynağı yoludur⁵⁷. Ancak, büyük finans kuruluşlarının kurduğu güvenlik sistemleri, alınan polisiye tedbirler bu şekilde devamlı ve önemli boyutta bir gelir kaynağı oluşturulmasını engellemektedir.

c) Haraç Toplama

“Haraç”, örgütle ilgisi olan veya olmayan kişi ve kuruluşların terör örgütleri tarafından belirlenen bir parayı ödemeleridir. Parayla veya malla olabilir.

Haraç toplama; koruma, zarar vermeme, korkutma, adam kaçırma, bir suç veya durumu yetkili mercilere bildirme tehdidi şeklindeki metotlarla gerçekleştirilebilir. Nitekim yandaşlarının katkısı veya örgüte karşı olanların can ve

⁵⁷ Sabri Dilmaç, *a. g. e.* s.141.

iş güvenliği ile korkutulması, kaçak çalışan işçilerin polise bildirilmemesi veya polisten korunması karşılığı gelirden pay alınması bilinen, yaygın usullerdir. Bu kaynak, özellikle terör örgütü PKK açısından önemli bir gelirdir.

d) Sahtecilik

Paranın gerçeğine ulaşılmasındaki en kısa yol sahte para basıp, gerçeği ile değiştirmektir. Günümüzün baskı teknolojisi, ihtiyaç duyulan her türlü baskı araç, gereç ve malzemesinin kolaylıkla bulunabilmesi örgütleri sahtecilikte ileri seviyeye çıkarmıştır. Özellikle cezaevlerinde belirlenen ve korkutularak veya özendirilerek örgüte katılan uzmanlar aracılığıyla, bazen de yandaş devlet katkılarıyla para sahteciliği yapılarak, alım gücü olan paraya çevrilmektedir.

Ayrıca adam kaçırmaya amacıyla düzenlenen sahte pasaport veya sahte vizeler yoluyla alınan komisyonlar ve sınırda teslim organizasyonları karşılığı alınan paralarla da kaynak oluşturulmaktadır.

Sahtecilik önemli bir gelir sağlamaktadır ama piyasadaki sahte para dolaşımından rahatsız olan kitle büyük olduğu için yakalanma riski yüksektir. Bu sebeple sürekli bir gelir olarak düşünülmesi de kısa vadeli sıcak para için uygun görülmektedir.

e) Uyuşturucu ve Silah Kaçakçılığı

Terör örgütlerinin uyuşturucu madde kaçakçılığına yönelmeleri finansal kaynak elde etme noktasındadır. Uyuşturucu kaçakçılığından yakalanan kişilerin büyük çoğunluğu terör örgütleri ile irtibatı olduğu tespit edilmiştir. Dünyanın her köşesinde kaçakçılık ve uyuşturucudan yoğun ve sıcak para elde edilmektedir. Bu paralar örgütlerin gelir kaynaklarının en temel girdilerini oluşturmaktadır.⁵⁸ Elde edilen finansal kaynağın harcandığı alanlar ise aşağıda belirtildiği gibidir.

2. 2. 5. 2. Terör Örgütlerinin Başlıca Giderleri

a) Barınma/Beslenme İhtiyaçları

Terör grupları, lokal dar bir yerde faaliyet göstermezler. Değişik şehir ve ülkelerde ya halktan tamamen ayrı kaldıkları yerleşik olmayan dağlık arazilerde ya da şehirlerin kozmopolit yerleşimi olan mahallelerinde karargah/hücre evi şeklinde faaliyetlerini sürdürürler.

⁵⁸ Terör-Uyuşturucu Bağlantılı İnterpol Çalışma Grubu Toplantısında Sunulan Raporlar, 1-3 Haziran 1994, Antalya, Türkiye.

Bu şekilde yaşamak pahalıdır. Militan veya sempatanların tamamıyla örgütsel faaliyetlerle uğraştığı düşünülürse; barınma/beslenme ihtiyaçlarını ferdi katkılarla sağlamak imkânsızdır.

Örgüt büyüyüp geliştikçe, göstermelik şirket/işyeri açsalar dahi, ticari faaliyetlerin deşifre olma veya kar/zarar riski düşünüldüğünde; finans kaynağı olarak yeterli olmadığı görülür.

b) Lojistik Destek

Terör örgütünün temel felsefesi silahlı eylemdir. Bu eylem türünde;

- Silah/ Mühimmat,
- Telekomünikasyon imkanı,
- Yayın faaliyetleri,

önemli üç giderdir. Yasal yollardan silah ve mühimmatın temini mümkün olmadığından, bu iş için ayrı bir organizasyona gerek vardır. Bu da ayrı bir masraftır. Esasen pahalı olan, vurucu gücü yüksek silahlar ve mühimmatın temini bu şekilde daha pahalı hale gelir.

Özellikle PKK gibi terör örgütleri arasındaki haberleşme için sadece telefon yeterli değildir. Mobil haberleşme araçları gerekir. Bu cihazları temin etmek için de para önemli bir ihtiyaçtır.

c) Diğer Giderler

Militanların giyecek, tedavi, ulaşım masrafları, propaganda amaçlı giderleri vardır.

Terör örgütünün varlığını koruyabilmek ve amaçları doğrultusunda faaliyetlerini devam ettirebilmek için yukarıda kısaca özetlenen gider kalemlerinin parasal karşılığını bulması gereklidir.

2.3. ULUSLARARASI TERÖRİZM VE UZANTILARI

2.3.1. Uluslararası Terörizm

20'nci yüzyılda ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında terörizm yaygınlaşmıştır. Çünkü bazı devletler kendi dış politikalarını gerçekleştirmek için, nükleer bir savaşa kadar tırmanabilecek olan savaş yerine, şiddet yolu ile sürdürülen terörizmi seçmişlerdir.

Kamuoyunda çarpıcı etkisi nedeniyle devletler, kendi diplomatik savaş ve oyunlarında teröristleri bir araç olarak kullanmakta çekinmemektedir. BM Antlaşması'nın 1. maddesinde, BM'nin amaçlarından birinin, Uluslar arası barış ve güvenliği korumak olduğu, 2'nci maddesinin 4'üncü fıkrasında da, üye devletlerin, Uluslararası ilişkilerde, birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygı gösterecekleri öngörülmüştür. BM Antlaşması'nın bu hükümlerini, özellikle devlet destekli Global terörizm açısından görmek gerekir⁵⁹.

Terörizmi, faaliyette bulunduğu etkilediği coğrafi alan, açığı vurulmuş somut amacı ve yabancı bir unsuru içerip içermemesi gibi bazı unsurlardan yola çıkarak, ülke içi terör, uluslar ötesi terör ve uluslar arası terör diye gruplandırmak da mümkündür.

Eğer bir devlet;

- Bazı stratejik kazanımlar için terörizmi doğrudan bir mücadele aracı olarak kullanıyorsa,
- Veya resmi olarak belirlenmiş hedefleri doğrultusunda, terörizme her türlü mali ve lojistik desteği sağlıyorsa,
- Veyahut terör örgütlerinin ülkesinde konuşlanmasına hoşgörü ile yaklaşıyorsa,
- Ya da ülkesindeki terör örgütleri ile mücadelede yetersiz kalıyor ve bu konuda zaaf içinde ise, terör ile devlet arasındaki bağ kurulmakta ve devlet destekli uluslar arası terörizmden söz edilmektedir.

Teröre uluslar arası nitelik kazandıran bir diğer konu da, terör örgütlerinin devlet desteği elde etmeleri ve eylemlerini faaliyet gösterdikleri ülkelerin sınırları dışına da taşınmaları ve hatta başka ülkelerdeki terör örgütleri ile eğitim, barınma başta olmak üzere işbirliğine gitmeleridir.

Yaygın olarak; Suriye, İran, Libya, Küba, Afganistan, Somali, Yemen, Libya ve Sudan teröre destek veren ülkeler olarak gündemde kalmakla beraber, bazı uzmanlar ve medya organlarında yayınlanan raporlarda, K. Kore, G. Yemen, Irak ve Nikaragua da bunların arasına eklenmektedir.

Terörizm ve Uluslararası Terörizm kavramı BM Genel Kurulunca oluşturulan BM Genel Kuruluş Uluslararası Terörizm Ad Hoc Komitesinde

⁵⁹ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1998, s.57.

tartışılmış ve bazı gergin ilişkileri ortaya çıkarmıştır. Bazı ülkelerin teröre destek veren ülke statüsünde kabul edilmeleri bu tür yorumlara etki eden diğer unsurdur.

Bazı uzmanlara göre uluslar arası terörizm eğer;

- Yabancılara veya yabancılara ait hedeflere yöneltilirse,
- Hükümetler veya başka devletlerin beslediği, desteklediği unsurlarla yapılırsa,
- Bir yabancı hükümetin veya uluslar arası örgütlerin, siyasetlerini etkilemek için yapılırsa uluslar arası nitelik kazanmaktadır.

Uluslararası terörü; devletlerarası arenada kabul edilmiş olan ve devam eden normlar, diplomatik kaideler ve savaş kurallarına aykırı olarak konan, belli bir ülkenin sınırları ile sınırlanmayan ve muhatap devletlerin politikalarına yönelik sonuçlar doğurmaya çalışan, şiddet hareketleri ve gösterileri şeklinde ifade etmek mümkündür.

Sonuç olarak gözlenen; bazı devletlerin, faydalandıkları veya umdukları düşük yoğunluktaki çatışmaları (yaygın terör hareketlerini) ve ulusal kurtuluş mücadelelerini uluslararası terörizmin tanımı dışında tuttuklarıdır. Bu durum günümüzde devletlerin siyasal hedeflerine bağlı olarak aynı şekilde devam ettirilmektedir. Uluslar arası terörün geleceği açısından uluslar arası alanda analiz araştırmalarıyla tanınan Amerikan Rand Corporation kuruluşu bir raporunda, dünyada terörist eylemlerin artış gösterdiği, devlet destekli olan teröre doğru da eğilimin artacağını öne sürmektedir.

Amaç siyasi de olsa; yapılan hareket terör özelliği taşıyorsa, kuralsız ve örgütlü şiddet içeriyorsa olay siyasi suç değil “terör”dür.⁶⁰ Uluslararası bağlamda, dış ülkelerin desteğindeki yoksun terör odakları varlıklarını koruyamamaktadırlar. Uluslararası ilişkisi çözülmeden teröre karşı alınan önlemler yetersiz kalmaktadır. Uluslararası önlemlerin başarısı, terörizme karşı mücadelede kesin çözüm için vazgeçilmez değer kazanmıştır.

Uluslararası terör beş kapsamda düşünülebilir. Bunlar;

- Birden fazla ülkede faaliyette bulunan terör kuruluşları.
- Ayrı ülkelerde faaliyet gösteren, benzer amaç ve yapıdaki terör odakları.
- Tek bir ülkede faaliyette buldukları halde isimleri, sonuç olarak eylemleri uluslararası yankı bırakan terör kuruluşları.

⁶⁰ Patterns of Global Terrorism 2000, U. S. Department of State, April, 2001.

- Bütün insanları hedef alan terör kuruluşları.
- Dış ülkelerden destek alan terör kuruluşlarıdır.

Uluslararası terör konusu terörün geleceği ile bağımlı hale gelmiştir. Terör hızla uluslar arası yaygınlık eğilimi göstermektedir. Bu sebeple uluslar arası terör gelecekte dünya gündeminde daha ağırlıklı yer alacaktır. Günümüzün ulaştırma ve iletişim olanakları ile terörü tek bir ülkeye hapsetmek artık mümkün değildir. Diğer ülkelerdeki terörü kendi amaçları için destekleyen Yunanistan, Suriye ve İran gibi ülkeler, tüm insanlığı tehdit eden, kuralsız ve acımasız tehlikeye kaynaklık etmektedir. Avrupa'nın insan haklarını bahane ederek, hatta insan haklarını kirleterek bir kısım teröre ve teröriste verdiği destek ise batı kültürünün çifte standart özelliğinin bir sonucudur. Batı, özellikle Avrupa aymazlık içinde, gelmekte olan terörün kendisi için nasıl bir tehdit oluşturduğunun hâlâ farkında değildir.

Bir terörün uluslar arası yaygınlık kazanması, bulacağı kolaylığa ve desteğe bağlıdır. Terör her olanakta, her ülkeden yararlanmak ister; bunun için de bildiği tek yöntem olan terörle tehdit eder veya teröre zorlar. Bunlar birer tahmin veya varsayım değil; terör hayatının gerçekleridir. PKK terörü, Almanları tehdit ederek bazı menfaatler elde etmiştir.

Terörün uluslar arası yaygınlaşma yeteneği ve özelliği yanında, yaygınlaşmaya zorlayan, kolaylaştıran sebepler, yeni gelişmelerin işaretlerini vermektedir. Bunlar: sıcak savaşın yapılamaması; şiddetlenen rekabetler; ulaştırma ve iletişimde gelişme; teknik gelişmeler, horlatılan emperyalizmdir.

2. 3. 2. Terör Örgütleri Arasında İşbirliği

Terörün uluslar arası boyutu ve terör örgütlerinin birbirleriyle belirli düzeydeki ilişkileri artık ret edilmemektedir. Dünyada meydana gelen ve zaman içerisinde açıklık kazanan bir tek olay terör örgütlerinin işbirliği içerisinde olduklarını ve devletler tarafından çeşitli seviyelerde desteklendiğini ispatlamaktadır.⁶¹ Her biri menfaat ve hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için diğeri ile yakın ve/veya dolaylı iletişim ve yaptırım gayreti içinde bulunmaktadır. Bu ilişkileri, bir nevi ticari ilişkilere de benzetebiliriz. Uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı vb.

⁶¹ D. Ü. Arıboğan,, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar, Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü, Makale, 2000, s.11-14

Farklı ülkelerdeki terör örgütlerinin yardımlaşma ve dayanışma içerisinde bulunmaları nedeniyle terörle mücadele alanında ülkelerin çok yakın işbirliği ve dayanışma içerisinde olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Terör örgütleri arasında bir işbirliği görülmektedir. Örneğin ASALA Örgütü 1978'de Beyrut'taki basın toplantısında; Kızıl Tugaylar (İTALYA), Kızıl Ordu (JAPONYA), AFRİKA tedhiş örgütleri, FKÖ ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile ilişkiler içinde olduğunu ve ETA (İSPANYA) ve İRA (İRLANDA) örgütlerini desteklediğini bildirmiştir.

İspanyol BASK milliyetçilerinin örgütü olan ETA, 1966'daki Havana Konferansı'na katılmış, İRA, FKÖ, Kızıl Tugaylar, Kızıl Ordu ve Quebec Kurtuluş Cephesi (KANADA) ile halkın ilişkiler içinde olduğunu açıklamıştır.

Türkiye'de DEV-YOL, PKK Terör Örgütü, TEP,SVP,TKP, İŞÇİNİN SESİ ACİLCİLER örgütleri de faşizme karşı birleşik direniş cephesini kurmuşlardır. Yine THKP/C, DEV SOL ile Alman RAF Örgütü arasında ilişki bulunmaktadır. THKPC/C Kurtuluş Örgütünün, Ermeni Devrimci Hareketi isimli örgütle irtibatı vardır.

Bu örgütler birbirlerine istihbarat, eğitim, silah, malzeme ve propaganda konularında destek sağlamak ve işbirliği içinde bulunmakta, hatta birbirleri adına eylemler yapmaktadırlar.

2. 3. 3. Terör Kuşakları ve Hedefleri

Terör, eski Sovyetler ve Doğu bloğu ülkelerinin etrafındaki demokratik hür ülkelerden; İngiltere, İspanya, Batı Almanya, İtalya, Türkiye, İran ve Japonya'dan geçen büyük bir kuşak ile birinci kuşağı, ABD güneyinde, Venezuela, Nikaragua, Salvador ve Küba'da ikinci kuşağı meydana getirmiştir. Avrupa ve Asya'da meydana getirilen birinci kuşak, Eski Varşova Paktı ülkelerine güçlü bir emniyet sağlamakta, yıkıcı terör örgütlerinde kendilerinin öncü birlikleri gibi mücadele etmektedir.

ABD'nin güneyindeki ikinci kuşak da, ABD'yi tehdit etmekte ve ABD'nin Güney Amerika'daki etkinliğini azaltmaya yönelmektedir. Diğer yandan Güney Amerika ve Afrika'da oluşturulan hareketlerle bu kuşakların da gerisine ulaşılmıştır.

2. 3. 4. Uluslar Arası Terörizmin Yapısında Ortaya Çıkan Değişiklikler

1990'lı yıllar eylemlerin biçimlerinde görülen farklılaşmalar olduğu kadar, eylemlerin sayısı ve tahribat gücünde de bazı değişikliklerin yaşandığı bir dönem

olmuş ve hem nitelik hem nicelik açısından yeni özellikler ortaya çıkmıştır. Niceliksel olarak bakıldığında söylenebilecek olan temel fark terörist eylem sayısının her geçen gün azaldığı ve 1990'larla beraber sürekli düşüş gösteren eylem sayısının 20 yılın en düşük düzeyine, ancak sayısal açıdan ortaya çıkan bu olumlu gelişmelere karşın kayıtlar açısında konuya bakıldığında girişilen saldırıların tahribat gücünün olağanüstü artmış olduğunu görmek mümkündür.

Genellikle tahrip gücü çok yüksek bombalar kullanılmış ve büyük insan kaybının yaratılması planlanarak eylemler tasarlanmıştır. Bu durum terörizm yönünden dikkate alınması gereken önemli bir dönüm noktasıdır.

Ayrıca, terör odaklarının kontrol edilemez bölgelerde de oluşturulması dikkat çeken gelişmelerdir. Afganistan örneği gibi, Filipinler örneği gibi.

Eylemlerin sayısal olarak azalmasına karşın kayıpların artmasındaki en önemli sebep kuşkusuz silah ve yardımcı ekipman teknolojisinin her geçen gün daha da hızlanarak gelişmesi olmuştur. Ayrıca gerek terörist örgütlerin sahip oldukları mali gücün büyümesi gerek devlet destekli terörizmin küçük ve sistem muhalifi devletler açısından tercih edilen bir mücadele stratejisi haline gelmesi ve gerekse kimi merkezi kontrolünde olması gereken stratejik silahlar üzerindeki denetimleri kaybetmiş olmaları, dolayısıyla terörist grupların bu silahlara ulaşabilme yeteneklerinin artması da terörizmi besleyen nedenler olarak göze çarpmışlardır.

Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası organize suç örgütleri için bakir bir alan haline gelen Eski Sovyetler Birliği toprakları, bu bölgelerde daha önce kurulmuş olan nükleer ve konvansiyonel silah üretim merkezlerini birer illegal ticaret odağı haline getirmiştir. Soğuk savaş sonrası işsiz kalan bilim adamları, askerler ve teknik elemanların silah üretim teknolojisine ilişkin bilgileri maddi çıkarlar karşılığı terörist örgütlere aktarmalarının da etkisiyle bir yandan kitle imha silahları teröristlerin kullanımına açılırken, diğer yandan da terörizme destek veren ülkelerin bu teknolojiyi edinmeleri sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3. Araştırma

3. 1. Uygulanan Anketin İçeriği ve Metni

Terörden en çok etkilendiği varsayılan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Diyarbakır'dan 25, Van'dan 5, Mardin'den 3 ve yine bu bölgeden en çok göçü kabul eden Adana'dan 18 işletmeye toplam 29 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankete katılan işletmelerin faaliyet alanları şöyledir; Petrol:4, Gıda:4, İnşaat:3, İmalat Sanayi:14, Tekstil:10, Mobilya:3, Madencilik:3, Kimya:2, Mermer:3, Sağlık:2, Ticaret:2 olmak üzere toplam 51.

Araştırmaya katılan işletmelerin işçi sayıları göz önüne alındığında büyüklükleri¹;

Çok küçük işletmeler	(1–49)	: 26 Adet
Küçük İşletmeler	(50–99)	: 13 Adet
Orta Büyüklükteki İşletmeler	(100–499)	: 10 Adet
Büyük İşletmeler	(500–1999)	: 2 Adet

İşletmelere uygulanan anket özellikleri itibariyle aşağıdaki gibidir.

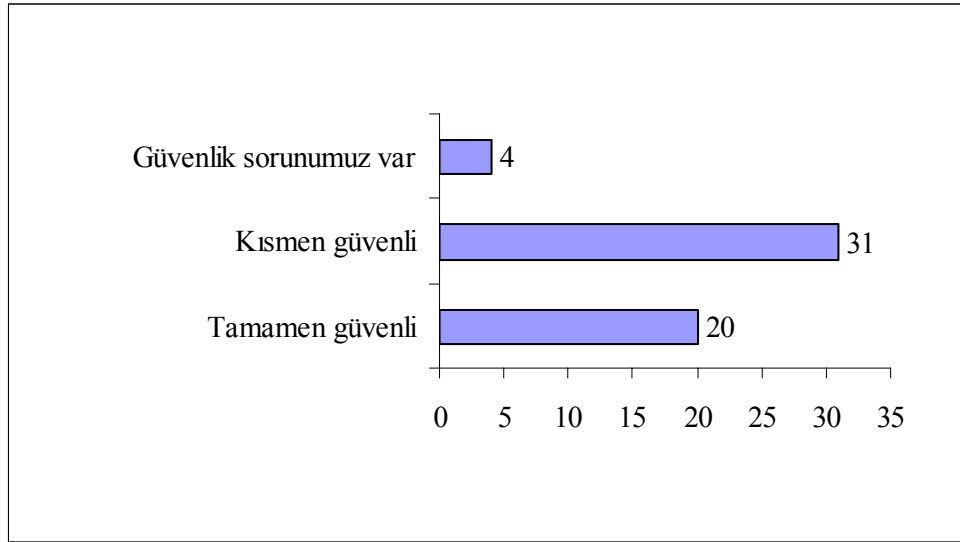
Ankete şu giriş ile başlanmaktadır. “Dış çevre, işletme faaliyetlerini birçok açıdan etkilemektedir. Dış çevre faktörleri arasında yer alan güvenlik unsuru, bütün sosyal yapıları etkilediği gibi işletme faaliyetlerini, müşteri hareketlerini ve yatırım kararlarını da etkilemektedir. Bu çerçevede son 20 yıldır değişik dönemlerde ve bölgelerde zaman zaman artarak ya da azalarak tüm ülkenin gündeminde kalan terör, yıkıcı ve bölücü hareketlerin işletmelerin hareketlerini etkiledikleri varsayılmaktadır. Bu kapsamda sizin işletmeniz mevcut şartlardan nasıl etkilenmiştir.”

Sırasıyla sorular aşağıdaki gibidir:

¹M. Şerif Şimşek, *a. g. e.*, s.59.

1. İşletmenizi çevresel etkilere karşı ne kadar güvenli buluyorsunuz?
2. Yıllara bağlı olarak güvenlik ortamı, işletmenizin karlılığını nasıl etkilemiştir?
3. Yatırım kararlarınızda, güvenlik hususu etkili oluyor mu?
4. Güvenlik Sorunun Olduğu Dönemler İşletmenizi Nasıl Etkiliyor?
5. Böyle dönemlerde işletmelerde istihdam edeceğiniz yöneticilerde bulunmasını istediğiniz özellikler neler olmalıdır. (Birden fazla şık işaretlenebilir)
6. Güvenliğin olmadığı ortamlar müşteri davranışlarını nasıl etkilemektedir.
7. Güvenlik ortamının değişmesi, çalışanların davranışlarını nasıl etkilemektedir.
8. Güvenlik ortamının ürün üzerine etkileri nelerdir(Birden fazla şık işaretlenebilir)
9. En çok tercih edilen ulaştırma vasıtaları nelerdir?
10. Tercih edilen ulaştırma şekli nedir?
11. Temin şekli nasıl olmaktadır?
12. Yol ve alt yapı ulaştırmayı nasıl etkiliyor ?
13. Yolun uzunluğu ulaştırma güvenliğini nasıl etkilemektedir?
- 14 – 18. sorular: Güvensizlik ortamı hammadde, ara mamul ve işgücü teminini nasıl etkilemektedir.
- 19 – 23. sorular: Güvenlik ortamının pazarlama üzerine etkileri nelerdir
24. – 29. sorular: Güvenlik ortamının değişmesinin Kamu ile olan ilişkiler üzerine etkileri nelerdir.

3. 2. Anket Sonuçları ve Değerlendirilmesi

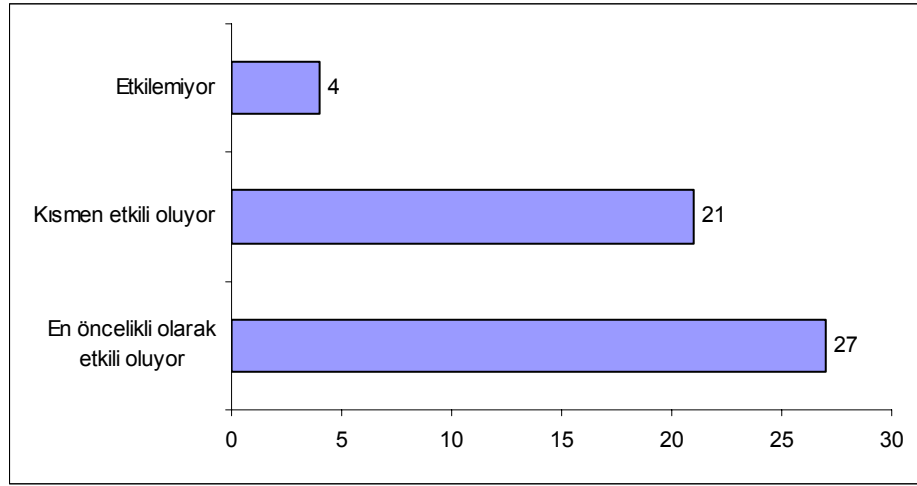
Şekil 3.1. İşletmenizi Çevresel Etkilere Karşı Ne Kadar Güvenli Buluyorsunuz?

Yukarıdaki soruya tamamen güvenli cevabını verenlerin çoğunluğu ya özel güvenlik birimlerine sahip ya da kolluk kuvvetlerinin yakınında konuşlanmış işletmelerdir. Kısmen güvenli cevabını genellikle münferit konuşlu işletmeler vermiştir.

Yıllara bağılı olarak güvenlik ortamı, işletmenin karlılığını nasıl etkilediğine dair işletmelerin kanaatleri şöyledir.

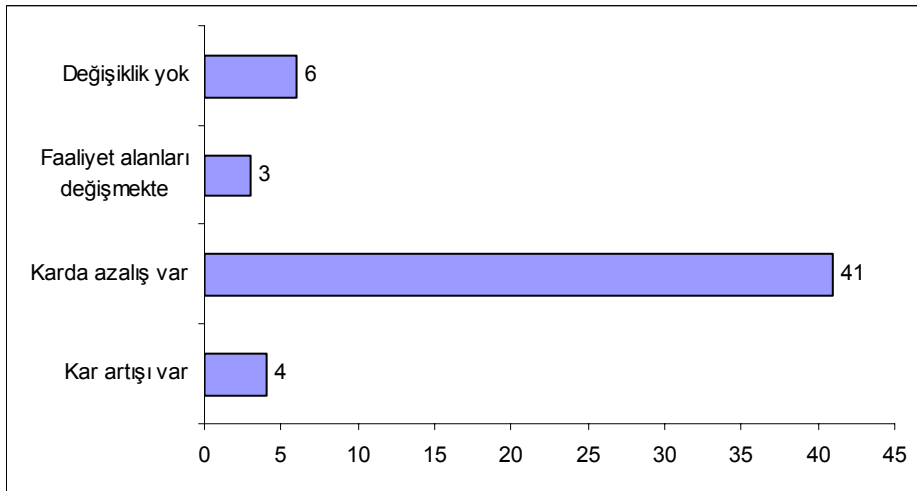
- Güvenli ortamda karlılık artmaktadır (% 72. 5)
- Güvenli ortamda karlılık azalmaktadır (% 9. 8)
- Güvenli ortamda karlılık oranı değişmemiştir. (%17. 7)

Burada güvenlik ortamının tesisi, birkaç işletme dışında genel olarak tüm işletmelerin kar oranlarının artmasını sağladığı sonucunu bizlere vermektedir.

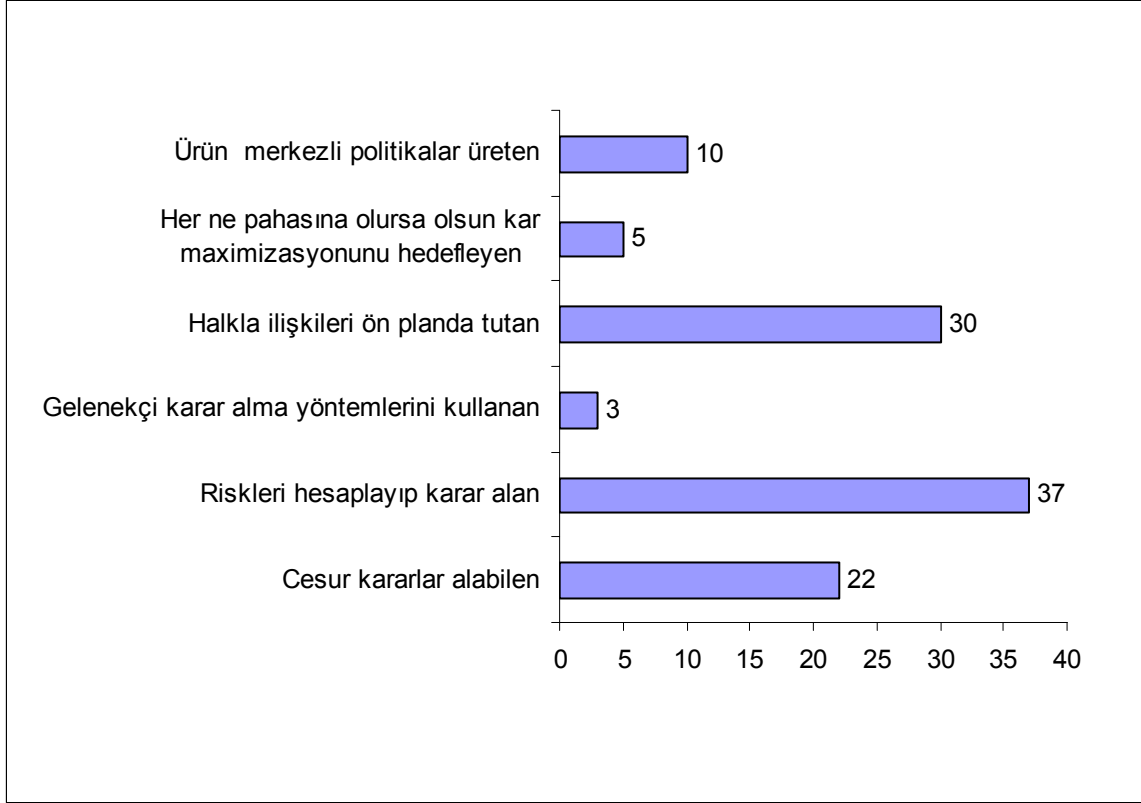
Şekil 3. 2. Yatırım Yapma Kararına Güvenliğin Etkisi?

Yukarıdaki soru bölgesel bir özellik arz etmesine rağmen güvenlik kaygılarının olduğu her ortam için yatırım kararlarında işletme ve çalışanların güvenliği en önde gelen parametrelerden birisidir.

Şekil 3. 3. Güvenlik Sorunu İşletme Karlılığını Nasıl Etkiliyor?

Anketörlerin büyük bölümü güvenliğin olmadığı durumlarda piyasanın daralması insanların, rahat alış veriş yapamamaları ve buldukları yerde alış veriş yapmalarından dolayı karlarının azaldığını belirtmişlerdir.

Şekil 3. 4. Böyle Dönemlerde İşletmelerde İstihdam Edeceğiniz Yöneticilerde Bulunmasını İsteddiğiniz Özellikler Neler Olmalıdır?

Yöneticiler açısından, en öne çıkan ve aranan özellik yüksek risk seviyelerinde hesaplı risklere giren, ama buna karşılık geleneklere bağlı bir ortamda faaliyet göstermelerine rağmen geleneksel yönetici modellerinin kabul görmemesidir.

Müşteri Sadece İhtiyacı Kadarını Alır	27
Müşteri Daha İhtiyatlı Davranır ve Stoklama Temayülü Gösterir	19
Garanti Talep Edilir	18
Malın Zamanında Tedariki İstenir	20
Seçicilik Artar	13
Ürün Kalitesi Üzerinde Fazla Durulmamaktadır	10
Dayanıklılık Aranmaktadır	6
Daha Az Harcama Eğilimi	18
Tasarruf Eğilimi Artar	17
Estetik Ön Plana Çıkar	3
Fonksiyonellik Aranır	16

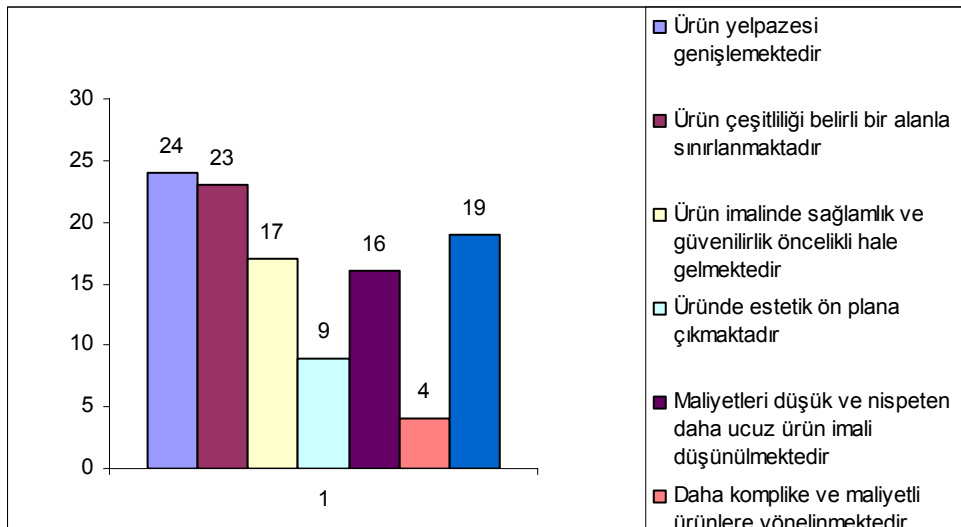
Şekil 3. 5. Güvenliğin Olmadığı Ortamlar Müşteri Davranışları

Burada öne çıkan husus müşterinin oldukça ihtiyatlı ve sadece ihtiyacı kadarını talep ettiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi belirsizliğin fazla olması ve dolayısıyla insanların harcamalarını dikkatli yapma zorunluluklarıdır.

Kriz dönemlerinde daha verimli çalışıyorlar	3
Kriz dönemlerinde verimleri azalıyor	39
Kriz dönemlerinde daha gergin oluyorlar	36
Kriz dönemlerinde daha rahat davranışlar sergiliyorlar	0
Kriz dönemlerinde daha katılımcı oluyorlar	6
İş kazaları artmaktadır	18
İş kazaları azalmaktadır	3
İşten ayrılmalar artmaktadır	12
Ailevi sorunları baş göstermektedirler	16
Sosyal dayanışma artmaktadır	11
Çalışanlar daha çok tasarrufa yöneliyor	13
Çalışanlar daha fazla harcamaya yöneliyorlar	3
İş disiplini artıyor	4
Bireysellik artmaktadır	10

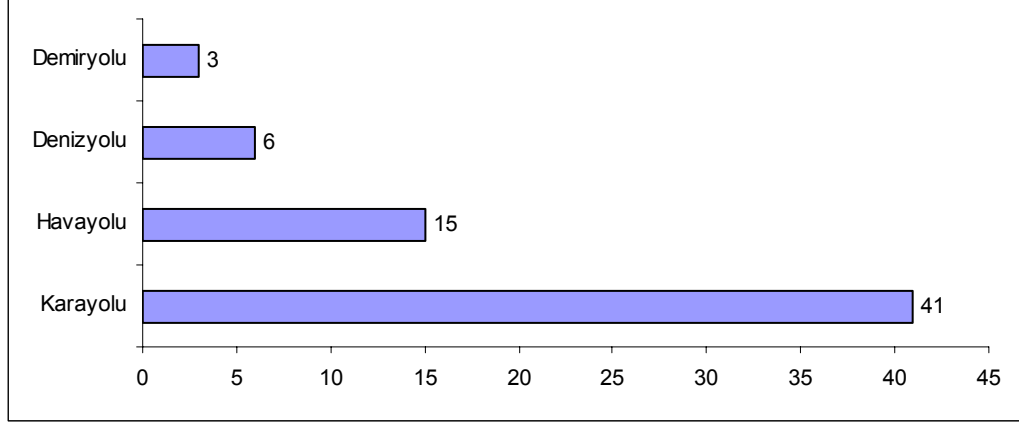
Şekil 3. 6. Güvenlik Ortamının Değişmesi, Çalışanların Nasıl Etkilemektedir?

Çalışanlar hem kendilerini, hem de çalıştıkları işletmenin güvenliği hususunda endişe içerisinde olduklarında verimleri azalıyor, gerginlikleri artıyor, bunun sonucu olarak da istenmeyen birçok olumsuzluk meydana geliyor. Birbirinden çok daha farklı olan hususta güvenlik ortamı çalışanları huzursuz ediyor ve sonuçta bütün toplum olumsuz olarak etkilenmektedir.

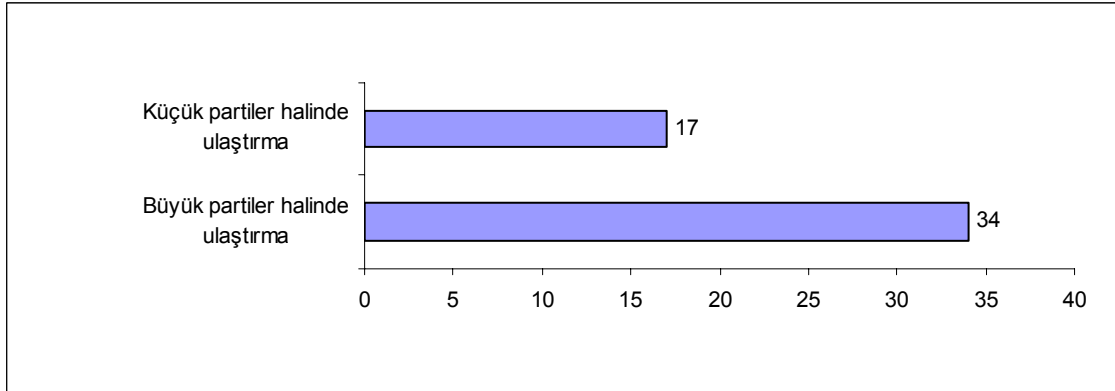
Şekil 3. 7. Güvenlik Ortamının Ürün Üzerine Etkileri Nelerdir?

Ürün çeşitliliği artmakla birlikte daha ucuz ve hesaplı mamullere yönelinmekte, temel ihtiyaçlara cevap verebilecek, uzun süre dayanabilecek ürünler tercih edilmektedir. Bunun sebebi yine garanti isteme ve bir mamul için tekrar piyasa araştırması imkanının olmayışı düşüncesidir.

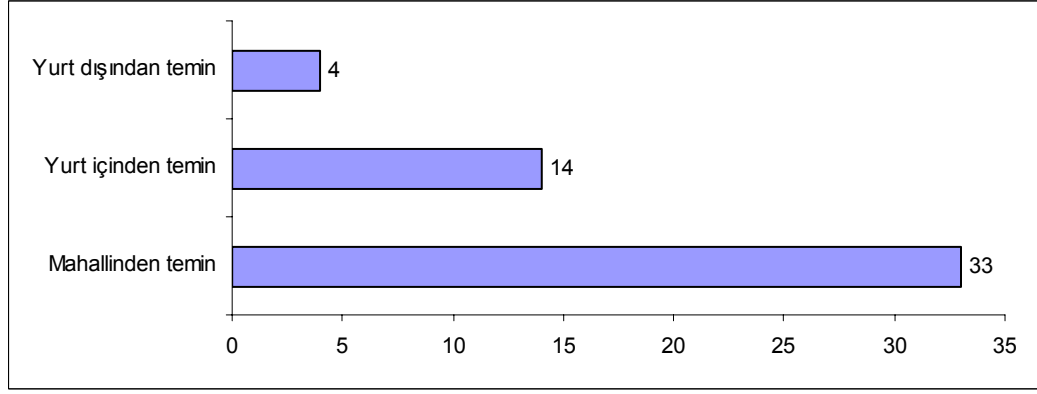
Şekil 3. 8. Güvenlik Ortamının Ürün Üzerine Etkileri Nelerdir?

Doğu bölgelerinde faaliyet gösteren işletmeler çoğunlukla karayolunu, kısmen de havayolunu kullanıyorlar. Ama daha Batıya gelindiğinde karayolları yine asli taşıma vasıtası olmasına rağmen bu kez denizyolu ikinci plana oturmakta. Buradan çıkarılacak sonuç; ya karayolu taşımacılığı geliştiği için bu bölgede geliyor ya da karayolu tercih edildiği için gelişmiştir. Birinci seçenek daha uygun çünkü bölgenin coğrafyası ve altyapısı karayolu taşımacılığına daha uygundur.

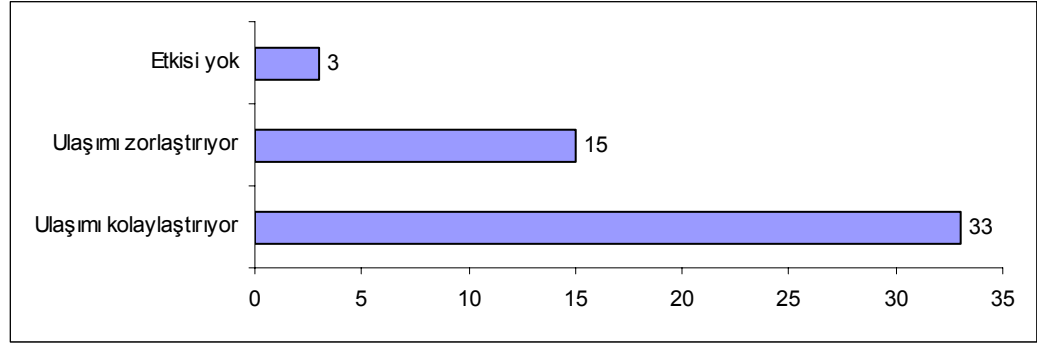
Şekil 3. 9. Tercih Edilen Ulaştırma Şekli Nedir?

Durum sürekli belirsiz ve riskli olduğu için büyük partiler halinde taşıma yapılarak stoklama yoluna gidilmektedir.

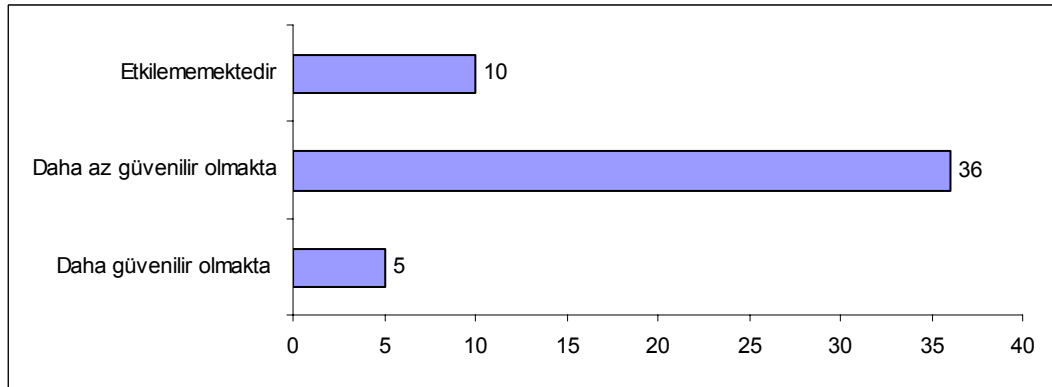
Şekil 3.10. Temin Şekli Nasıl Olmaktadır?

Daha önceki durumlarla bağlantılı olarak burada girdi akışını garantiye almak maliyeti düşürmek gayesiyle mahallinden temin yoluna gidilmektedir.

Şekil 3.11. Yol ve Altyapı Ulaşımını Nasıl Etkiliyor?

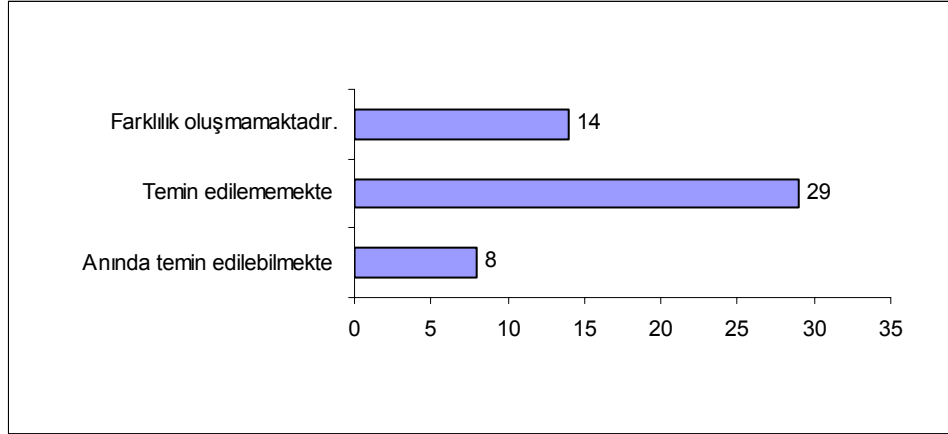
Ulaştırma alt yapısı olan bölgelerde üretimin ve verimliliğin daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 3.12. Yol Mesafesi Ulaştırma Güvenliğini Nasıl Etkilemektedir?

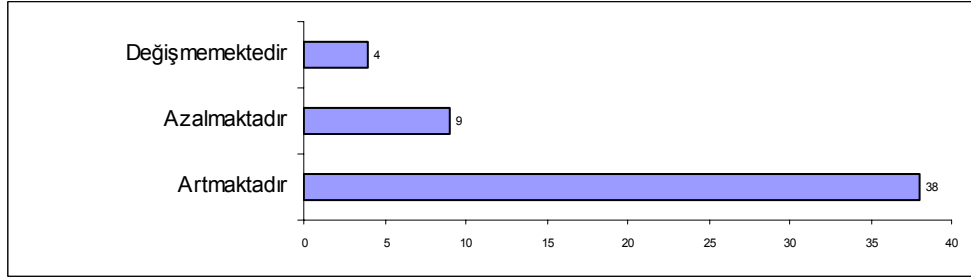
Mesafenin uzun olması karşılaşılabilecek tehdit derecesinin ve sayısının büyük olduğundan daha fazla olacağı değerlendirilir.

3.2.3 Güvensizlik ortamının hammadde, ara mamül ve işgücü teminini üzerindeki etkileri.

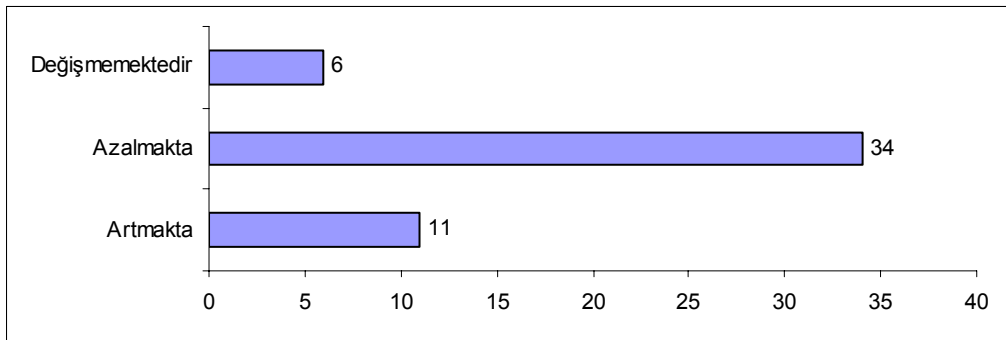
Şekil 3. 13. Yol Mesafesi Ulaştırma Güvenliğini Nasıl Etkilemektedir?

Tehdit ortamında yol güvenliğinin olmayışı ve yukarıda sayılan diğer sebeplerden dolayı istenilen ürün zamanında temin edilememektedir.

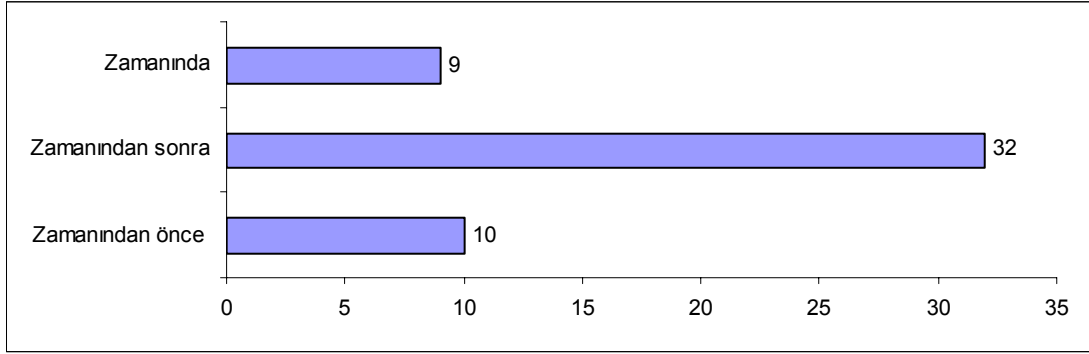
Şekil 3. 14. Girdi Maliyetleri.

Bir malın istenilen miktarda ve zamanda elde edilememesi beraberinde belirli maliyetler getirmektedir. Ayrıca verilen cevaplarda güvenliğinin olduğu illerden yapılan alımlar fiyatları %10-15 artırdığı ve zaman kaybına uğranıldığı sonucuna varılmıştır.

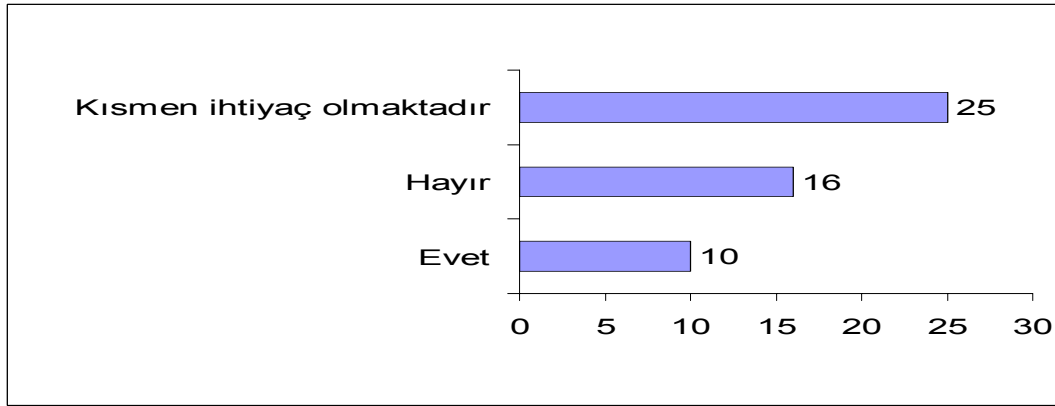
Şekil 3. 15. Ara Mamül Üreten Firma Sayısı.

Maliyetler artıp, piyasa daralınca ihtiyaç duyulan bazı malların ara mamulleri ve hammaddelerini üreten firmalara ulaşılması zorlaşmaktadır.

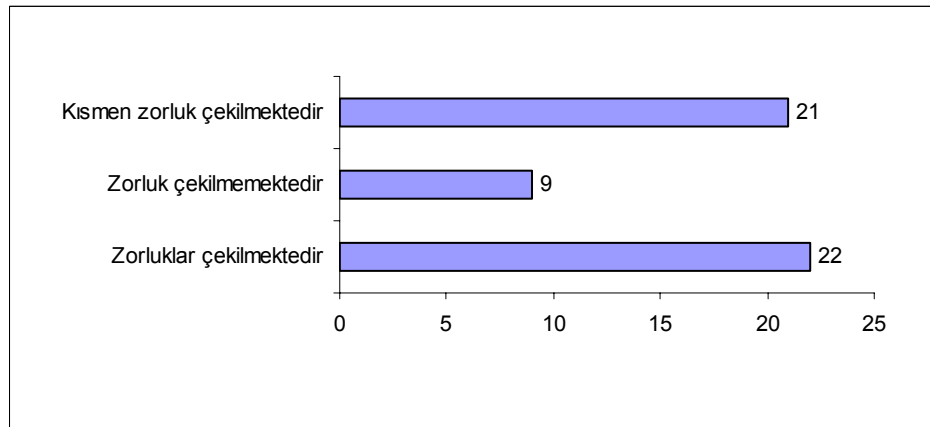
Şekil 3. 16. Girdi Temini Nasıl Sağlanmaktadır?

Daha önce bahsedilen sebeplerden dolayı girdi temininde sıkıntı yaşanması istenmiyorsa, stok maliyetine katlanılarak, önceden temin yoluna gidilebilir. Ancak bu hareket tarzı maliyetleri artıracığından tercih edilmemektedir.

Şekil 3. 17. Girdi Temini Nasıl Sağlanmaktadır?

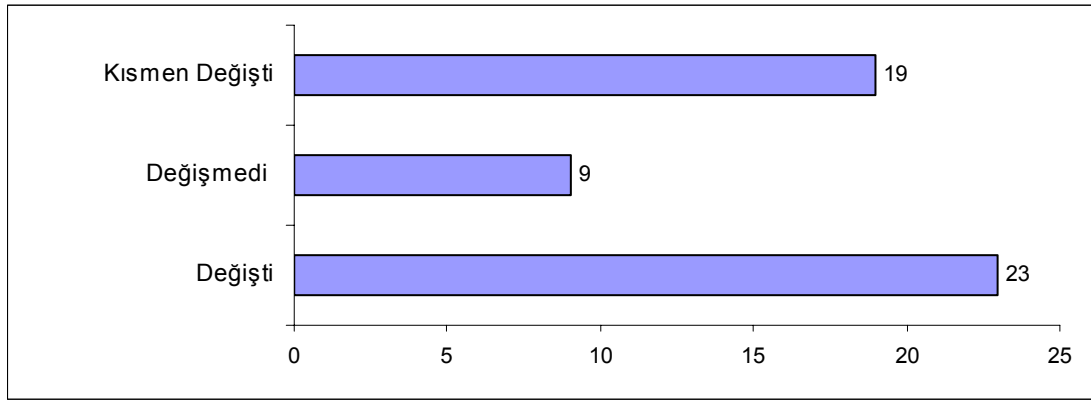
3.2.4 Güvenlik Ortamının Pazarlama Üzerine Etkileri

Şekil 3. 18: Pazarlara Ulaşmada Zorluk

Bu durumun belli başlı sebepleri şunlardır;

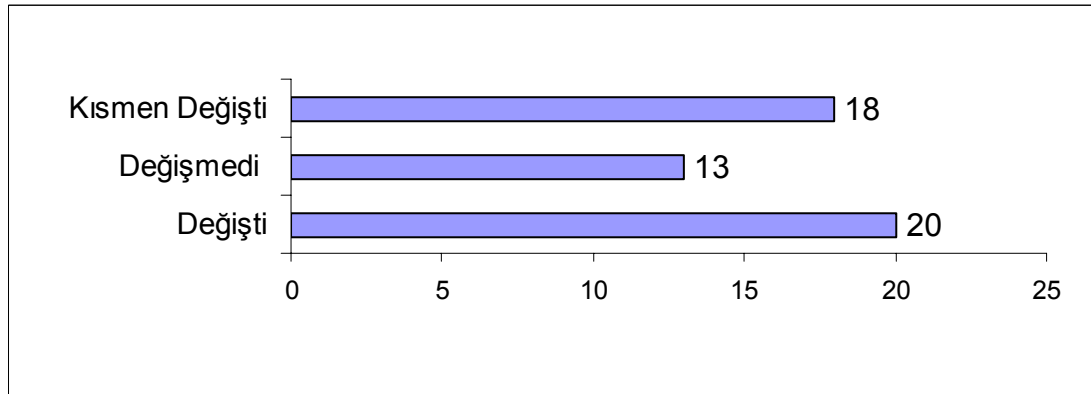
- Alıcısının, üretim ya da satış yerine gelerek malı görememesi satışları düşürüyor,
- Mal teslimi yol şartlarından dolayı geciktiğinden müşteri memnun edilememiş olur,
- Tüketici ile birebir diyalog kurulamadığından isteklere anında cevap verilemiyor ve araçların fazladan hem üreticiden hem de tüketiciden nemalanmasına sebep oluyor.
- Müşteride, markaya ya da firmaya bağlılık duygusu ortadan kalkıyor ve bulunduğu yerden alışveriş yapma temayülü oluşuyor.

Şekil 3. 19. Müşteri ve Pazar Profiliniz Değişti mi?

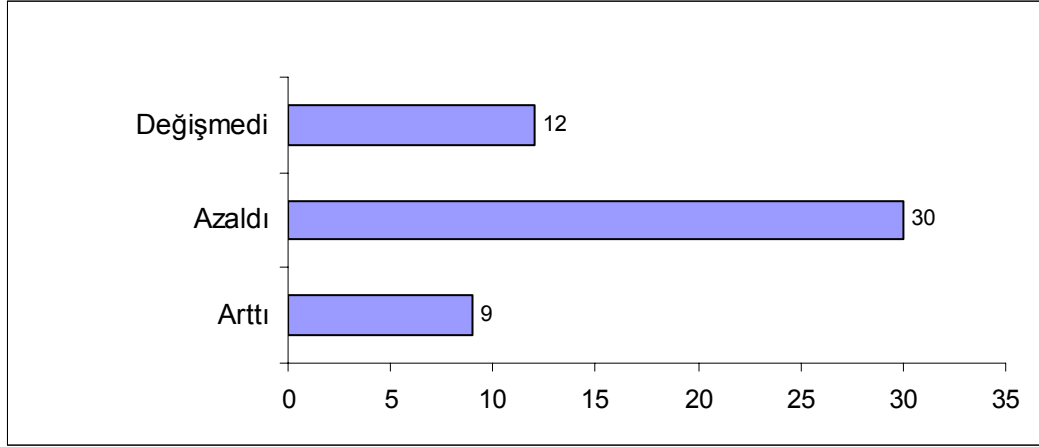
Burada çok büyük çoğunlukla müşteri profilinin ve alışkanlıklarının değiştiği görülmektedir. Çıkan bazı sonuçlar şöyle;

- Müşteriler daha çok ucuz mallara yöneldi,
- Sadece varlıklı kişiler alışveriş yapabilmekte düşük gelirli kişiler alışveriş yapamamaktalar.

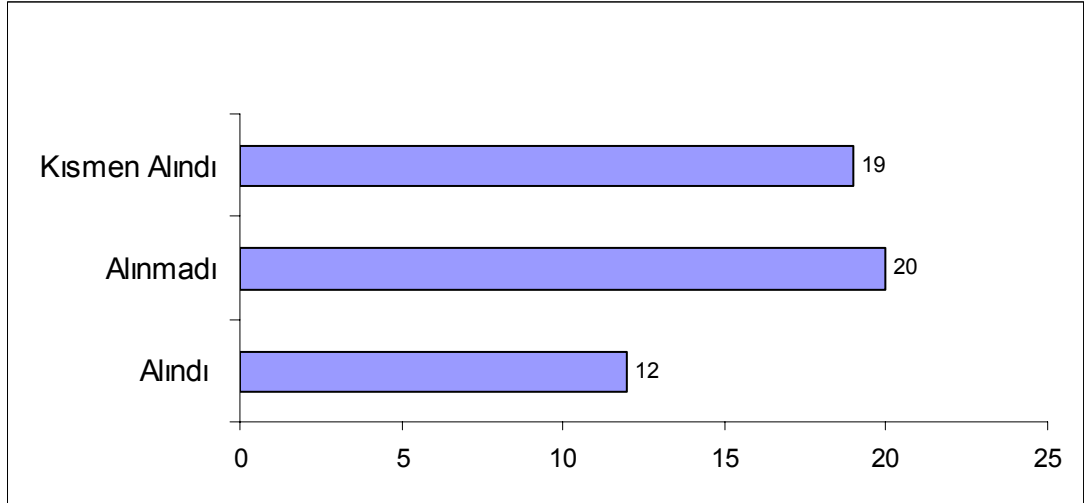
Şekil 3. 20. Pazarlama Güvenliği Söz Konusu Olduğunda Fiyatlar Değişti mi ?

Pazarlama güvenliği için “Soru 19–20” de belirtilen olumsuzlukların önüne geçebilmek için yoğun bir gayret gösterilmelidir ve dolayısıyla bunun da bir maliyeti olacaktır.

Şekil 3. 21. Sektördeki Pazar Payınız Güvenliğinin Azalması İle Orantılı Olarak Nasıl Değişti?

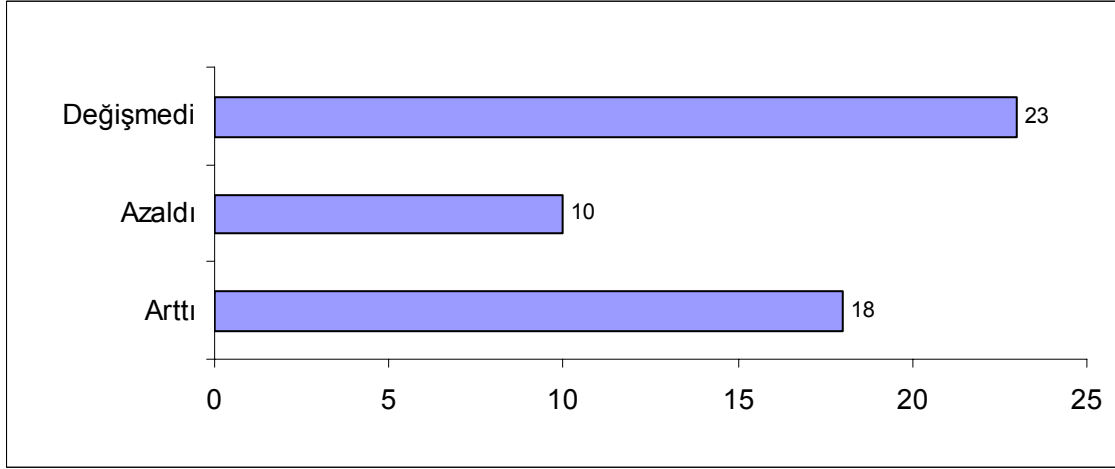
Yukarıda belirtilen sebeplerle pazara hâkim olunması zorlaşacak ve hatta pazar kayıpları oluşacaktır.

Şekil 3. 22. Sektördeki Pazar Payınız Güvenliğinin Azalması İle Orantılı Olarak Nasıl Değişti?

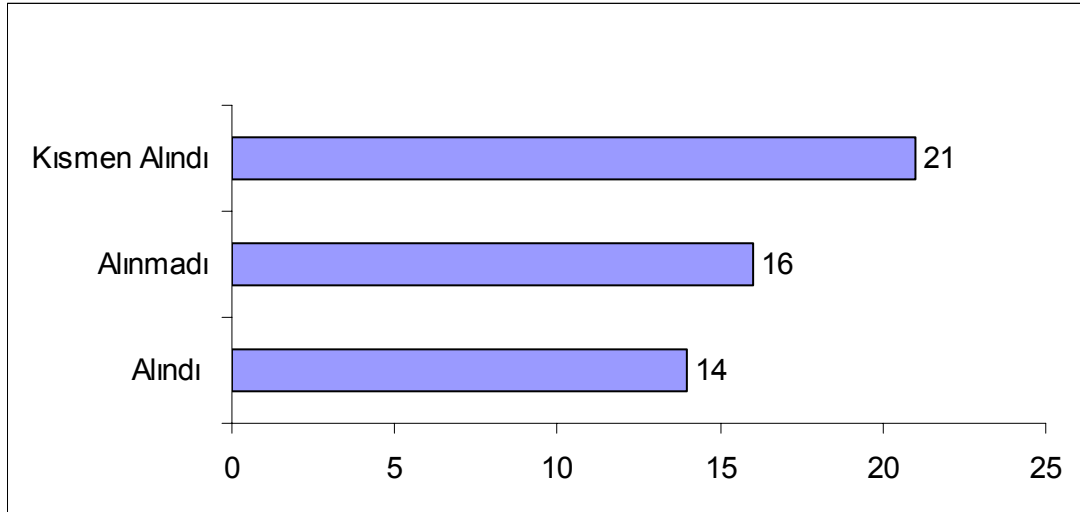
Güvenlik tedbiri daha çok kamuyu ilgilendiren bir husus, firmalar bu konuda talepte bulunabilirler.

3.2.5 Güvenlik Ortamının Değişmesinin Kamu İle Olan İlişkiler Üzerine Etkileri

Şekil 3. 23. Güvenlik ve Terör Dolayısıyla Kamu Kurumları İle İlişkilerinizde ve yükümlülüklerinizde Değişiklik Oldu mu?

“Soru 23” de değinildiği gibi güvenliğin artırılması görevi kamuya ait olduğu ve takibi gereken bir husus olduğundan işletmeler güvenlikle ilgili kamudan talep edebilir ya da kamu işletmelere bazı zorunluluklar getirebilir.

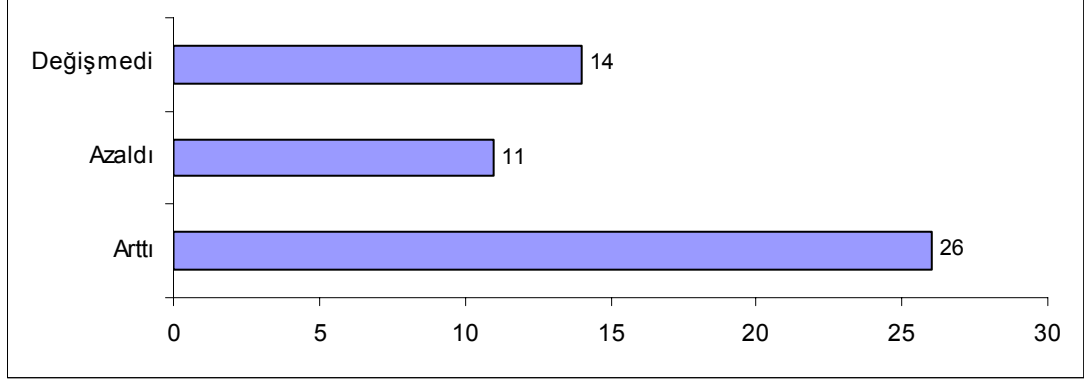

Şekil 3. 24. Güvenlikle İlgili Yasal Olarak Ekstra Tedbirler Alındı mı?

Özellikle Alınan tedbirlerin bazıları şunlardır;

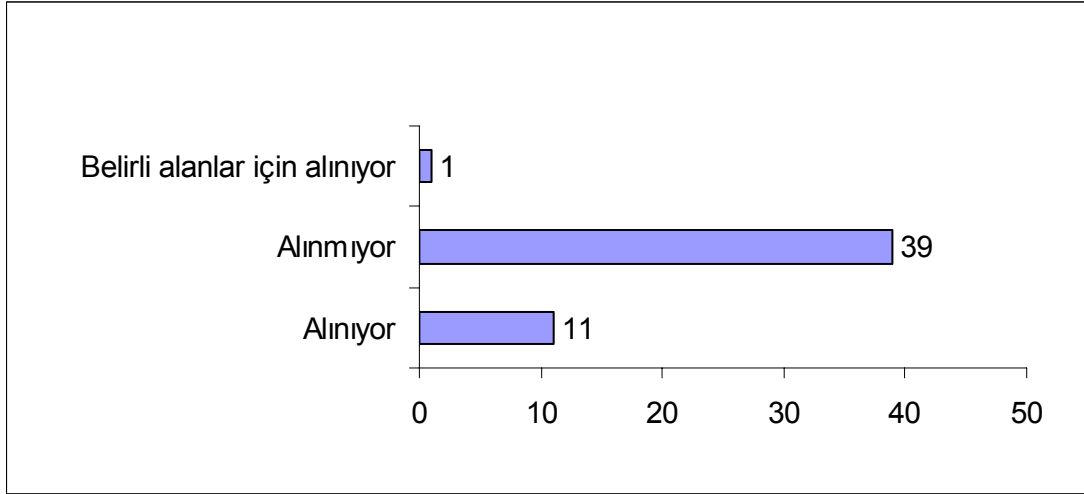
- Görevli personel artırıldı,
- İşyeri sahipleri ruhsatlı silah edindiler,

- Çevre emniyeti için fiziki tedbirler alındı(tel örgü, çevre aydınlatması, gece bekçileri vb.)
- Özel güvenlik teşkilatı kuruldu.

Şekil 3. 25. Kurumsal Giderlerinizde Farklılık Oldu mu?

Artış yasal yükümlülöklere ilave olarak yapılan önleyici güvenlik tedbirlerinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 3. 26. Teşvik Alıyor musunuz? Alıyorsanız Özsermayeye Oranı Nedir?

Teşvik alan firmalar genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyette bulunan firmalardır.

3.2.5 Güvenliğin İşletme Üzerinde Etkileri Ve Güvenliğin Sağlanması İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Girişimci Görüşleri.

Bu soruya, genellikle işletmelerin, kendi bekçileri ve teşkilllerinin meydana getireceği özel güvenlik birimleri ile hırsızlığa karşı mücadele edilebildiği belirtilmiştir. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin aldığı ilave tedbirler ile güvenliğin

sağlandığı vurgulanmıştır. Ortak beklenti ve temenni ise huzur ortamının pekiştirilmesi ile verimliliğin artacağı, işsizliğin azalacağı ve bölge refahının artacağı yönündedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4. 1. TÜRKİYE' DEKİ TERÖRİZM

Türkiye'ye yönelik terör konusu derinliğine incelendiğinde bazı komşu ve yabancı ülkelerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ederek ülkede bulunan azınlıklar ve farklı gruplar üzerinde güç kazanmak maksadıyla etkili gayretleri görülmektedir. Yabancı güçler Türkiye'yi parçalamak için Müslüman ve Müslüman olmayan Türk vatandaşlarını sürekli isyana teşvik etmişler ve Türkiye'ye karşı terörün tohumlarını bu şekilde atmışlardır. Türk topraklarında meydana gelen isyanların büyük bir bölümü bu düşünceden kaynaklanmıştır.

1950'li yıllarda patlak veren doğu ve batı arasındaki "Soğuk Savaş"ın Ortadoğu'daki en önemli hedeflerinden biri Türkiye olmuştur. 1952'de NATO'ya üye olan Türkiye'nin Ortadoğu'ya ve tüm dünyaya hâkim olmak isteyen Sovyetler Birliği ile komşu olması yıllarca ciddi tehlikelerle karşı karşıya gelmesine neden olmuştur.

Bu yüzden hayli sıkıntılı günlerin içine girilmiş ve bunları atlatacak için başka ülkelere yeterli yardım görülmeden tek başına mücadele etmek durumunda kalınmıştır. Türkiye'nin terörizme karşı otuz yıldan beri sürdürdüğü mücadele dünya üzerindeki hesaplaşmaların kanlı bir örneğidir. Türkiye'nin bütünlüğünü hedef alan terör şekli itibarıyla terörizm tarihinde geniş yer alacak özelliklere sahiptir.

Batı dünyasında problemler yaratmak isteyen Sovyetler Birliği'nin, bir NATO üyesi olan Türkiye'yi parçalamak için 1990 yılına kadar, yani kendisinin parçalandığı tarihi kadar, Türkiye'deki terörü nasıl beslediği ve kimlerle ittifak kurduğu, artık bir sır olmaktan çıkmıştır.

Türkiye'de komünist kaynaklı terörün tohumlarının serpiildiği 1950'li yılların başları, komünizmin yasadışı olduğu döneme rastlamaktadır. Soğuk savaş'ın

Avrupa ve Amerika'da yayıldığı o yıllarda, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan çok sayıda Türk asıllı göç etmiş ve bunlar Türkiye'ye yerleşmişlerdir.

Sovyet istihbarat örgütü (KGB) ve Bulgar İstihbaratı, bunların arasına birçok ajanını sokmuş ve Türkiye'ye sızdırmıştır. Bu komünist ajanların faaliyetleri başlangıçta komünizm propagandası yapmak, komünistleri örgütlemek ve casusluk şeklinde olmuş, bu faaliyetleri sonradan terör eylemlerine dönüştürmeyi amaçlamışlardır.

Üniversitenin içine sızan komünist ajanlar, öğrencileri devlete isyan etmeleri için tahrik etmişler ve bu tahrikler sonucu on yıl içinde komünist ideolojinin çoğunluğunu üniversite gençlerinin oluşturduğu zayıf bir kanadın içine yerleştirilmesini başarmışlardır.

Ancak komünizmi benimseyenlerin, ideolojinin farklı fraksiyonlarında odaklanmış olmaları ve dış tahriklerle aralarındaki rekabetin çatışmaya dönüşmesi yüzünden ideolojik mücadele terörizme dönüşmüştür. Bu çatışmanın içinde sağ ve solun her kanadı yer almıştır. 1960–1970 yılları arasında Türkiye'deki terörün boyutları bu çerçevede gelişmiştir.

Kırsal kesimden kentlere olan yoğun göçlerin sonucu şehirlerde yaşayanların oranı, köylerde yaşayanlara nazaran hızlı bir artış göstermiştir. Ancak bu dönemde ekonominin sunduğu imkânlar, hızla gelişen ihtiyaçların gerisinde kalmıştır. İşte böylesi bir ortam içerisinde toplumun başta öğrenci ve işçi kesiminde kıpırdanmalar başlamış ve komünist orijinli terör olaylarının Avrupa'da yayılmasından bir yıl sonra Türkiye'de de şiddetli olaylar olmuş ve özellikle üniversite gençliği ve işçi kesimleri arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmeye başlamıştır.

1970'den sonra Türkiye'deki terör farklı bir yönde gelişmiştir. Devreye, Türkiye'nin bazı komşuları girerek, ideolojik ayırmadan bütün terör örgütlerini besleyip kışkırtmaya başlamışlardır.

Türkiye'deki terörizmin nedenlerini dış, iç ve diğer etkenlere bağlı nedenler olarak üç bölümde incelemek mümkündür.

4. 1. 1. Dış Etkenler olarak;

- a) Türkiye'nin jeopolitik konumu itibarıyla üç kıtayı birleştiren bir yerde olması ve önemli deniz, boğaz ve karayolları geçiş güzergâhında bulunması,

- b) Dünyanın en eski uygarlıklarının yaşadığı Ortadoğu bölgesi içinde yer alması,
- c) Asya ve Avrupa arasında köprü teşkil etmesi, Karadeniz ve Akdeniz arasındaki su yollarına egemen olması,
- d) Tüm uygarlıkların kesiştiği yerde olması,
- e) Petrol kaynaklarına yakın olması, zengin yer üstü ve yeraltı kaynaklarına sahip olması,
- f) Nüfus potansiyel ve gelişmekte olan ekonomik gücü nedeniyle önemli bir pazar konumunda bulunması,
- g) Batı savunma ve demokrasi sisteminin son halkası olması,
- h) Komşusu olduğu ülkelerin önemli bir bölümünün monarşi ve diktatörlükle yönetilmesi ve bu ülkelerin kendi rejimlerini ayakta tutabilmek adına başta Türkiye olmak üzere kendi rejimlerini dış ülkelere ihraç etme gayretleri sayılabilir.

4. 1. 2. İç Etkenler Olarak;

- a) 1970'li yıllarda başlayan ve 1984 yılından itibaren de başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olmak üzere zaman içerisinde ülke geneline yayılan terör eylemlerine karşı zamanında ve gereken ölçüde hukuksal, ekonomik ve sosyal tedbirlerin yeterli ölçüde alınmaması,
- b) Demokratik kurallar tam anlamıyla uygulanmaması ve demokratik düzenin belirli çevreler tarafından bir kurallar manzumesi olarak değil de hak ve özgürlüklerin sınırsız olarak kullanılması şeklinde algılanması,
- c) Halkın eğitim, kültür ve refah düzeyinin arzu edilen seviyeye getirilememesi nedeniyle bir kısım vatandaşların, siyasi ve ekonomik rant sağlamak amacıyla hareket eden bazı zümrelerin ideolojik, etnik ve dinsel istismarına maruz kalması,
- d) Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bazı çevrelerin denetim ve kontrol boşluklarından yararlanmaları ve bu kurumları kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanma gayretleri içinde olmaları,
- e) Laik ve demokratik Türkiye'nin terörle mücadelede daima demokratik kurallar içerisinde hareket etmek zorunda olması ve zaman zaman terörist grup ve eylemlerin bir kısım vatandaşlarca desteklenmesi, ılımlı yaklaşım gösterilmesi terör örgütlerinin başarılı oldukları şeklinde algılanması,

- f) Çeşitli suçlardan dolayı yakalanarak cezaevine konulan kişilerin büyük bir kısmının bu kurumlarda ıslah edilerek tekrar topluma kazandırılmaması, tam aksine bunların bilinçli ve organize olmuş militanlar olarak cezaevlerinden çıkması,
- g) Bağımsız mahkemelerin ve yargı organlarının etkili ve süratli çalışmaması nedeniyle, adaletin tecellisinde gecikmelerin olması, vatandaşların kendi haklarını suç örgütleri vasıtasıyla arama yoluna gitmek zorunda kalması,
- h) Din işlerinin Diyanet İşleri Başkanlığının kontrol ve denetiminde yürütülmesi gerekirken, gerekli tedbirlerin alınmaması sonucu oluşan zafiyetlerin, bir kısım tarikat veya örgütlerce doldurulmak istenmesi,
- i) Bir kısım taraflı basın ve yayın kuruluşlarının basın özgürlüğü kavramını suiistimal ederek devlet aleyhinde ve hatta terörist faaliyetleri övücü, bunlara eleman kazandırmaya dönük taraflı ve örgütlere cesaret verici nitelikte haber ve yayın yapmaları ve bu yayınların devlet organlarıncaya tam anlamıyla engellenememesi,
- j) Siyasi iktidarların ülkenin ekonomik ve diğer kaynaklarını halkın refah ve mutluluğuna yönelik şekilde kullanma maharetinden yoksun olması,
- k) Ekonomik nedenlerle meydana gelen göçün önlenememesi ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasındaki güçlüklerle rağmen, nüfus artış hızında gerekli düşüşün sağlanamaması,
- l) Hassas ve kritik bölgelere atanan memurlar ve görevliler için atama prensiplerinin çalıştırılmaması,
- m) Bilinçsiz ve taraflı medyanın yanlış beyanları sayılabilir.

4. 1. 3. Diğer Etkenler Olarak;

- a) Terör örgütlerinin uluslararası alanda finans kaynağı olarak başta uyuşturucu ticareti olmak üzere organize suçlara yönelmesi ve bunlara karşı uluslararası alanda topyekûn mücadele yapılamaması,
- b) Diğer suç örgütlerine de kaynak teşkil eden “Örgütlü Yasadışı Göç”ün bölgesel istikrarı tehdit eder konuma gelmesi ve terör örgütlerinin insan kaçakçılığındaki rolünün küçümsenemeyecek boyutlara ulaşması,
- c) Terör örgütlerinin faaliyetleri ve uyuşturucu bağlantılarını kontrol altına almak maksadıyla, teknik ve eğitim alanında yeterli seviyede işbirliğinin

kurulamaması ve söz konusu örgütlere finans sağlayan kuruluşların faaliyetlerine uluslararası alanda son verilememesi,

- d) Terör olaylarına karıştığı belgelerle ispat edilen suçlular hakkındaki iade taleplerinin ilgili ülkelerce tam anlamıyla yerine getirilememesi, bu durumun terör örgütlerinin üst düzey yöneticilerinin yurt dışında kolaylıkla hareket etmesine imkân sağlaması gibi nedenler sıralanabilir.

4. 1. 4. Terörün Türkiye'ye etkileri

Tarihin her döneminde, üzerinde ve yakın çevresinde, dünyanın güç dengesini etkileyecek şekilde sürekli ve çok yönlü çıkar çatışmalarına sahne olan, hassas ve stratejik bir coğrafi konuma sahip bulunan Türkiye üzerinde birçok oyun, değişik adlarla oynanmış ve Türkiye, terörizmin aktif olarak hedef aldığı ülkelerden biri olmuştur.

Amacı ve etkinliği ne olursa olsun, hiç bir terör örgütü kendi kendine yeterli değildir. Para, barınma, konaklama, sığınma, silah, cephane, araç-gereç ve her çeşit donanım ile eğitim gibi ihtiyaçlarını, hedef aldıkları ülke içinden ve dışından yapılan yardım ve desteklerle karşılamak zorundadır. Türkiye ile olan sorunlarını terörle çözmek amacını güden ve gizli faaliyetlere başvuran bazı ülkeler, terör örgütlerinin faaliyetlerini göz ardı etmiş, müsamaha göstermiş ve hatta desteklemiştir.

Büyük ölçüde, dış destek alan, organize edilen ve yönlendirilen bu terör örgütleri, kendilerine masum insanları, ülkemizin askeri, sınai, ekonomik kurum ve kuruluşlarını, toplumun önde gelen fikir, sanat ve siyaset adamlarını, güvenlik kuvvetlerini hedef alarak, ortaya çıktığı dönemlerde büyük yaralar açmıştır.

Uzun yıllardan beri terörist saldırılara maruz kalan Türkiye, bir yandan ülkesi dâhilinde terörle mücadele ederken, diğer yandan uluslararası platformda terörizmle ortak mücadele edebilmenin yollarını aramıştır. Ancak, uluslararası platformda elde etmek istediği desteği bulamamış, hatta komşuları başta olmak üzere, batılı devletlerin Türkiye'deki bu terörü bir dış politika aracı olarak kullandıklarına şahit olmuştur. Türkiye'nin maruz kaldığı terör, kısaca şu şekilde özetlenebilir:

a) Ermeni Terörü:

1970 ve 1980'li yıllarda Batı başkentlerinde şiddetli ve yaygın bir ermeni terörü yaşandı. Ermeni Terörü, Türkiye'de ciddi zararlar vermiştir. 10 yıl süren

silahlı saldırı döneminden sonra 1985’de Ermeni savları siyasallaşmış ve bu tarihten sonra AB başta olmak üzere hemen tüm Batılı devletler ermeni soykırımı kararları almaya başlamışlardır.¹

Sistemli bir şekilde Türk insanına yönelerek, 1974–1984 yılları arasında, Ermeni Asala Terör Örgütü tarafından dünyanın çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen 153 terör eyleminde 34 Türk diplomatı katledilmiştir.

b) 1970’li yıllarda yaşanan ve bir kısmı ile halen uzantıları devam eden aşırı sağcı ve aşırı solcu terör:

Bu terör örgütlerinden DHKP/C ve TKP-ML terör örgütleri halen eylemlerine devam etmektedir. Örgütler kırsal alanda ve şehirlerde silahlı propaganda faaliyetlerini esas almış ve Türkiye’de toplam 349 öldürme eylemi gerçekleştirmiştir.²

c) Dini terör örgütleri:

Nihai hedefi önce Anadolu’da bir İslam devleti kurmak, daha sonra ise tüm dünyada Müslümanları bir tek devlet yapısı altında toplamak olan dini terör örgütlerinden birisi olan Hizbullah Terör Örgütü hücre şeklinde yapılanmış olup son derece katı kurallara sahiptir ve yaptığı bütün eylemleri gizlilik içerisinde yapmaktadır. Vahşice öldürdüğü insanların cesetlerini sakladığından bu güne kadar katlettiği 57 vatandaşın cesedi bulunabilmiştir. Halen yüzlerce insanının cesetlerinin kayıp olduğu bilinmektedir.

Soğuk savaş döneminde, Sovyetler Birliğine karşı kullanılmak üzere ABD, Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından kurulan El Kaide’nin, Türkiye uzantısı olan Hizbullah tarafından, 15 Kasım 2003 tarihinde Şişli Beth Israel ve Beyoğlu Neve Şalom Sinagoglarının bulunduğu bölgeye, 20 Kasım 2003 tarihinde İngiltere’nin İstanbul Başkonsolosluğu ve HSBC’nin Levent’teki Genel Müdürlük binasına yönelik intihar saldırılarında 4’ü eylemci, 7’si Musevi vatandaşımız olmak üzere toplam 61 vatandaş hayatını kaybetmiş ve 753 vatandaşımız yaralanmıştır.

Ayrıca Anadolu Federe İslam Devleti (AFİD)’in 1998 yılında cumhuriyet bayramında on binlerce kişinin Anıtkabiri ziyareti esnasında planladığı uçakla intihar girişimi, önceden haber alınarak önlenebilmiştir.

¹ Başkanlık Basımevi, *Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi*, Ankara, s. 55.

² EGM, *THKP/C Kökenli Terör Örgütleri*, Öz Matbaacılık Ltd. , İstanbul, 2004, s. 96.

d) Etnik Ayırmacığa Dayalı PKK/KONGRA-GEL Terör Örgütü:

— PKK/KONGRA-GEL Terör Örgütü'nün, 1984 yılından bu yana sivil halka karşı ayırım yapmaksızın çocuklara, hatta bebeklere, kadınlara ve yaşlılara karşı uyguladığı terör eylemleri sonucunda; çok sayıda güvenlik gücü mensubu ve sivil vatandaşımız yaralanmış veya hayatını kaybetmiştir.

— Yine bölge halkının hizmetinde faaliyet gösteren 250'si okul, 110'u cami, 50'si sağlık kuruluşu olmak üzere 2000 civarında tesis, teröristler tarafından yapılan saldırılarla tahrip edilmiş, Türkiye trilyonlarca TL zarara uğratılmıştır.

— Halen terör faaliyetleri için PKK/KONGRA-GEL Terör Örgütü; yurt içinde ve yurt dışında sayıları binlerle ifade edilen teröristini muhafaza etmekte ve bunları, isteklerinin kabul edilmesi için Türkiye'ye karşı tehdit unsuru olarak kullanmaktadır.

Türkiye'nin özellikle 1984 yılından itibaren maruz kaldığı terör olaylarının miktarı, olayların olduğu bölgeler, olay çeşitleri, olaylarda vermiş olduğumuz şehit ve yaralı sayısı, ölü ve sağ olarak ele geçirilen terörist sayısı, ele geçirilen silah, mühimmat ve malzeme sayısı ile ele geçirilen silah, mühimmat ve malzemenin menşei incelendiğinde yıllardan beri yaşamak zorunda kaldığımız terörün Global terör olduğu açıkça görülmektedir.

4.2.DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİN EKONOMİK YAPISI

4. 2. 1. Genel

Devletimiz kuruluşumuzdan bu yana ekonomik kalkınma ve sanayileşme hamlesi içine girmiştir. Bir yandan ekonomik büyüme gerçekleştirilmeye çalışılırken, diğer yandan da ekonomide yapı değişikliğine gidilerek, sanayileşme ve böylece ekonomik gelişme sağlanmaya çalışılmıştır. Bu politika ile tarım, hakim sektör olmaktan çıkarılıp, sanayi ve hizmetler ön plana alınmak istenmektedir.

Cumhuriyet Türkiye'sinin, İmparatorluktan modern anlamda bir sanayi devraldığını söylemek mümkün değildir. Ancak devletin, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için, bazı fabrikalar işlettiği ve bu fabrikalarda üretilen ürünlerin, askeri ihtiyaçları karşıladığı, arta kalan kısmının ise piyasaya sürüldüğü bilinmektedir. Batının fabrikasyon ürünleri ile rekabet edemeyen, önemli bir bölüm, iş tezgâhları ve atölyeler de kapanmak zorunda kalmıştır.

İmparatorluk döneminde, 1838 tarihli Osmanlı-İngiliz ticaret sözleşmesi ile başlayan, 19. yy ticaret sözleşmeleri ile devam ederek ülkeyi, Avrupa'ya hammadde ve yiyecek satan, karşılığında Avrupa sanayisinin tüketim mallarını alan bir devlet durumuna getirmiştir.³ Tarım üretimi ise iptidai usullerle yapılmaktaydı.

Cumhuriyet ilan edildiğinde, Nüfus dâhil, birçok kaynaklarını kaybetmiş bir ekonomi devralınmıştır. Balkan harbi de dâhil, on yıldan fazla savaştan toplum, bu süre zarfında ekonomisini, var olma mücadelesine göre ayarlama durumunda kalmıştır. Nitekim 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde, sanayileşme ana politika olarak tespit edilmiş ve buna bağlı olarak da, ilk defa 1933–1938 yıllarını kapsayan, birinci beş yıllık sanayi planı hazırlanarak uygulamaya konmuştur. 1962'den itibaren uygulanan kalkınma planlarının da, sanayileşme, kalkınmanın temel politikası olarak kabul edilmiştir. Kalkınma planında, sanayileşme ile beraber, sanayinin yurt sathına yaygınlaştırılması politikası da benimsenmiştir. Birinci sanayi planında, yer seçimi olarak gündeme gelen konum, daha sonra özel sektörün yönlendirilmesi ve teşvikiyle devam etmiştir.

Sanayileşmenin başlangıç dönemlerinde Türkiye, sanayileşmeyi imkânları en müsait bölgelerden başlatmıştır. Türkiye'de bölgeler, coğrafi faktörler, tabii kaynaklar, insan unsuru, sanayileşmiş ülkelere yakınlık ve bunlarla temaslar, eğitim ve kültür imkânları vb. faktörlerden ötürü, fiili ve potansiyel olarak farklı gelişme imkânlarına sahiptir. Bunun içinde, kalkınmanın mekân ve sektör itibarıyla, aynı oranda sağlanamadığı bir gerçektir. Nitekim pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de bölgeler arasında önemli ölçüde gelişmişlik farkı meydana gelmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemiz coğrafi, sosyal ve ekonomik şartların yetersizliğinden kaynaklanan az gelişmiş bir yapı arz etmektedir. Söz konusu bu gelişmişlik farklılığını azaltmak üzere bölgeye, ekonomik amaçla ayrıcalıklar sağlanmaktadır. Geri kalmışlığın sadece bu iki bölgemize has olmadığını da vurgulamak gerekmektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse, Hakkâri ili'nde devlet 1998 yılı itibarı ile sadece yatırımda kullanılmak üzere, 9.5 trilyon TL para göndermiştir. Bu ilden alınan vergi ise, sadece 292 milyar TL'dir.⁴

Kısaca, geri kalmışlık sadece bu iki bölgemiz için geçerli olmayıp, diğer bölgelerimizde de mevcuttur. Konu incelenirken, bölgesel olarak Elazığ, Malatya, Diyarbakır hariç tutulursa, geri kalmış illerin büyük çoğunluğunun bu bölgelerde

³ Metin Kumal, *Türkiye'de Toprak Mülkiyet Dağılımı ve Tarım Reformu*, 1998.

⁴ DİE, 1998 yıllığı.

olması ve bölücü propagandanın meydana getirdiği hassasiyet nedeni ile, ekonomik kalkınmada bu bölgelere öncelik tanınmalı ve gerekli teşvikler sağlanmalıdır.

4. 2. 2. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi

Yukarıda da geniş olarak değinildiği gibi, Doğu ve Güneydoğunun az gelişmişliğinin ana nedenlerinden birisi yatırıma elverişsiz coğrafi şartlarıdır. Ekonomist ve sosyologların benimsedikleri, az gelişmiş bölgelerin belirgin niteliklerinin tamamı, bölgede görülmektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir;⁵

- Cemaat tipinde bir sosyal teşkilatlanma ve kısmi oranda dışa kapalılık mevcuttur.
- Bölgenin nüfus artış hızı, Türkiye genel nüfus artış hızından fazladır.
- Alt yapı yatırımlarından, elektrik, su, telefon, vb. hizmetler yetersizdir.
- Genç nüfus, genel nüfus içerisinde %76'lık bir oranla, çok yüksek bir paya sahiptir.
- Sosyal statüler doğuştan kazanılmaktadır. Ağalık, aşiret reisliği statü belirleyen sıfatlardır. Eğitim imkanlarının yetersizliğinden, eğitim yoluyla statü kazanma şansıda azdır.
- Gelir seviyesi çok düşüktür.
- Terör ve ekonomik güçlükler nedeni ile, bölge dışına göç artmıştır.
- Tarım ve hayvancılığa dayalı üretim faaliyetleri yok denecek kadar azdır.

Doğu toplumlarının ya da, az gelişmiş toplumların en belirgin özelliklerinden biri olan mistizm, dogmatik düşünce ve görüşler, kişisel girişimciliği, yaratıcılığı ve üretkenliği geri plana atarak, gelişme ve kalkınmayı engellemektedir.

Ülkemizde az gelişmiş ilçeler, çoğunlukla Doğu, Güneydoğu Doğu Karadeniz ve İç Anadolu'nun Doğuya yakın kısımlarında bulunmakla birlikte, bazı Batı ve Akdeniz illerinde de az gelişmiş ilçeler bulunmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın, 2003 yılına ait, 58 ayrı değişkeni endekse toplayarak yapmış olduğu, "İlçelerin Sosyo-ekonomik Durumları" hakkındaki araştırmada, Hakkâri, Şırnak, Muş ve Iğdır en az gelişmiş merkez ilçelerdir. DİE'nin bölgeler ve iller bazında

⁵ Mustafa ERKAL, *Bölgeler Açısından Az Gelişmişlik*, Der Yay. , 1990, İstanbul, S 24

yapmış olduğu araştırmaya göre Türkiye’de kişi başına GSMH 1837 milyon TL. iken 81 il içerisinde Hakkari’de 696 milyon TL ile 74’üncü sırada yer almıştır.⁶

4. 2. 3. Bölgede Tarım ve Hayvancılık

Bölgenin arazi yapısının oldukça sarp, dağlık bir yapısı olduğunu daha önceki satırlarda belirtmiştik. Örneğin Hakkari’de, arazinin %87’si dağlık, %3’ü yayla, %2’si ova, %8’i dalgalı arazidir. Tarla tarımı yapılabilir arazi bölgenin %0.7’sidir.⁷ Ekilir biçilir arazinin yetersiz oluşu sebebi ile, tarımdan ziyade hayvancılık önem kazanmıştır.

Tarım ürünlerinin üretimi, ancak kendi tüketimlerini karşılayacak yeterliliktedir. Bölgede tarım üretiminin tüketim için yapıldığı, yani tarım ürünlerinden arttırıp satarak, artı bir gelir elde etmedikleri söylenebilir.

Köylerde çoğunlukla, pirinç, tütün, üzüm, ceviz ve mevsimine göre sebze üretimi yapılmaktadır. Bölgede eskiden mevcut üzüm bağları, bakımsız ve elden çıkmış durumdadır. Bölgede özellikle ceviz önemli bir gelir kaynağı teşkil etmektedir.

Bölgede arıcılık, ilkel yöntemlerle de olsa, yapılmaktadır. Son yıllarda, özellikle Karadeniz bölgesinden gelen arıcıların, bölgede modern arıcılık yapılmasına katkıda bulunmaları ile, bölge halkı son yıllarda ürettiklerin balın bir kısmını satarak, gelir temin etmektedir.

Hayvancılık, bölge ekonomisinde en önemli yeri tutmaktadır. Fakat özellikle terör eylemleri yüzünden, köylerin boşalması, dolu olan köylerin de hayvanlarını yaylalara çıkaramaması nedeniyle, hayvancılık çok büyük bir darbe almıştır. Daha önce bölgeden İran ve Irak’a canlı hayvan kaçakçılığı yapılırken, günümüzde tersi bir durum söz konusudur.

4. 2. 4. Kaçakçılığın Bölge Ekonomisindeki Yeri⁸

Terör olayları başlayıncaya kadar, sınır ticareti adı altında yapılan kaçakçılık, halkın hayvancılıktan sonra gelen en önemli geçim kaynağını teşkil ediyordu. Irak’ta özellikle deri, yün, oto yedek parçası, silah, mühimmat ve akaryakıt getiriliyordu.

⁶ DPT, *Hakkari İli 2003 Gelişmişlik Performansı* / www. dpt. gov. tr

⁷ Hakkari Valiliği, *a. g. e.* , s.168

⁸ Doğu Anadolu’da Güvenlik Ve Huzur Sempozyumu, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Elazığ, 1998, s. 117

Terör olaylarının başlamasıyla, kaçakçılığa büyük bir sekte vurulmuştur. Eski yıllardaki kadar olmasa da, Irak'tan ülkemize küçükbaş hayvan, akaryakıt ve çeşitli gıda maddelerinin kaçakçılığı devam etmektedir. Silah ve mühimmat kaçakçılığı yok denecek kadar azalmıştır. Türkiye'den, Irak'a, çeşitli elektronik aletler götürülerek, yurt dışına çıkış kaçakçılığı da yapılmaktadır. Son iki yıldır, giriş ve çıkış kaçakçılığı olayları da, çok azalmıştır. Bunun sebebi, güvenlik güçlerinin; büyük bir kararlılıkla, özellikle yol güzergâhlarında oluşturdukları kontrol noktaları ve sınırdan itibaren aldıkları diğer tedbirlerdir.

İran sınırında yapılan kaçakçılık öncelikle uyuşturucu madde, akaryakıt ve küçükbaş hayvan kaçakçılığıdır. Öncelikle uyuşturucu madde kaçakçılığı, Yüksekova ve Başkale ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle eroin kaçakçılığının çok büyük ekonomik kazanımlar sağladığı bilinmektedir. Uyuşturucu madde üretiminin yoğun olarak yapıldığı, "Altın Hilal" olarak adlandırılan, Afganistan, Pakistan ve İran güzergâhı, Avrupa'ya, bu iki ilçeden geçerek ulaşmaktadır.

Uyuşturucu madde kaçakçılığından elde edilen büyük maddi kazanımların bir kısmı, BTÖ' ye gitmektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı yapan şahıslar, elde ettikleri gelirler ile, ülkenin batısında çeşitli yatırımlar yapmakta ve ekonomik güç merkezleri haline gelmektedirler. Dolayısıyla bu şahısların BTÖ ile olan ilişkileri, hatta bölücü fikir taşınmaları, ekonomik olarak, çok güçlü hale gelip, ülke kaynaklarına hakim olmaya başlamaları, üzerinde düşünülecek ve tedbir alınmasını gerektirecek önemli bir husustur. Ayrıca bölgede kaçakçılık faaliyetleri, genelde zengin şahıslar tarafından finanse edildiğinden, elde edilen gelirler dengeli olarak dağılmamaktadır. Bir kısım köylüler, karıştıkları kaçakçılık olaylarında, sadece getirdikleri malların, taşıma ücretini alırlar.

4. 2. 5. Terörün Bölge Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Daha önceden kısmen belirttiğimiz gibi, terör olayları nedeniyle, köylerin bir kısmının boşalması, diğer köylerin ise terörist saldırılar sebebiyle küçükbaş hayvanlarını otlaklara, yaylalara çıkartamaması, küçükbaş hayvan üretimini yok denecek kadar azaltmıştır. Böylece bölge halkı önemli bir geçim kaynağından yoksun kalmıştır.

Bugünkü ekonomik düzenin GKK sisteminden elde edilen maaş üzerine kurulmuş olduğu söylenebilir. Hakkari bölgesinde yapılan araştırmada, kendilerine terör olaylarından önceki ve sonraki gelir seviyeleri sorulmuştur. Bunlardan %70'i

terörden önce ekonomik durumlarının daha iyi olduğu, %8'i ekonomik durumlarının değişmediği, %22'si ise şimdi ekonomik durumlarının daha iyi olduğunu belirtmiştir. Bu verilerden de anlaşıldığı üzere gelir seviyelerinin terör sonrası daha iyi duruma geldiğini veya değişmediğini belirtenlerin bu yaklaşımlarının sebebi, bu kişilerin terör olayları öncesinde, hayvancılıkla ve kaçakçılıkla uğraşmayan kişiler olması ve GKK oluşlarından dolayı aylık olarak devlet tarafından ödenen maaşın onlara daha cazip gelmesidir.

4. 2. 6. Bazı Sosyo-Ekonomik Göstergelerin İncelenmesi

Türkiye Odalar Birliği tarafından, Doğu ERGİL'e "Doğu Sorunu, Teşhisler ve Tespitler" adıyla hazırlatılan raporda, Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde halkın iletişim aletlerine sahiplik oranı Türkiye genelinin üzerinde çıkmıştır.⁹

Bölge halkı Türkiye ve Dünya ile irtibatını sağlamak, sürdürmek ve haberdar olabilmek için, iletişim araçlarını elde etmeyi birinci ihtiyacı olarak görmektedir. Bölgede sosyal faaliyetlerin azlığı, tüketim alışkanlıklarının temel ihtiyaçlara yönelmesi, lükse yönelik harcama yapılmaması gibi nedenlerle, harcamalar daha çok iletişim araçlarına yönelmektedir. Bölgede telefon sahipliği oranı, %66 ile, Türkiye genelinden yüksektir. En düşük gelir düzeyi GKK maaşı ile aynı olduğu gözlenmiş olup, bunlar çoğunluktadır. (%64)

Genel olarak bölgede DİE rakamlarına göre, illerin GSYİH'dan aldıkları payların dağılımı, 1979, 1983, 1986 ve 2003 yılları itibari ile incelendiğinde Diyarbakır ve Ş. Urfa'da artış görülmüş, Mardin ve Siirt illerinde bir değişme görülmemiş, diğerlerinde de gerileme görülmüştür.¹⁰ Bölge illerinde kamu yatırımlarına ayrılan paylarda da devamlı bir artış gözlenmiştir. Söz konusu pay 1981'de %10.2, 1983'de %11.2, 1986'da %15.4 ve 1989'da %16.8 olmuştur. Bölge illerinden tahsil edilen vergilerin 1-13 katı arasında kadar bir meblağ, kamu yatırımı olarak bölgeye geri dönmektedir.

Bu bölgenin gelişmesini hızlandırmak amacıyla, devletçe götürülecek yatırımların yanında, özel kesimin yatırım yapması için, ayrıcalıklı teşvik tedbirlerine baş vurulmaktadır. Kalkınmada öncelikli yörelerde özendirme tekniklerinin ayrıcalıklı olarak uygulanması, özellikle 1990'lı yıllardan önce önemli bir artış

⁹ Mehmet Turgut, *Güneydoğu Raporunun Eleştirisi*, Milliyet Gazetesi, 16 Ağustos 1995.

¹⁰ DPT, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt İlleri 2003 Gelişmişlik Performansı / www. dpt. gov. tr

göstermiştir. Haziran 1989 itibari ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi itibari ile, teşvik belgeli yatırımların tutarı 1.8 trilyon TL olmuştur.

Bölgede kalkındırılması için alınan tedbirlerin özelliği, öncelikle devletin ekonomik ve sosyal alt yapı noksanlıklarını gidermesi ve sanayi tesislerini kurması şeklinde olmuştur. Daha sonraları ise, doğrudan devletin desteğinin yanında, devletin dışındaki kesimlerin daha aktif rol almaları sağlanmıştır.

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak üzere, bu bölgeler, kalkınmada öncelikli yöreler şeklinde, ayrı olarak ele alınmış ve buralara yapılacak yatırımlar için bir kısım ayrıcalıklı teşvikler uygulanmıştır. Yapılan yardım ve teşviklere rağmen söz konusu illerde, genel olarak, ekonomik ve sosyal faktörler coğrafi yapı ve iklim şartlarının olumsuzluğu gelişmeyi engelleyici bir husus olmaktadır. Bölgede, geleneksel tarım yapısı hâkim olduğundan, verimlilik düşük, dolayısıyla, elde edilen gelirler yetersizdir.

Doğu ve Güneydoğu illerinde, yerleşim yerlerinin dağınık ve nüfusun seyrek olması sebebi ile, devlet tarafından getirilen hizmetlerin maliyetleri yüksek, verimlilikleri ise düşük olmaktadır.

Söz konusu illerde, sanayileşmenin gelişmediği, devlet öncülüğünde kurulan tesislerin verimli çalışmadığı ve özel sektöründe, teşviklere rağmen yatırım yapmakta çekimser davrandığı gözlenmektedir. Bu illerde KİT'lere ve özel sektöre ait, imalat sanayi yatırımlarından birçoğu düşük kapasitelerde çalışmakta veya faaliyetlerini durdurmuş bulunmaktadır. Bir kısım yatırımlarda yarım kalmış durumdadır.

4.2.7. Bölgedeki Eğitim ve Öğretim Durumu

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bir kısım Türkçe konuşamayan vatandaşımızın, devlete bağlılığının takviyesinde ve milli kültür unsurlarının benimsetilip yaşanmasında, Türkçeyi öğretip yaygınlaştırmak hayati bir önem arz eder. Türkçeyi yeterince kullanabilmenin, Türkçe okur-yazar olmakla ilgisi vardır. Türkiye'de okuma-yazma bilenlerin oranı 2003 oranı %87.30'tir.¹¹ Hakkâri bölgesinde ise bu oran %70.69 civarındadır, bölge ortalaması ise % 77.71'dir. Hakkâri de okuma yazma bilmeyenler, 18–22 yaş arasında %5 iken, 23 ve yukarı

¹¹ DPT, *Hakkari İli 2003 Gelişmişlik Performansı* / www. dpt. gov. tr

yaşlarda ise %30 gibi çok yüksek orandadır. Bölgede verilen eğitim ve öğretim çok düşük seviyededir.

Eğitime engel olan bir başka önemli husus, bölgenin coğrafi konumudur. Yerleşim yerlerinin çok dağınık olması yeterli okullaşmayı engellemiştir. Ayrıca, okul olsa bile, yeterli güvenlik sağlanamaması nedeniyle, öğretmen bulmakta ciddi zorluklar mevcuttur. Bu arada, yerel baskı ve çıkarlar uğruna, plansız ve programsız yapılan pek çok okul ve lojman maalesef kullanılmamakta ve devlet trilyonlarca zarara uğratılmaktadır.

Bölgede, yukarıda belirtilen sakıncalardan bazılarını gidermeye yönelik, iyi niyetle kurulan “Yatılı İlköğretim Bölge Okulları”nın (YİBO) daha sonra bozulduğu, hatta çoğu yerde devletin aleyhine işleyen bir çark haline geldiği görülmüştür.

Eğitim ve öğretimde bir başka problem de, liseyi bitirdikten sonra büyük şehirlerdeki üniversitelere giden öğrencilerin düşürüldüğü durumdur. Ülkemizdeki eğitim karmaşasının doğal sonucu olarak, kendi bölgesinde bölücü olmayan, bu tür fikirler taşımayanlar, büyük şehirlerde önce yalnızlığı yaşamakta, sonra “hemşeri”lerinin vasıtasıyla, bölücü etki altına alınmaktadırlar. Daha sonra okulda, yarı aydın bazı öğretim görevlilerinin desteğiyle, bu temiz insanlar da bölücü bilinç geliştirilmektedir.

4.3. DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİNDEKİ TERÖR ORTAMININ İŞLETME FAALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

4.3.1 Üretim Faaliyetleri Üzerine Olan Etkisi

Yıllardır devam eden terör olayları bütün sosyal dokulara nüfus ettiği gibi bölgedeki üretim ve yatırım faaliyetlerini de ciddi olarak etkilemiştir. Zaten yatırım kararları için coğrafi açıdan zor olan bölge, terör nedeniyle yerli ve yabancı kapitali de ürküterek bölgeye yatırımı zorlaştırmıştır.

Bölgede üretilen ürün yelpazesi dönemsel olarak genişlese bile bu çoğunlukla temel ihtiyaçları karşılayan ve çoğunlukla bölgeye yönelik ürünler ortaya konulabilmektedir. Hiçbir firma Dünya çapında ya da en azından Türkiye çapında marka olma yoluna girmiyor ya da giremiyor. Bunun birçok sebebi var; en başta geleni bölgenin sürekli göç vermesi ve belirleyici tüketici kitlesi olan genç ve dinamik nüfus kaybına uğramasıdır.

DİE yıllık gelişmişlik performanslarına bakıldığında Doğu ve Güney Doğu Anadolu illerinin Şanlıurfa, Van, Diyarbakır hariç hemen hemen tamamının ülke

ortalamasının altında üretim değerlerine sahip oldukları görülmektedir. Bölgedeki üretim ya Devlet destekli yürütülüyor ya da küçük müteşebbisin büyük gayreti ile ayakta durmaktadır. Özel sektör hatta bölgeden çıkan girişimciler dahi bölgeye yatırım yapmakta tedirgin davranıyorlar. Belki ekonomik karlılık açısından haklı olunabilir yalnız uzun vadede her terör ve yasadışı olayın kökeninde bulunan ekonomik zorluklar ülkenin genelini etkileyebilecektir.

4.3.2. Pazarlama Faaliyetleri Üzerine Olan Etkisi

Araştırma neticesinde elde edilen veriler; Alıcısının, üretim ya da satış yerine gelerek malı görememesi, mal teslimatının yol şartlarından dolayı gecikmesi ve dolayısıyla müşterilerin memnun edilememiş olması, tüketici ile birebir diyalog kurulamadığından isteklere anında cevap verilemiyor ve aracılardan fazladan hem üreticiden hem de tüketiciden nemalanıyor olması pazarlamayı zorlaştıran sebepler arasında sayılmaktadır. Müşteri ile firma iletişim halinde olmadıklarından, müşteride, markaya ya da firmaya bağlılık duygusu ortadan kalkmakta ve bulunduğu yerden alış veriş yapma temayülü oluşmaktadır. Müşteri elindeki kaynağı tamamen kullanarak bir yere angaje olmamak için daha ucuz mallara kanalize olmaktadır. Bunun sonucu olarak sadece varlıklı kişiler daha rahat alışveriş yapabilmektedir.

Müşteriden kaliteli ve değişik ürünlere yönelik talep gelmeyince, işletme de mecburen daha kolay tatmin olan ve fazla beklentiye girmeyen bir kitle nedeniyle büyük düşünemeyecek ve verimliliği düşecektir.

Güvenlik nedeniyle firmaların pazara hâkim olmaları ve geri besleme yapabilmeleri zorlaşacaktır. Bunu aracılardan vasıtasıyla yapacağı için yanlış bilgilendirme veya yönlendirmelere maruz kalabilir. Marka olabilmenin en önemli şartlarından birisi olan ürün destek fonksiyonları, güvenlik nedeniyle sağlıklı işleyemeyecek ve müşteri ve itibar kaybına uğranılacaktır.

4.3.3 İşgücü ve Hammadde Üzerine Etkisi

Bölgede yoğun göç sebebiyle ne elverişli bir sermaye, nede bu sermayeyi emekle bütünleştirip üretime yönlendirecek nitelikli insan gücü potansiyeli bulunmaktadır. Aslında bölgede faaliyet gösteren firmalar için iş kollarına göre bazı hammadde kaynakları bol miktarda bulunmaktadır. Yalnız bunların ekonomik olarak kullanılmaması problem oluşturmaktadır.

İşgücü niteliğine bakılacak olunursa; DİE'nün 1970–1990 yıllarını temel alan göç araştırmasında bölgede net göç oranı pozitif olan yani aldığı göç oranının verdiği göç oranına göre farkı hiçbir ilde pozitif değilken, bu değer 1990–2000 yılları arasında sadece Diyarbakır'da pozitif olmuştur. Diyarbakır'dan dışarıya verilen göç mevsimlik işçiler sayılmazsa, genellikle nitelikli, ama gelen göç ise vasıfsız topluluktan oluşmaktadır. Değer pozitif bile olsa aslında göreceli olarak negatif bir durum oluşmaktadır. Dolayısıyla verimliliği artıracak nitelikli işgücü yönünden bölge gittikçe fakirleşmektedir.

4.3.4. Personel Verimliliği ve Motivasyonu Üzerine Etkisi

Motivasyon ve verimlilik birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Biri bir diğerini için güdeleyici olabilir. İnsanları motive etmek, onları hangi dürtülerin daha iyi çalışmaya ittiğini anlamaktır. Bu onların kişisel ihtiyaçlarını anlamak ve daha iyi çalışma arzusu gösterecekleri çalışma koşullarını yaratmakla mümkün olur.¹² Doğru motive olmuş insan daha çok çalışacak, geleceğe güvenle bakacak, kazandığı başarılar bir sonraki başarıyı getirecek ve dolayısıyla çalıştığı işletmenin verimine ve gelişmesine katkı sağlar.

Güvenliğin az olduğu ya da olmadığı durumlarda kişiler kendilerini her şeyden daha huzursuz hissederler. Maslow'un ihtiyaçlar teorisinde olduğu gibi kişiler birincil ihtiyaçlar, olan fiziksel ve güvenlik ihtiyaçları giderilmeden üst seviye ihtiyaçlara geçemezler ya da bunları tam anlamı ile yerine getiremezler.

Güvenliğin olmadığı bölgelerde insanlar huzursuz ve gergin olurlar. Nitekim yapmış olduğumuz araştırma neticesinde de kriz dönemlerinde verimliliğin düştüğü ve çalışanların gergin olduğunu beyan edenlerin oranı eşit en yüksek değer olarak ortaya çıkmıştır. (Şekil.3.6) Bu durumun neticesinde iş kazaları artıyor, iş disiplinsizlikleri artıyor ve dolayısıyla verimi azaltıyor.

4.3.5. Girdi Maliyetleri Üzerine Etkisi

Güvensiz ortam, işletme için girdi olan hemen hemen bütün kalemlerin maliyetlerini artırmaktadır. Araştırma sonucu elde edilen veriler bunun birebir kanıtlamamaktadır. Bir malın istenilen miktarda ve zamanda elde edilememesi beraberinde belirli maliyetler getirmektedir. Ayrıca verilen cevaplarda güvenliğin

¹² Ömer Akat, *İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama*, Hünkar Ofset Matbaacılık, Bursa, Ekim 2000, s. 87.

olduğu illerden yapılan alımlar fiyatları %10-15 artırdığı ve zaman kaybına uğranıldığı sonucuna varılmıştır. (Şekil.3.13) Yol, mesafe ve güvenlik şartlarından dolayı girdiler ya önceden büyük partiler halinde alınmalı ki bu stok maliyetlerini artırmakta ya da zamanından sonra ele geçmektedir ki bu da atıl kapasite oluşumuna, ürünün geç teslimine(gecikmeden kaynaklanan maliyet) ve itibar kaybına neden olur.

Yukarıda bahsedilen nedenlerle firmalar büyük siparişler almaya cesaret edememektedirler. Bu durum hem büyümeyi hem de kurumsallaşmayı engellemektedir.

4.3.6. Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi

Anket sonuçlarına göre bölgenin genelinde güvenlikle ilgili problemler olduğu, bunlarında hayatın her yanını etkilediği gibi ekonomik faaliyetleri de olumsuz etkilediği sonucu çıkarılmıştır. DİE'nün tablolarda verilen 2003 il performansına bakıldığında ele alınan illerden Diyarbakır, Şanlıurfa ve Erzurum'un bölgeden göç alan iller konumunda olduğu, performans değerlerinin bölge ortalamasının üzerinde olmasına rağmen ülke ortalamasının altında kaldığı gözlenmiştir. Bu iller hem ulaştırma alt yapısı hem de coğrafi konumlarına göre daha avantajlı durumdadırlar. Buna rağmen ekonomik performansları ülke genel ortalamasının altında kalmaktadır.

Bu durumun nedenleri yukarıda işletmeler bazında ele alındı ve tüm girdilerin etkilenme dereceleri detaylı analiz edildi. Genel olarak terör olgusunun olumsuz etkileri bütün unsurları etki almış ve faaliyetlerde hissedilir bir yavaşlama durgunluğa sebep vermiştir.

SONUÇ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, farklı ekosistemlere ve kaynaklara sahip olmalarına rağmen, gelişme düzeyleri açısından, sosyo-ekonomik benzerlik içerisindedirler. Yapılan yatırımlar, endüstri dalları ve hizmet birimleri aynı karakteristik özellikleri göstermektedir.

Şehirleşme süreçleri ele alındığında da aynı seyri izledikleri görülmektedir. Kırsal nüfus oranı, özellikle 50 li yıllarda girilen tarımsal makineleşme süreciyle birlikte giderek azalmış ve 1980 yılındaki %56 oranından, 1985 yılında %47, 1990 yılında ise %41'ler düzeyine düşmüştür¹³. Kırsal nüfusun yapısı ve nüfus-kaynak ilişkisi, bölgesel gelişme sorunlarının önemli bir gerekçesini oluşturmakta ve bölgesel gelişme yaklaşım niteliğini de tayin etmektedir.

Bölgelere göre net göç hareketlerine bakıldığında, 1975 yılından itibaren, en yüksek net göç hızına Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sahip bulunduğu, 1975–80 döneminde -%0 55, 1980–85 döneminde - %40 ve 1985–90 döneminde ise -%070 oranlarında göç verdiği görülecektir¹⁴. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin yaşadığı göç, 1950–1955 yıllarında Ege ve Marmara bölgesine doğru olmuştur. İkinci göç dalgası 1965–1970 arasında Çukurova'ya yönelmiştir. Bunlar tamamen ekonomik gerekçelerle meydana gelen göçlerdir. 1985–90 döneminde ise hızlı ve ülkenin hemen hemen her köşesine yapılan göçlerdir. Bu dönemde en yüksek hızda göç veren ilk 10 ilin tamamına yakını Doğu ve kısmen Güneydoğu illerinin teşkil etmesi ve ilk sıralarda bulunan Kars, Erzurum, Tunceli ve Ağrı'da hayvancılığın esas iktisadi faaliyet olarak öne çıkması hem bölge hem de ülkenin hayvansal gıda temin problemini ortaya çıkarmıştır.

Bu durum iki taraflı bir problemle bizleri karşı karşıya bırakmıştır. Birincisi; bölge ekonomisini ayakta tutan çalışabilir genç nüfusun bölgeden uzaklaşması ile bölge gerilemeye başlamıştır. İkincisi ise gidilen yerlerde uyum problemlerinin yaşanması, gettoların oluşması ve büyük şehirlerin güvensiz hale

¹³ DiE, *Türkiye Nüfusu (1923-24) Demografik Yapısı*, Ankara, s.95.

¹⁴ DiE, *a. g. e.*

gelmesidir. Yapılan araştırmalarda bölgede güvenin sağlanması ile göç etmiş ailelerin büyük çoğunluğunun geriye dönebileceği ortaya çıkmıştır.

Güvenliğin işletmeler üzerine olan etkisi yapılan araştırmalar sonucu net olarak ortaya çıkarılabilmıştir. Müşteri davranışlarının, yöneticilerin, toplumun, girdilerin, ulaştırmanın ve kamu kesiminin çok bariz olarak güvenlikten etkilendiği gözlemlenmiştir. Verimliliğin, toplumsal ve kurumsal huzurun tesisi ile daha fazla artırılabilirdiği düşünöldüğünde, işletmeler açısından güvenlik politikaları, temel unsurlar arasında gösterilebilir.

Firmalar alacakları yatırım kararlarında, maliyet etkinlik hesaplarını yaparlarken güvenliği de bir çarpan olarak benimsemelidirler. Yapılan çalışmalarda güven ortamının az olmasının işletmelerin bütün fonksiyon sahalarına ilave maliyetler getirdiği görölmektedir. Böylesine etkili olan güvenlik unsuru kararlarda net hesaplanarak harcama kalemlerine dâhil edilmelidir.

Konunun Kamuyu ilgilendiren yönü ise; güvenliğin tesisidir. Bunun için gerekli olan eğitim, sosyal projeler, alt ve üst yapı yatırımları, özel sektörün rantabl değil diye girmediği bölge ve alanlarda yatırımlar yaparak bölgenin bir şekilde ayakta tutulabilmesi ve sübvansede edilmesi gerekmektedir. Kamu bölgede kar etmeden öte sosyal bir görevi yerine getirmelidir. Çünkü özel sektörün yatırım yapmadığı bölgede, Kamu da girişimde bulunmazsa, ekonomik zayıflıklar menfaat ve terör odaklarınca kolayca istismar edilebilir.

İşletmeler kendi güvenlikleri için toplu hareket edebilir, özel güvenlik birimleri kurabilir, ulaştırma güvenliği hususunda kolluktan taleplerde bulunabilir, çevresel ve fiziki şartlara gerekli kaynağı ayırabilmelidirler. Kamu ise girişimcilerin önündeki bürokrasiyi azaltabilir, alımlarını, bölgeden temin ederek bölge ekonomisine katkıda bulunabilir, bazı kalemlerde vergi indirimi ve teşviklere başvurabilir. Özel güvenlik birimleri yasal düzenlemelerle güçlendirilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akat, Ö. (2000). *İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama*, Hünkâr Ofset Matbaacılık, Bursa, s.87.
- Altuğ, Y. (1996). *Terörün Anatomisi*. Bağlam Yayıncılık. İstanbul. 85.
- Ankara Ü. (1984). *International Terrorism.*, Ankara, s.3-6.
- Arıboğan, D. Ü. (2000). *Uluslar Arası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar, Uluslar Arası Terörizmin Yeni Yüzü*, Makale., Ankara, s.12-21
- Ataman, G. (2001). *İşletme Yöneticiliği*. Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 4–5.
- Avşar, B. Z. (1996). *Kitle İletişim Araçları ve Terör*, Kamer Yayınları., İstanbul, 63-69.
- Başkanlık B., *Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi*, s.55.
- Bolay, H. (1990). *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 5. Baskı, Ankara, Akcağ Yayınları s. 46.
- Budak, N. (1996). *Varlığımız Hedef Alan Tehdit, Bölücü Terör*, Boğaziçi Yayınları., İstanbul, s.12-15.
- Çay, A. M. (1996). *Doğu ve G. Doğu Anadolu'nun Kültürel Yapısı*, Turan Kültür V. Y. .s
- Daban, M. (2001). *Teknolojik Gelişmelerin Ve Rekabetçi Pazar Yapısının Ürün ve Proses Tasarımına Etkileri*, İTÜ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.2-3.
- Denker, M. S. (1997). *Uluslar Arası Terör ve Türkiye*, Boğaziçi Yayınları. İstanbul, 8-22.
- DİE, 1998 yıllığı.
- DİE, (1995). *Türkiye Nüfusu (1923-24) Demografik Yapısı*, Ankara, s.3-7.
- Dilmaç, S. (1997). *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, Emn. Gn. Md., Ankara, s.92-103
- Dilmaç, S. (1997). *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, İBD Yayınları, Ankara, s.110.
- DPT, *Hakkari İli 2003 Gelişmişlik Performansı*/www. dpt. gov. Tr.
- DPT, *Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt İlleri 2003 Gelişmişlik Performansı* /www. dpt. gov. Tr.

- EGM, (2004). *THKP/C Kökenli Terör Örgütleri*, Öz Matbaacılık Ltd. , İstanbul, s.74.
- Eğilmez, M. ve K.umcu, E. (2003). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. Om Yayın Evi, İstanbul, s.31-34.
- Erkal, M. (1990). *Bölgeler Açısından Az Gelişmişlik*, Der Yayınları, İstanbul, s.24.
- Feyizoğlu, T. (1960-68). *Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi*, Belge
- Gülensoy, T. (1994). *Doğu ve Güneydoğu Ağzları Üzerine Düşünceler*, Bogaziçi Yayınları, İstanbul, s. 17-24
- Günay, T. (2001). *Türkiye'de Terör ve Terörizm*. Ankara: Elektronik Basım Yayım, s.4.
- Gündüz, A. (1998). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Basım Yayım, İstanbul, s.57.
- Hoffman, B. (1992). *Current Research on Terrosim and Low-Intensity Conflict, Studies in Conflict and Terrosim*. Volume 15, Washington,
- Kışlalı, A. T. (2000). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge.
- Koçel, T. (1995). *İşletme Yöneticiliği*, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, s.19-26
- Kumal, M. (1998). *Türkiye'de Toprak Mülkiyet Dağılımı ve Tarım Reformu*. İstanbul. s.67
- Laudon, C. *Business Information Systems*, Dryden Press,Orlando, s.38.
- Michael G.. 17-18 Nisan 1984 Uluslar Arası Terörizm Sempozyumu'na sunduğu "Ermeni Terörünün Çağdaş Görünümü" başlıklı tebliği. s.42-48.
- Milli Güvenlik Akademisi Çalışma Grubu. (2002). *Terör Ve Terörizm*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, s.56
- Mucuk, İ. (2000). *Modern İşletmecilik*, 12.Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul, s.32.
- Özcan, N. A. (1999). *PTÖ Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara.
- Özdağ, Ü. ve Öztürk, M. (2000). *Terörizm İncelemeleri*, ASAM Yayınları, Ankara, s. 16
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tekel, T. (2001). *İşletme*, Ezgi Kitabevi,Bursa, s. 37-40.
- Sertcan. S. *Terör Tarihi ve Dış Ülkelerde Mücadele Yöntemleri*, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 346 EKİM 1995. s.4-7
- Stalin, J. V. (1979). *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*, Yıldız Yayınları, İstanbul, s.5
- Şimşek, M. Ş. (1998). *İşletme Bilimlerine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.43.

- Tamkoç, M. (17-18 Nisan 1984). Uluslar Arası Terörizm Sempozyumu'na sunduğu "Uluslar Arası Terörizmin Rusya ile Bağlantısı" başlıklı tebliği. s.43-47
- Terör-Uyuşturucu Bağlantılı İnterpol Çalışma Grubu Toplantısında Sunulan Raporlar, (1-3 Haziran 1994), Antalya, Türkiye. s.24-32
- Timur, N. (1996). *Genel İşletme*, 4.Baskı, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 27-28.
- Turgut, M. (16 Ağustos 1995). *Güneydoğu Raporunun Eleştirisi*, Milliyet Gazetesi.
- Türkdoğan, O. (1998). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, Mayaş Yayınları. İstanbul. s. 45-47.
- Vahapoğlu, H. *Türkiye'de Terörizmin Nedenleri*, Harp Akademiler, Konferans.
- Volkan, V. (1999). *Etnik Gururdan Etnik Teröre*, Bağlam (Vamık) Yayınları.
- Yılmaz, V. (1993). *Terör Hukuku Avrupa Demokrasisi*, Tüm Zamanlar Yayınevi, İstanbul, s.1
- YÖK. (1985). *Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri*. Ankara. s. 13-20

EKLER

EK A. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANKET FORMU

İşletmenin Adı :.....
 Yeri :.....
 Faaliyet Alanı :.....
 Kaç Personel İstihdam Ediyor :.....

GÜVENLİK ORTAMI İŞLETMELERİ NASIL ETKİLER

Dış çevre, işletme faaliyetlerini birçok açıdan etkilemektedir. Dış çevre faktörleri arasında yer alan güvenlik unsuru, bütün sosyal yapıları etkilediği gibi işletme faaliyetlerini, müşteri hareketlerini ve yatırım kararlarını da etkilemektedir. Bu çerçevede son 20 yıldır değişik dönemlerde ve bölgelerde zaman zaman artarak yada azalarak tüm ülkenin gündeminde kalan terör, yıkıcı ve bölücü hareketlerin işletmelerin hareketlerini etkiledikleri varsayılmaktadır. Bu kapsamda sizin işletmeniz mevcut şartlardan nasıl etkilenmiştir.

1. İşletmenizi çevresel etkilere karşı ne kadar güvenli buluyorsunuz?

-a. Tamamen güvenli
-b. Kısmen güvenli
-c. Güvenlik sorunumuz var

2. Yıllara bağlı olarak güvenlik ortamı, işletmenizin karlılığını nasıl etkilemiştir?

- a. Güvenli ortamda karlılık %artmıştır.
- b. Güvenli ortamda karlılık %azalmıştır.
- c. Güvenli ortamda karlılık oranı değişmemiştir.

3. Yatırım kararlarınızda, güvenlik hususu etkili oluyor mu?

-a. En öncelikli olarak etkili oluyor
-b. Kısmen etkili oluyor
-c. Etkilemiyor

4. Güvenlik Sorunun Olduğu Dönemler İşletmenizi Nasıl Etkileniyor?

-a. Kar artışı var
-b. Karda azalış var
-c. Faaliyet alanları değişmekte
-d. Değişiklik yok

5. Böyle dönemlerde işletmelerde istihdam edeceğiniz yöneticilerde bulunmasını istediğiniz özellikler neler olmalıdır.(Birden fazla şık işaretlenebilir)

-a. Cesur kararlar alabilen
-b. Riskleri hesaplayıp karar alan
-c. Gelenekçi karar alma yöntemlerini kullanan
-d. Halkla ilişkileri ön planda tutan
-e. Her ne pahasına olursa olsun kar maximizasyonunu hedefleyen
-f. Ürün merkezli politikalar üreten

6. Güvenliğin olmadığı ortamlar müşteri davranışlarını nasıl etkilemektedir. (Birden fazla şık işaretlenebilir)

-a. Müşteri sadece ihtiyacı kadarına alır
-b. Müşteri daha ihtiyatlı davranır ve stoklama temayülü gösterir
-c. Garanti isteme eğilimi artmaktadır
-d. Malın zamanında tedariki istenmektedir
-e. Seçicilik artmakta
-f. Ürün kalitesi üzerinde fazla durulmamaktadır
-g. Dayanıklılık aranmaktadır
-h. Kriz dönemlerinde daha az harcama yapılmaktadır
-ı. Tasarruf eğilimi artmaktadır
-i. Estetik ön plana çıkmakta
-j. Ürünlerin daha fonksiyonel olması arzu edilmektedir

7. Güvenlik ortamının değişmesi, çalışanların davranışlarını nasıl etkilemektedir. (Birden fazla şık işaretlenebilir)

-a. Kriz dönemlerinde daha verimli çalışıyorlar
-b. Kriz dönemlerinde verimleri azalıyor
-c. Kriz dönemlerinde daha gergin oluyorlar
-d. Kriz dönemlerinde daha rahat davranışlar sergiliyorlar
-e. Kriz dönemlerinde daha katılımcı oluyorlar
-f. İş kazaları artmaktadır
-g. İş kazaları azalmaktadır
-h. İşten ayrılmalar artmaktadır
-ı. Ailevi sorunları baş göstermektedirler
-i. Sosyal dayanışma artmaktadır
-j. Çalışanlar daha çok tasarrufa yöneliyor
-k. Çalışanlar daha fazla harcamaya yöneliyorlar
-l. İş disiplini artıyor
-m. Bireysellik artmaktadır

8. Güvenlik ortamının ürün üzerine etkileri nelerdir(Birden fazla şık işaretlenebilir)

-a. Ürün yelpazesi genişlemektedir
-b. Ürün çeşitliliği belirli bir alanla sınırlanmaktadır
-c. Ürün imalinde sağlamlık ve güvenilirlik öncelikli hale gelmektedir
-d. Üründe estetik ön plana çıkmaktadır
-e. Maliyetleri düşük ve nispeten daha ucuz ürün imali düşünülmektedir
-f. Daha komplike ve maliyetli ürünlere yönelinmektedir
-g. Temel ihtiyaçlara yönelik ürün talepleri artmaktadır

Güvenlik ortamının ulaştırma üzerine etkileri nelerdir(Birden fazla şık işaretlenebilir)

9. En çok tercih edilen ulaştırma vasıtaları nelerdir?

- (1) Karayolu
- (2) Havayolu
- (3) Denizyolu
- (4) Demiryolu

10. Tercih edilen ulaştırma şekli nedir?

- (1) Büyük partiler halinde ulaştırma
- (2) Küçük partiler halinde ulaştırma

11. Temin şekli nasıl olmaktadır?

- (1) Mahallinden temin
- (2) Yurt içinden temin
- (3) Yurt dışından temin

12. Yol ve alt yapı ulaştırmayı nasıl etkiliyor ?

- (1) Ulaşımı kolaylaştırıyor
- (2) Ulaşımı zorlaştırıyor
- (3) Etkisi yok

13. Yolun uzunluğu ulaştırma güvenliğini nasıl etkilemektedir?

- (1) Daha güvenilir olmakta
- (2) Daha az güvenilir olmakta
- (3) Etkilememektedir

Güvensizlik ortamı hammadde, ara mamul ve işgücü teminini nasıl etkilemektedir.(Birden fazla şık işaretlenebilir)

14. İstenilen ürün girdileri;

- (1) Anında temin edilebilmekte
- (2) Temin edilememekte
- (3) Farklılık oluşmamaktadır.

15. Girdi Maliyetleri;

- (1) Artmaktadır
- (2) Azalmaktadır
- (3) Değişmemektedir

16. Ara mamul üreten firma sayısı;

- (1) Artmakta
- (2) Azalmakta
- (3) Değişmemektedir

17. Girdi temininin zamanlaması nasıl olmaktadır?

- (1) Zamanından önce
- (2) Zamanından sonra
- (3) Zamanında

18. Girdilerin ürüne dönüşmesi esnasında extra güvenliğe ihtiyaç duyulmakta mıdır?

- (1) Evet
- (2) Hayır
- (3) Kısmen ihtiyaç olmaktadır

Cevabınız evet ise ne gibi ilave tedbirler almaktasınız ve bunların genel maliyetlere oranı yüzde kaçtır.

.....

.....

.....

Güvenlik ortamının pazarlama üzerine etkileri nelerdir(Birden fazla şık işaretlenebilir)

19. Pazarlara ulaşmada;

- (1) Zorluklar çekilmektedir
 (2) Zorluk çekilmemektedir
 (3) Kısmen zorluk çekilmektedir

20. Müşteri ve Pazar profiliniz değişti mi?

- (1) Değişti
 (2) Değişmedi
 (3) Kısmen Değişti

Değişti ise nasıl bir değişme oldu?

.....

21. Pazarlamanın güvenliği söz konusu olduğunda fiyat değişimleri oldu mu?

- (1) Değişti
 (2) Değişmedi
 (3) Kısmen Değişti

22. Sektördeki Pazar payınız güvenliğin azalması ile orantılı olarak nasıl değişti?

- (1) Arttı
 (2) Azaldı
 (3) Değişmedi

23. Ürünlerin pazarlara ulaştırılmasında ekstra fiziki güvenlik tedbirleri aldınız mı?

- (1) Alındı
 (2) Alınmadı
 (3) Kısmen Alındı

Güvenlik ortamının değişmesinin Kamu ile olan ilişkiler üzerine etkileri nelerdir(Birden fazla şık işaretlenebilir)

24. Güvenlik ve terör dolayısıyla kamu kurumları ile ilişkilerinizde ve yükümlülüklerinizde değişiklik oldu mu?

- (1) Arttı
 (2) Azaldı
 (3) Değişmedi

25. Güvenlikle ilgili yasal olarak ekstra tedbirler alındı mı, alındı ise bunlar nelerdir ?

- (1) Alındı
 (2) Alınmadı
 (3) Kısmen Alındı

.....

26. Kurumsal giderlerinizde herhangi bir farklılık oldu mu?

- (1) Arttı

- (2) Azaldı
..... (3) Değişmedi

27. Teşvik alıyor musunuz, alıyorsanız bunun öz sermayeye oranı nedir?

- (1) Alınıyor
..... (2) Alınmıyor
..... (3) Belirli alanlar için alınıyor

28. Güvenliğin işletmeniz üzerine olan etkilerini, bunlara karşı aldığınız tedbirleri ve güvenliğin sağlanması için sizce alınabilecek tedbirleri kısaca yazınız.

.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Demirağ 1973 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve orta okulu Gaziantep'te tamamlamayı müteakip 1990 yılında Kuleli Askeri Lisesinden, 1994 yılında ise Kara Harp Okulundan mezun oldu. Çeşitli kurslardan sonra 1995-1997 yıllarında Pülümür İlçe J.Komd.Bl./Tunceli de tim komutanlığı yaptı. 1997-1998 döneminde Arapgir/Malatya İlçe J.Komutanlığı görevinde bulundu. 1998-1999 döneminde pilotaj eğitimi almayı müteakip 1999'dan itibaren Jandarma Havacılık Komutanlığında/Ankara kısım pilotu olarak göreve başladı.Mehmet Demirağ iyi derecede İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

VITAE

Mehmet Demirağ was born in Şanlıurfa in 1973. After he had completed primary and secondary school in Gaziantep, he graduated, from Kuleli Military High school in 1990 and Land War School in 1994. After he had gotten various courses he worked as a team leader in Pülümür Gendarmery Commando Company during the period of 1995-1997. In period of 1997-1998 he worked as County Gendarmery Commandor of Arapgir.He took flight education in time of 1998-1999 period. In 1999 he started to work as section pilot in Gendarmery Aviation Commandership/Ankara He knows English in well level. Mehmet Demirağ is married with one child.